

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΚΕΦΑΛ. 1. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΙΝΩΙΚΗΣ ΚΡΗΤΗΣ
- ΚΕΦΑΛ. 2. ΚΡΗΤΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ
- ΚΕΦΑΛ. 3. ΜΥΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΚΡΗΤΗ
- ΚΕΦΑΛ. 4. ΚΝΩΣΣΟΣ-ΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΟΥ ΜΙΝΩΑ
- ΚΕΦΑΛ. 5. Ο ΛΑΒΥΡΙΝΘΟΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ
- ΚΕΦΑΛ. 6. ΤΑ ΛΑΒΥΡΙΝΘΙΑΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ
- ΚΕΦΑΛ. 7. ΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΖΑΚΡΟΥ
- ΚΕΦΑΛ. 8. ΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΩΝ ΜΑΛΛΙΩΝ
- ΚΕΦΑΛ. 9. ΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΦΑΙΣΤΟΥ
- ΚΕΦΑΛ. 10. ΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΓΟΡΤΥΝΑΣ
- ΚΕΦΑΛ. 11. ΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΑΣ
- ΚΕΦΑΛ. 12. ΤΟ ΜΕΓΑΡΟ ΣΤΟ ΒΑΘΥΠΕΤΡΟ
- ΚΕΦΑΛ. 13. ΜΙΝΩΙΚΗ ΓΥΝΑΙΚΙΑ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ
- ΚΕΦΑΛ. 14. ΜΙΝΩΙΚΑ ΠΑΠΟΥΤΣΙΑ-ΚΑΠΕΛΑ-ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ
- ΚΕΦΑΛ. 15. ΜΙΝΩΙΚΗ ΑΝΔΡΙΚΗ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ
- ΚΕΦΑΛ. 16. ΓΥΜΝΟΣΤΗΘΟ ΣΩΜΑ ΜΕ ΛΕΠΤΗ ΜΕΣΗ

ΜΙΝΩΙΚΗ ΚΡΗΤΗ

ΤΑ 7 ΠΑΛΑΤΙΑ – Ο ΛΑΒΥΡΙΝΘΟΣ

ΚΑΙ ΤΑ ΚΡΗΤΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

1. ΜΙΝΩΙΚΗ ΚΡΗΤΗ: Η ΖΩΗ ΚΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΕΝΟΣ ΕΚΠΛΗΚΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Έχει περάσει μόλις ένας αιώνας από την εποχή που ο Μινωικός Πολιτισμός βγήκε από τον λαβύρινθο του μύθου και πέρασε στην ιστορική πραγματικότητα. Ήταν στις αρχές του 20ου αιώνα, όταν ο βρετανός αρχαιολόγος sir Arthur Evans, διέψευδε προκαταλήψεις τριών χιλιετιών και αποκάλυπτε το μεγαλείο μίας ειρηνικής, εκλεπτυσμένης και περίπλοκα οργανωμένης κοινωνίας.

Με οδηγό τις πιο έγκυρες διεθνείς και ελληνικές μελέτες, σας καλούμε να γνωρίσετε τους βασιλιάδες Μίνωες (ναι, ήταν πολλοί), τον «λαβυρίνθο», τον μυθικό Μινώταυρο, την καθημερινή ζωή των Μινωιτών και το αιφνιδιαστικό τέλος του πολιτισμού, που αποτελεί, ακόμα και σήμερα, ένα από τα μεγαλύτερα μυστήρια στην ιστορία της ανθρωπότητας.

ΑΣΥΛΛΗΠΤΟ: ΕΝΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΔΥΟ ΧΙΛΙΕΤΙΩΝ !

Η αρχαιολογική έρευνα έχει εντοπίσει παρουσία ανθρωποειδών στην Κρήτη πριν από 130.000 χρόνια. Ο σύγχρονος άνθρωπος (*sapiens sapiens*) εμφανίστηκε στο νησί πριν από 12.000 χρόνια αλλά ήταν το 5000 π.Χ. που άρχισε να καλλιεργεί τη γη και να προχωρά στην εποχή του Χαλκού με τη χρήση σύνθετων μεταλλικών εργαλείων

και το σχηματισμό ιεραρχικών κοινωνιών. Ο Μινωικός Πολιτισμός ξεκινά τη ζωή του γύρω στο 3.500 π.Χ. και πεθαίνει μυστηριωδώς το 1.400 π.Χ.. Η διάρκειά του είναι ασύλληπτη, αν υπολογίσει κανείς ότι η κλασσική Αθήνα έλαμψε για λιγότερους από δύο αιώνες, η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία δεν ξεπέρασε τους πέντε αιώνες, ενώ ακόμα και ο Βυζαντινός πολιτισμός έσβησε πριν συμπληρώσει τη χιλιετία. Τι έκανε τους Μινωίτες να δείξουν τόσο αντοχή;

ΕΙΡΗΝΙΚΟΙ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΜΕ ΚΟΛΟΣΣΙΑΙΟ ΣΤΟΛΟ

Σύμφωνα με τα αρχαιολογικά στοιχεία, το «μυστικό» της αυξανόμενης ευημερίας των Μινωιτών δια μέσου των αιώνων, ήταν η στόχευσή τους στη θάλασσα και στο οργανωμένο εμπόριο. Παρά τις προκαταλήψεις, που

έχουμε (λόγω του υπερτονισμού ευρημάτων, όπως ο διπλός πέλεκυς), οι Μινωίτες ήταν ένας ειρηνικός, εξωστρεφής λαός, που αντί να θέλει να κατακτήσει τους άλλους λαούς με τα όπλα, τους «πολιορκούσε» με εκλεπτυσμένα προϊόντα, τα οποία μετέφερε ο τεράστιος εμπορικός του στόλος. Οι συναλλαγές με τα νησιά του Αιγαίου, την ηπειρωτική Ελλάδα, τις πόλεις της Ανατολικής Μεσογείου και της Βόρειας Αφρικής, ήταν τόσο εκτεταμένες και οργανωμένες, που οδήγησαν στη εφεύρεση ακόμα και συστήματος γραφής – του πρώτου σε ευρωπαϊκό έδαφος – προκειμένου να κρατούνται οικονομικά αρχεία. Χαρακτηριστικό της παντοκρατορίας, αλλά και του ειρηνικού χαρακτήρα της κοινωνίας των Μινωιτών, είναι ότι οι πόλεις τους δεν είχαν κάποιας μορφής θωράκιση από επιθέσεις άλλων λαών. Ενώ οι Μυκήνες είχαν ορθώσει τεράστια τείχη (κυκλώπεια) για να προκαλούν δέος σε οποιονδήποτε σκεφτόταν να αμφισβητήσει τη δύναμή τους, η Μινωική Κρήτη είχε ανοιχτές πόλεις, ενδεχομένως φιλόξενες σε κάθε επισκέπτη και πάντως σίγουρα βέβαιες ότι δεν κινδυνεύουν από εχθρούς.

Τα δύο κεντρικά χαρακτηριστικά της Μινωικής κοινωνίας (ο τεράστιος εμπορικός στόλος και η ανακτορική οργάνωση), ήταν τα συστατικά που γέννησαν τους αρνητικούς μύθους για τους Μινωίτες στην ελληνική αρχαιότητα. Από τον όγδοο αιώνα π.Χ. κιόλας, η προφορική παράδοση μιλούσε για έναν λαό που υπήρξε κάποτε στην Κρήτη και υποχρέωνε την Αθήνα να στέλνει κάθε εννέα χρόνια, ως φόρο υποτελείας, νεαρές παρθένες και αγόρια για θυσία στον Μινώταυρο, ένα τέρας μισό άνθρωπος και μισό ταύρος, το οποίο κατοικούσε στον λαβύρινθο, στα υπόγεια του παλατιού του βασιλιά Μίνωα. Επρόκειτο όμως για μυθική διαστρέβλωση της συλλογικής μνήμης. Ο παλαιός φθόνος και φόβος για την θαλασσινή παντοκρατορία των Μινωιτών, με το πέρασμα των αιώνων, είχε παραποιήσει την εμπορική δύναμη σε στρατιωτική, είχε μεταμορφώσει τις, πραγματικά

περίπλοκες, αρχιτεκτονικές δομές των μινωικών ανακτόρων, σε «λαβύρινθο» και είχε μεταπλάσει τα κεφάλια των ταύρων (που πραγματικά χρησιμοποιούσαν οι Μινωίτες στις τελετές τους), σε... Μινώταυρο.

ΜΙΝΩΑΣ: ΓΙΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑ ΚΑΙ ΥΠΕΡΤΑΤΟΣ ΚΡΙΤΗΣ ΤΩΝ ΨΥΧΩΝ ΣΤΟΝ ΑΔΗ

Η μυθολογία λέει ότι ο Μίνωας ήταν ο πρώτος βασιλιάς της Κρήτης, γιός του Δία και της Ευρώπης. Γυναίκα του ήταν η Πασιφάη, η οποία, συνευρέθηκε με έναν ταύρο, όταν ο άντρας της αρνήθηκε να τον θυσιάσει στον Ποσειδώνα, και γέννησε τον Μινώταυρο. Παρότι το πλάσμα ήταν τέρας, μισός άνθρωπος και μισός ταύρος, παρέμενε «βασιλικός απόγονος» και δεν επιτρεπόταν να θανατωθεί. Έτσι ο Μίνωας έβαλε τον Δαίδαλο να χτίσει τον λαβύρινθο, ένα τρομερό μέρος από όπου κανείς δεν μπορούσε να βρει την έξοδο, και να βάλει μέσα τον Μινώταυρο. Για την τροφή του τέρατος φρόντιζαν οι Αθηναίοι. Κάθε εννέα χρόνια ο βασιλιάς Αιγαίας ήταν υποχρεωμένος να επιλέγει επτά νεαρά αγόρια και επτά νεαρά κορίτσια και να τα στέλνει στον λαβύρινθο, προκειμένου να φαγωθούν από τον Μινώταυρο.

KING MINOS IN HADES

Η υποχρέωση προέκυψε από τον θάνατο του γιού του Μίνωα, Ανδρόγεου στα Παναθήναια, με υπευθυνότητα του Αιγαία. Λοιμός και πείνα είχε πέσει τότε στην Αθήνα και ο μόνος τρόπος εξιλέωσης του Αιγαία προς τον Μίνωα (γιό του Δία, μην ξεχνάμε) ήταν η επαναλαμβανόμενη θυσία των 14 εφήβων...

Σύμφωνα πάντα με την μυθολογία, ο βασιλιάς Μίνωας, βρήκε τον θάνατο από τα χέρια του Δαιδάλου, με ύπουλο τρόπο στη Σικελία. Στον Άδη ανέλαβε το ρόλο του δικαστή των ψυχών. Ο αδελφός του Ραδάμανθους έκρινε τις ψυχές των Ασιατών, ο Αιακός έκρινε τις ψυχές των Ευρωπαίων και ο ίδιος ο Μίνωας έπαιρνε την τελική απόφαση για όλους.

Ο Όμηρος, ο Ηρόδοτος, ο Θουκυδίδης αλλά και οι Πλάτωνας, Διόδωρος και Πausανίας προσφέρουν συγκλονιστικές αφηγήσεις για τα έργα και τις ημέρες του βασιλιά Μίνωα, τον άθλο του Θησέα και τη βασιλεία του Μίνωα στον Άδη αλλά δυστυχώς... δεν είχαν κανένα αρχαιολογικό ή ιστορικό τεκμήριο για αυτές τους τις αφηγήσεις. Στην πραγματικότητα, έπλαθαν ιστορίες για πρόσωπα και γεγονότα 1.000 – 2.000 χρόνια πριν από την εποχή τους, σχηματίζοντας παιδαγωγικούς μύθους για την σύγχρονη κοινωνία τους.

Η σημερινή επιστήμη, που έχει τα στοιχεία και τις επιστημονικές μεθόδους στη διάθεσή της, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρξε ένας και μοναδικός βασιλιάς Μίνωας...

ΜΙΝΩΑΣ, ΟΠΩΣ... ΦΑΡΑΩ ΚΑΙ ΚΑΙΣΑΡΑΣ

Μίνως είναι η κρητική λέξη για το αξίωμα του ηγέτη / βασιλιά. Όπως οι Αιγύπτιοι είχαν τους Φαραώ και αργότερα οι Ρωμαίοι τους Καίσαρες, έτσι και οι Κρήτες είχαν τους Μίνωες. Ενδεχομένως να είχε υπάρξει ιστορικό πρόσωπο με αυτό το όνομα, που να κατάφερε να γίνει ηγέτης, και στη συνέχεια οι διάδοχοι του να έπαιρναν το ίδιο όνομα, ως κάτοχοι του αξιώματος, αλλά το σίγουρο είναι ότι στα 2.250 χρόνια του Μινωικού Πολιτισμού

πέρασαν πολλοί βασιλιάδες / Μίνωες από την Κρήτη. Μερικοί ίσως να έζησαν και ταυτόχρονα, αφού η σύγχρονη αρχαιολογία αμφισβητεί ότι η Κνωσός ήταν το μοναδικό διοικητικό κέντρο του Μινωικού πολιτισμού στην Κρήτη και θεωρεί πολύ πιθανόν η Ζάρκος, τα Μάλλια και η Φαιστός να είχαν τους δικούς τους «Μίνωες»...

Αρκετοί επιστήμονες επισημαίνουν την ομοιότητα του ονόματος «Μίνως» με άλλους μυθικούς προγονικούς βασιλιάδες, όπως του Μήνη στην Αίγυπτο και του Μανού στην Ινδία. Καμία συσχέτιση δεν αποκλείεται. Το μόνο σίγουρο είναι ότι αυτό που ονομάζουμε σήμερα «Μινωικός Πολιτισμός» είναι μία επιστημονική σύμβαση για να περιγράψουμε την λαμπρότητα της ανθρώπινης δημιουργίας στην Κρήτη από το 3.650 π.Χ. μέχρι το 1.400 π.Χ..

Τον όρο «Μινωικός Πολιτισμός» πρότεινε το 1930 ο άνθρωπος, που έφερε στο φως τα ανάκτορα της Κνωσού, sir Arthur Evans, και υιοθετήθηκε από την παγκόσμια ιστορία και αρχαιολογία.

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΜΙΝΩΙΤΩΝ

Με βάση τα αρχαιολογικά ευρήματα, έγιναν προσπάθειες αναπαράστασης της καθημερινής ζωής στα μινωικά ανάκτορα από την εποχή του Evans κιόλας. Ο βρετανός αρχαιολόγος μπήκε στον πειρασμό να «αναστηλώσει» κάποια τμήματα του ανακτόρου, χρησιμοποιώντας τσιμέντο (!) ενώ χρωμάτισε τοίχους και συμπλήρωσε τα μέρη των τοιχογραφιών που έλειπαν. Οι πρακτικές του ακούγονται «ανατριχιαστικές» για τη σύγχρονη αρχαιολογική μεθοδολογία αλλά ίσως ήταν απαραίτητες στην εποχή του, ώστε να κατανοηθεί το μεγαλείο της ανακάλυψης τόσο από την επιστημονική κοινότητα, όσο και από τον απλό κόσμο.

Πολλοί ευφάνταστοι επιστήμονες και μη, έχουν κατά καιρούς επιχειρήσει να γράψουν συγγράμματα για την καθημερινή ζωή των Μινωιτών, μέχρι και για τη... μόδα των ρούχων τους. Για το άρθρο που διαβάσετε, επιλέξαμε να σταθούμε μόνο στα αδιαμφισβήτητα αρχαιολογικά

συμπεράσματα για την καθημερινότητα των Μινωιτών και... η φαντασία του καθενός είναι ελεύθερη να συμπληρώσει την εικόνα κατά το δοκούν.

ΠΟΙΟΙ ΗΤΑΝ ΚΑΙ ΠΩΣ ΕΜΟΙΑΖΑΝ ΟΙ ΜΙΝΩΙΤΕΣ

Ο Μινωικός Πολιτισμός είναι ο πρώτος εξελεγμένος πολιτισμός της Ευρώπης. Ανθρωπολογικά οι Μινωίτες τοποθετούνται στη «μεσογειακή φυλή», με κύρια χαρακτηριστικά τους τη δολιχοκεφαλία (επίμηκες κρανίο), το μικρό ανάστημα και τα μαύρα μαλλιά και μάτια. Οι παλαιότεροι μνημειακοί θολωτοί τάφοι στην πεδιάδα της Μεσσαράς, μαρτυρούν μία κοινωνία αρχικά οργανωμένη κατά γένη, ενώ το πλήθος σφραγίδων με ιερογλυφικά αποκαλύπτουν την ανάδυση της προσωπικότητας – ίσως και της ατομικής ιδιοκτησίας από την πρώιμη εποχή του Χαλκού.

Από το 1.900 π.Χ. οι κάτοικοι του νησιού συγκεντρώνονται στις πόλεις και σε περίοπτες θέσεις ανορθώνουν ανάκτορα με πολυτελή διαμερίσματα, αίθουσες υποδοχής και θεαμάτων, εργαστήρια, όπου οι βιοτέχνες κατασκευάζουν εκπληκτικά δημιουργήματα, μεγάλες αποθήκες και χώρους αφιερωμένους στη λατρεία. Γύρω από τα ανάκτορα και κοντά σε λιμάνια, αναπτύσσονται πραγματικές πόλεις με πολυώροφες κατοικίες. Η Φαιστός, τα Μάλια, η Ζάκρος, τα Χανιά (Κυδωνία) και η Κνωσός είναι οι πιο χαρακτηριστικές.

ΑΝΑΚΤΟΡΑ: ΛΑΜΠΡΟΙ «ΛΑΒΥΡΙΝΘΟΙ» ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ

Η Κνωσός είχε κατοικηθεί ήδη από την 7η χιλιετία π.Χ.. Το όνομά της είναι προελληνικό. Η μεγάλη της ακμή ξεκίνησε το 1900 π.Χ., όταν χτίστηκε το μεγαλύτερο και πιο σημαντικό ανάκτορο της Κρήτης, που γνώρισε δύο καταστροφές (πιθανόν από σεισμούς) και επισκευάστηκε, ενώ στην τρίτη καταστροφή, ισοπεδώθηκε και πάνω στα ερείπιά του χτίστηκε το νέο ανάκτορο. Το νέο ανάκτορο είναι αυτό που διατηρείται σήμερα με κάποιες προσθήκες, που έγιναν το 1600 π.Χ., μετά από μία ακόμα καταστροφή. Σύμφωνα με τον Evans, η Κνωσός της νεοανακτορικής περιόδου είχε γύρω στους 80.000 κατοίκους, 12.000 στις πλούσιες συνοικίες, που συνδέονταν με τα ανάκτορα με πλακόστρωτους δρόμους, και 70.000 στις υπόλοιπες. Μαζί με το λιμάνι ο πληθυσμός ίσως να υπερέβαινε τους 100.000 κατοίκους!

ΠΙΟ ΠΡΟΗΓΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΒΕΡΣΑΛΛΙΕΣ!

Το μεγαλειώδες ανάκτορο της Κνωσού διέθετε πάνω από 1.300 δωμάτια, κατανεμημένα σε πέντε ορόφους. Τα δωμάτια συνδέονταν μεταξύ τους με διαδρόμους, ενώ η όλη οργάνωσή του ανακτόρου γέννησε το μύθο του λαβύρινθου. Η κάτοψή του είναι περίπου τετράγωνη με κάθε πλευρά να φτάνει τα 150 μέτρα. Για τη δόμησή του χρησιμοποιήθηκαν πέτρα, ξύλο, πυλός, γυψόλιθος, ασβεστόλιθος, σχιστόλιθος και ασβεστολιθικό κονίαμα. Οι λιθόχτιστοι τοίχοι δένονται με ξύλινα δοκάρια, ενώ οι πλάκες από γυψόλιθο, όπως και οι τοιχογραφίες, δίνουν μεγαλοπρέπεια στο οικοδόμημα.

Οι υδραυλικές εγκαταστάσεις του συγκροτήματος είναι

τόσο εξελιγμένες, που μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι κάτοικοί του απολάμβαναν ανέσεις, που δεν γνώριζαν ούτε οι ένοικοι του μπαρόκ ανακτόρου των Βερσαλλιών, χιλιετίες μετά !

Υπήρχαν δύο μεγάλες εσωτερικές αυλές στο οικοδόμημα, οι οποίες λειτουργούσαν ως πνεύμονες στα πυκνόκτιστα ανάκτορα, εξασφαλίζοντας φως και αέρα σε σχεδόν όλους τους χώρους. Γύρω από τις αυλές, αναπτύσσονταν δαιδαλώδη συγκροτήματα με επίσημους χώρους, ιερά, διαμερίσματα της βασιλικής οικογένειας, καταλύματα αξιωματούχων, μαγειρεία, τράπεζες, λουτρά, αποθήκες, εργαστήρια, φαρδιές σκάλες και πομπικούς διαδρόμους. Λόγω του μεγέθους τους, μπορούμε να φανταστούμε ότι οι αυλές και οι πομπικοί διάδρομοι, τις ημέρες των ανακτορικών γιορτών και των θρησκευτικών τελετών (υπάρχουν βωμοί και ιερά σύμβολα σε όλους τους χώρους), θα έσφυζαν από κόσμο...

Η αίθουσα του Ιερού Θρόνου βρίσκεται στο βόρειο τμήμα των ανακτόρων, Η πρόσβασή της γίνεται από την κεντρική αυλή, μετά από έναν προθάλαμο με πολύθυρο (ανοιχτούς τοίχους με θύρες). Στην αίθουσα υπάρχουν καθίσματα (εδώλια) για τα πρόσωπα της εξουσίας και δεξαμενή, πιθανόν για κάποια τελετή καθαρμού των σωμάτων και των ψυχών. Τα λίθινα έδρανα διακόπτονται από τον περίφημο «θρόνο του Μίνωα» στο κέντρο του βόρειου τοίχου. Είναι ίσως ο παλαιότερος γνωστός θρόνος της Ευρώπης και χρησιμοποιήθηκε ως πρότυπο για την κατασκευή της έδρας του προέδρου του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης.

ΕΞΑΕΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ...ΑΠΟΧΕΤΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Ο βασιλιάς διέμενε σε ευρύχωρες αίθουσες με δύο χώρους, οι οποίοι συνδέονταν με θύρες, τις οποίες έκλεινε ή άνοιγε, ανάλογα με την περίπτωση. Ο ένας χώρος διέθετε έναν κάθετο φωταγωγό και ο άλλος μία εξωτερική στοά, ώστε να εξασφαλίζεται ο καλός αερισμός και η φυσική επικοινωνία με το περιβάλλον.

Τα διαμερίσματα άλλων υψηλών προσώπων, όπως της βασίλισσας και των πριγκιπισσών, ήταν μικρότερα και απομονωμένα. Ο Βασιλιάς είχε πρόσβαση σε αυτά μέσω μικρών διαδρόμων.

Η αρχαιολογική σκαπάνη έχει αποκαλύψει ακόμα και ένα σύστημα αποχέτευσης, που περνούσε από τις αίθουσες του βασιλιά και της βασίλισσας και διοχέτευε τα ακάθαρτα νερά στην περιοχή του ποταμού.

Γύρω από το ανάκτορο, έχουν αποκαλυφθεί επαύλεις και κτίρια με εξαιρετικής ομορφιάς τοιχογραφίες, που θεωρούνται κατοικίες αξιωματούχων.

ΤΟ ΘΑΥΜΑΣΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

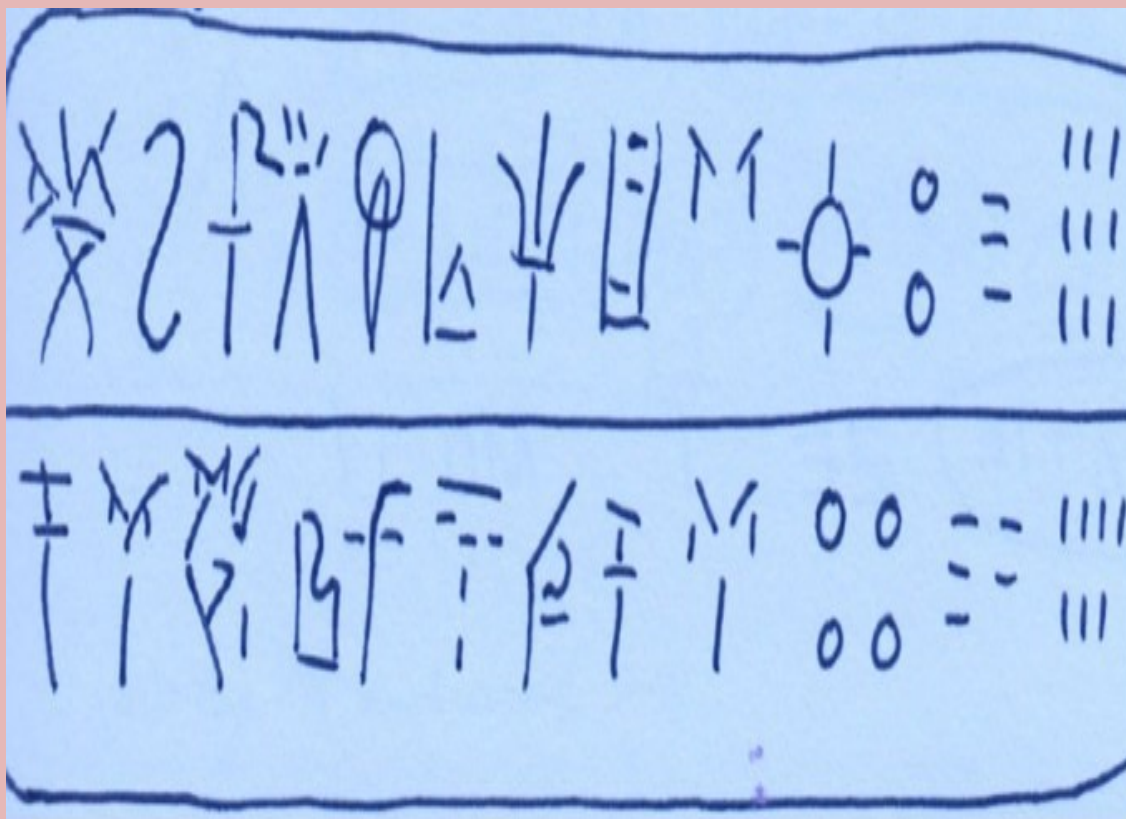
Από το γεγονός και μόνο της ίδρυσης του δαιδαλώδους ανακτόρου, εξάγεται το συμπέρασμα ότι υπήρχε μία εξουσία που ήλεγχε την αγροτική – βιοτεχνική παραγωγή και το εμπόριο. Το εμπόριο είχε εξαπλωθεί σε απίθανες για την εποχή αποστάσεις, με μινωικά αγγεία να έχουν βρεθεί σε Αίγυπτο, Συρία, Κύπρο και βέβαια στις Κυκλάδες. Τα «καμαραϊκά» αγγεία

κατατάσσονται ανάμεσα στα ωραιότερα δημιουργήματα της κεραμικής τέχνης όλων των εποχών. Ο τροχός επέτρεψε στους Μινωίτες να κατασκευάσουν κύπελλα και κυάθους με πάχος μόλις ένα χιλιοστό (ωοκέλυφα) ενώ, γενικά, τα αγγεία τους είναι περίτεχνα και διακοσμημένα με περιστρεφόμενες σπείρες ή πολύχρωμα φυτικά θέματα (άνθη, πέταλα, χταπόδια) πάνω σε μαύρο φόντο. Εκπληκτικής πολυτέλειας και κομψότητας είναι τα γυναικεία πήλινα ειδώλια, τα οποία βρέθηκαν στο ιερό κορυφής του Πετσοφά.

Οι Κρήτες εξάγουν ξυλεία, λάδι, κρασί, αγγεία και κοσμήματα από πολύτιμα υλικά και εισάγουν πρώτες ύλες για τα δημιουργήματά τους: χαλκό από την Κύπρο,

ελεφαντοστούν από τη Συρία, αλάβαστρο, πάπυρο και λινάρι από την Αίγυπτο, κασσίτερο, χρυσό, άργυρο κ.α..

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΓΡΑΦΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ!

Οι ανάγκες παρακολούθησης της βιοτεχνικής παραγωγής και της εμπορικής δραστηριότητας, οδήγησαν τους Μινωίτες στην εφεύρεση του πρώτου συστήματος γραφής στην Ευρώπη. Επρόκειτο για πρωτότυπα ιερογλυφικά ιδεογράμματα, σύμβολα δηλαδή εννοιών και όχι χαρακτήρες, που θα μπορούσαν να συλλαβιστούν. Ιερογλυφική γραφή εμφανίζεται μόνο στην Κρήτη από τον ελλαδικό χώρο. Ο προορισμός της ήταν διοικητικός και λογιστικός και, κάποιες φορές, διακοσμητικός («καλλιγραφικά ιερογλυφικά»). Τα ιερογλυφικά δίνουν τη θέση τους στη «Γραμμική Α» μετά το 1700 π.Χ. και εξαφανίζονται. Στη «Γραμμική Α», τα ιδεογράμματα απλοποιήθηκαν αρκετά και πήραν τη μορφή γραμμικών συμβόλων. Τα σύμβολα είχαν συγκεκριμένη συλλαβική φωνητική αξία ή αντιπροσώπευαν αντικείμενα. Έχουν βρεθεί περί τα 60-70 συλλαβογράμματα και 60

ιδεογράμματα, αποτυπωμένα κυρίως σε πήλινες πινακίδες στην Κνωσό, στη Φαιστό, στην Αγία Τριάδα, στα Μάλια, στα Χανιά και στις Αρχάνες. Τα ιδεογράμματα μας επιτρέπουν να συμπεράνουμε με αρκετή ασφάλεια ότι πρόκειται για καταλόγους αγαθών και ανθρώπων.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ: ΛΑΤΡΕΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΘΕΟΤΗΤΩΝ

Από τους πρώτους αιώνες του Μινωικού Πολιτισμού σχηματίζονται τα ιερά κορυφής (υπαίθριοι διαμορφωμένοι χώροι σε κορυφές βουνών και λόφων), όπου τελούνται τελετές και λατρεύονται οι νεκροί. Η πρακτική αυτή μαρτυρά την ύπαρξη επίσημου ιερατείου και ίσως θεοκρατικής διοίκησης στο πλαίσιο του ανακτορικού συστήματος.

Οι Μινώιτες φαίνεται να λάτρευαν κυρίως θεές και ο πολιτισμός τους περιγράφεται ως «μητριαρχική θρησκεία». Η Νανώ Μαρινάτου σημειώνει: «Η ιεραρχία και οι σχέσεις των θεών μέσα στο πάνθεον των Μινωιτών είναι δύσκολο να αποκωδικοποιηθεί μόνο από τις εικόνες. Δεν πρόκειται πάντως για μία πρωτόγονη λατρεία αλλά για οργανωμένη θρησκεία ενός προηγμένου και αστικοποιημένου ανακτορικού πολιτισμού μέσα σε μια σύνθετη κοινωνική ιεραρχία. Η θρησκεία δεν κυριαρχείται από τη έννοια της γονιμότητας περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη θρησκεία του παρελθόντος, ενώ δίνει σαφές στίγμα για την ύπαρξη τελετουργιών σχετικά με το πέρασμα στον θάνατο». Αν και υπάρχουν ενδείξεις για την ύπαρξη αντρών θεών, οι απεικονίσεις των μινωικών γυναικείων θεοτήτων ξεπερνούν κατά πολύ τις απεικονίσεις, που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι αφορούν σε άντρες. Κάποιες γυναικείες μορφές μπορεί να είναι απλές προσκυνήτριες ή ιέρειες σε θρησκευτικές τελετές, αλλά οπωσδήποτε απεικονίζονται και οι ίδιες οι θεές. Πρόκειται για τη «Μητέρα Θεά της Γονιμότητας» και την «Κυρία των Ζώων» ή «Πότνια», η οποία σφαγιάζει και παράλληλα δαμάζει τα άγρια ζώα. Απεικονίζεται ως θεά με φίδια (με εξουσία στο σύνολο των ζώων της στεριάς και της θάλασσας) ή ως θεά με περιστέρια, η οποία

λατρεύεται στα ιερά κορυφής και στα οικιακά ιερά. Έχουμε ακόμα θεές προστάτιδες των πόλεων, του νοικοκυριού, της συγκομιδής, της μεταθανάτιας ζωής και πολλών ακόμα, χωρίς να είναι βέβαιο ότι δεν πρόκειται για διαφορετικές όψεις της ίδιας θεάς. Συχνά οι θεές εκπροσωπούνται από φίδια, πουλιά, παπαρούνες, και με τη μορφή ζωοκέφαλων ανθρώπων. Στα μινωικά ιερά σύμβολα περιλαμβάνονται ο ταύρος με τα κέρατα της καθοσιώσεως, ο λάβρυς (διπλός πέλεκυς), ο πυλώνας, το φίδι, ο δίσκος του ήλιου και το δέντρο.

ΤΕΧΝΗ: ΓΙΟΡΤΗ ΤΩΝ ΧΡΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Τα έργα της Μινωικής τέχνης είναι πρωτότυπα. Η κεραμική, η μεταλλουργία και η μικρογλυπτική ακμάζουν. Μία νέα εκπληκτική δημιουργία είναι η τέχνη της τοιχογραφίας. Ανάκτορα και επαύλεις κοσμούνται με τοιχογραφίες, εμπνευσμένες από την καθημερινή ζωή, το φυσικό περιβάλλον και τις τελετουργίες. Στην πρώιμη κεραμοποιία χαρακτηριστικά είναι τα γραμμικά μοτίβα, οι σπείρες, τα τρίγωνα, οι καμπύλες γραμμές. Στη Μέση Μινωική περίοδο έχουμε νατουραλιστικά σχέδια, όπως ψάρια, καλαμάρια, πουλιά και κρίνα. Κατά την Υστερομινωική περίοδο, τα λουλούδια και τα ζώα γίνονται ακόμα πιο διαδεδομένα. Το ανακτορικό στιλ χαρακτηρίζεται από την έντονη γεωμετρική απλοποίηση των νατουραλιστικών σχημάτων και τη χρήση διακριτών χρωμάτων.

Οι πρώτες τοιχογραφίες στην Κρήτη με τη μέθοδο της νωπογραφίας (fresco: ζωγραφική πάνω σε νωπό ασβεστοκονίαμα) περιορίζονται στον απλό μονόχρωμο χρωματισμό των τοίχων, τις περισσότερες φορές με κόκκινο και μαύρο χρώμα. Με βελτιώσεις στην ποιότητα του σοβά και νέες χρωστικές τεχνικές, ενδεχομένως από την Αίγυπτο και την Ανατολή, οι Μινωίτες ξεκινούν να διακοσμούν τους τοίχους, τις οροφές και, κάποιες φορές, τα δάπεδα των ανακτόρων, με αφηρημένα σχήματα, γεωμετρικά σχέδια και κάθε είδους θέματα, που κυμαίνονται από μικροσκοπικά μεγέθη μέχρι μεγαλύτερα του φυσικού. Τελετές, πομπές, γιορτές, σκηνές από τα «ταυροκαθάψια»

(αγωνίσματα υπερπήδησης ταύρων), χορευτές και πυγμάχοι είναι από τα αγαπημένα θέματα των καλλιτεχνών, όπως είναι και τα θέματα από τη φύση, τα λουλούδια (κρίνα, ίριδες, κρόκοι, τριαντάφυλλα, κισσοί και καλάμια). Οι Μινωίτες ήταν ένας από τους πρώτους πολιτισμούς που ζωγράφισε φυσικά τοπία χωρίς ανθρώπινη παρουσία στις σκηνές, δείχνοντας έτσι τον θαυμασμό τους στη φύση.

Τα ζώα (πίθηκοι, πουλιά, γάτες, κατσίκες, ελάφια, αχινοί, δελφίνια και ψάρια) απεικονίζονται στο φυσικό τους περιβάλλον. Αν και οι μινωικές τοιχογραφίες συχνά πλαισιώνονται από διακοσμητικά γεωμετρικά πλαίσια (σπείρες, ρόδακες και λαβύρινθους), πολλές φορές βγαίνουν ακόμα και από τα συμβατικά όρια των τοίχων, καλύπτοντας ολόκληρη την αίθουσα και υποβάλλοντας τον θεατή στην εμπειρία της εισαγωγής του σε έναν διαφορετικό κόσμο.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΜΙΝΩΪΚΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ένα από τα αγαπημένα «μυστήρια» των αρχαιολόγων ακόμα και στις μέρες μας είναι οι αιτίες της καταστροφής του Μινωικού Πολιτισμού. Τα αποδεικτικά στοιχεία ενός βίαιου τέλους, μέσα σε φωτιά και κατεδαφίσεις, είναι ατράνταχτα, αλλά οι ενδείξεις για το τι προκάλεσε αυτήν η καταστροφή είναι ασαφείς.

Ο καθηγητής αρχαιολογίας Σπυρίδων Μαρινάτος ήταν ο πρώτος που το 1939 απέδωσε την καταστροφή στην έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας. Στη θεωρία του, υποστήριζε ότι οι σεισμοί από την έκρηξη του ηφαιστείου κατέστρεψαν τα παλάτια, ενώ το τσουνάμι, που προκλήθηκε, έπνιξε τον μινωικό στόλο και ισοπέδωσε τα

λιμάνια της Κρήτης. Η ηφαιστειακή τέφρα της Θήρας κάλυψε ολόκληρο το νησί, προκαλώντας ασφυξία σε ανθρώπους και ζώα και καταστρέφοντας όλες τις καλλιέργειες.

Πολλοί γεωλόγοι έχουν υποστηρίξει ότι η έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας ήταν κολοσσιαίας κλίμακας, και η υπόθεση του Μαρινάτου είναι πιθανή. Άλλοι όμως διαφωνούν με βάση την χρονολόγηση της έκρηξης. Σύμφωνα με τη μελέτη του D.M. Pyle στους παγετώνες της Γροιλανδίας, η έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας προσδιορίζεται το 1645 π.Χ., περίπου 150 χρόνια πριν από την τελική καταστροφή των μινωικών ανακτόρων. Δηλαδή η έκρηξη ήταν πραγματικά τόσο τρομακτική, ώστε να φτάσει ηφαιστειακή σκόνη μέχρι τη Γροιλανδία και να εγκλωβιστεί στους παγετώνες, αλλά οι χρονολογίες δεν ταιριάζουν...

Οι σεισμοί και το τσουνάμι από την έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας σίγουρα προκάλεσαν μεγάλες καταστροφές στο μινωικό στόλο και στις υποδομές της Κρήτης. Είναι αμφίβολο όμως ότι θα μπορούσαν να προκαλέσουν το τέλος του Μινωικού Πολιτισμού. Η μινωική κοινωνία είχε δείξει εξαιρετικά αντανακλαστικά στο παρελθόν, όταν ανέκαμψε από άλλες φυσικές καταστροφές και κατάφερε να ανυψώσει τον πολιτισμό της σε ακόμη υψηλότερα επίπεδα. Γιατί, λοιπόν, να μην ανακάμψει και μετά τις καταστροφές του 1450 π.Χ.;

Η δεύτερη θεωρία για την εξαφάνιση του Μινωικού Πολιτισμού θέλει τους Μυκηναίους να ισοπεδώνουν τις πόλεις της Κρήτης με φωτιά και τσεκούρι. Η εισβολή έγινε γύρω στο 1400 π.Χ. και σε συνδυασμό με τις επιπτώσεις από την έκρηξη της Θήρας, συγκροτεί ένα πιθανό σενάριο. Σύμφωνα με την θεωρία, ο Μινωικός στόλος και τα λιμάνια του καταστράφηκαν από κύματα ύψους 15 μέτρων και δεν ξαναχτίστηκαν ποτέ. Πιθανές κλιματικές

αλλαγές επηρέασαν τις καλλιέργειες και οδήγησαν επί πολλά χρόνια σε οικονομική κατάρρευση και κοινωνική αναταραχή. Σε αυτό το πλαίσιο, οι ξένοι εισβολείς από τις Μυκήνες προκάλεσαν το τέλος του υπέροχου πολιτισμού της Κρήτης.

Ένα ερώτημα, ωστόσο, παραμένει...

Πώς οι κάτοικοι των Μυκηνών απέφυγαν τις επιπτώσεις της ηφαιστειακής έκρηξης; Γιατί οι Μυκήνες δεν θάφτηκαν στις στάχτες του ηφαιστείου της Θήρας, όταν η σκόνη του εντοπίστηκε μέχρι την Γροιλανδία;

Λαμβάνοντας υπόψη την τοπογραφία του Αιγαίου, είναι δύσκολο να κατανοήσουμε πως οι Μινωίτες κατέρρευσαν αλλά οι Μυκηναίοι ξεπέρασαν γρήγορα την καταστροφή, ανοικοδόμησαν το στόλο τους και ξεκίνησαν την φιλόδοξη εκστρατεία για να κατακτήσουν το τεράστιο νησί της Κρήτης.

Τα ερωτήματα σχετικά με την καταστροφή του Μινωικού πολιτισμού παραμένουν χωρίς απάντηση, καθώς τα αρχαιολογικά στοιχεία δεν παρέχουν ισχυρές αποδείξεις. Το μυστήριο του τέλους όμως, τυλίγει με ακόμα πιο σαγηνευτική αύρα τον εκπληκτικό πολιτισμό της Μινωικής Κρήτης.

2. ΚΡΗΤΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Οι πρώτες θρησκευτικές εκδηλώσεις του ανθρώπου, συνδέονται άμεσα με τα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζει στη σκληρή του προσπάθεια να επιζήσει. Οι καιρικές συνθήκες, οι εποχές του χρόνου, τα φυσικά φαινόμενα, τρομάζουν τον άνθρωπο και νιώθει αδύναμος, έτσι η μόνη διέξοδος που βρίσκει είναι η λατρεία της φύσης που την ταυτίζει με τη Μητέρα - Γη. Η προσωποποίηση του κύκλου των εποχών και της αναγέννησης της φύσης παριστάνεται με τη μορφή νεαρού βρέφους ή νεαρού θεού που γεννιέται, πεθαίνει και

ανασταίνεται κάθε χρόνο. Μία εικόνα της μητέρας φύσης που κρατά ένα νεογνό στην αγκαλιά της, οποία επαναλαμβάνεται συνεχώς σε όλες τις παγκόσμιες αρχαίες θρησκείες.

Ο θάνατος της Ηλιακής θεότητας στην μεσογειακή λεκάνη, συμβολίζει το χειμώνα ενώ η ανάσταση συμβολίζει την Άνοιξη-ζωή., είτε μέσω του μύθου του Διονύσου, είτε μέσω του Αιγυπτίου Θεού Όσιρη, που λατρεύτηκε σε ολόκληρη την Αίγυπτο. Ο Αιγύπτιος θεός Όσιρις ανήκει σύμφωνα με τον εσωτερισμό στους θεούς της Γης, και σχετίζεται κυρίως με τον Διόνυσο και τον Άδη. Οι κύριες αρχές της λατρείας του Όσιρη, ήταν η πίστη στο θάνατο, στην ανάσταση, και στον απόλυτο έλεγχο των μοιρών των σωμάτων και των ψυχών των ανθρώπων.

Χαρακτηριστικό σημείο επίσης είναι ο χαρακτηρισμός του Όσιρη ως ποιμένα . Η ράβδος απεικονίστηκε στα χέρια του Όσιρη από την Αιγυπτιακή τέχνη. Στη λογοτεχνία τα επίθετα του sa και Asar-sa σημαίνουν "ποιμένας" και "Όσιρις ο ποιμένας". Η ονομασία ποιμένας αποτελεί τον κατάλληλο τίτλο για ένα πολυαγαπημένο πνευματικό ηγέτη του οποίου η πίστη της ανάστασης υποσχόταν ζωή μετά θάνατο για την ψυχή

Στον Ελλαδικό χώρο ο πρώτος πολιτισμικά αλλά και θρησκευτικά ανεπτυγμένος πολιτισμός είναι αυτός της μινωικής Κρήτης. (3000 π.χ-1500 π.χ). Εδώ έχουμε μυθολογικά την γέννηση του Δία αλλά και άλλων Ελληνικών Θεών, και την τέλεση των πρώτων μυστηριακών τελετών, που καθώς φαίνεται επηρέασαν καταλυτικά τα μετέπειτα Ελληνικά μυστήρια.

Χαρακτηριστικό της σημασίας των Μινωικών μυστηρίων είναι ότι ο Πυθαγόρας επισκέφτηκε την Κρήτη για να μυηθεί στα εκεί μυστήρια. Βάση της μινωικής θρησκείας, όπως και όλων των πρωτόγονων θρησκειών είναι "ο κύκλος της βλάστησης".

Όπως είδαμε παραπάνω το δέος του ανθρώπου και η προσπάθεια του να κατανοήσει και να ευδαιμονήσει τις διαρκώς μεταβαλλόμενες φυσικές δυνάμεις, ήταν φυσικό

να οδηγήσει στη θεοποίηση των φυσικών δυνάμεων και στη λατρεία τους. Έτσι και στην μινωική Κρήτη μεγάλη θεότητα είναι η ίδια η φύση, η Μεγάλη Μητέρα, ως "Ορεία Μήτηρ" και "Πότνια θηρών", άλλοτε ως "Θεά των Όφρων" ή του ιερού δέντρου, των πουλιών ή των λουλουδιών. Άλλοτε πάλι παρουσιάζεται ως πολεμική θεότητα με ασπίδα και ξίφος και άλλοτε ως θαλάσσια θεότητα που ταξιδεύει μέσα σε ιερό πλοίο. Οι κάτοικοι της Κρήτης ήταν οι πρώτοι στον Ελλαδικό χώρο που απέδωσαν στο θείο σεβασμό μέσω των μυστηρίων, στα οποία μέσω της χρήσης συμβόλων άνδρες και γυναίκες, τελούσαν στα ιερά τους μέρη τις ιερουργίες και τις μυσήσεις τους. Οι μειούμενοι στα Κρητικά Μυστήρια διδάσκονταν την Ιατρική, και τη μουσική τέχνη. Αρχικά λάτρευαν την Μεγάλη Μητέρα, τη Ρέα - Γη ή Μα, γιατί αυτή συμβόλιζε την παραγωγική ανανεωτική φροντίδα της Μητέρας Φύσης. Οι θρησκευτικές τελετές ήταν απόδοση σεβασμού σ' αυτήν και εκδήλωση της παρακλήσεως για τη βοήθειά της. Και σ' αυτές πρωτεύουσα θέση είχαν οι Ιέρειές της σαν ομόφυλες της Μεγάλης Θεάς. Αργότερα πήραν μέρος στις τελετές και άνδρες, όταν ο βασιλιάς ήταν πλέον και Αρχιερέας και η λατρεία της "γονιμοποιητικής" δυνάμεως της Φύσεως στη μορφή του νεαρού γιου της Μεγάλης Μητέρας, του Κρηταγενή Δία και του Ποσειδώνα στη λατρεία του Ταύρου, κυριάρχησαν στην κρητική θρησκεία. Η Ρέα, η Μεγάλη πανάρχαια Θεά, η θυγατέρα του Ουρανού και της Γης, η σύζυγός του Κρόνου και η μητέρα του Κρηταγενή Δία, λατρευόταν κάτω από το ιερό Δέντρο της στις υψηλές κορυφές των βουνών και των λόφων, καθώς και στα Ιερά Σπήλαια. Το Ιερό Δέντρο και το Ιερό Σπήλαιο ήταν σύμβολα της μητρότητας και της ζωής, δύο σημαντικά σύμβολα που επίσης συναντούνται σε όλες σχεδόν τις αρχαίες θρησκείες. Μπροστά από το Ιερό δέντρο γινόταν οι προσφορές και οι χοροί. Το δέντρο ως σύμβολο συμβόλιζε τη μητέρα που προσφέρει τον καρπό της ζωής.

Όπως πάντα οι τελετές άρχιζαν με την κάθαρση, που ήταν

συνήθως πλύση των χεριών με αγιασμένο νερό, γιατί οι πιστοί έπρεπε να περάσουν καθαροί προς τον τόπο κατοικίας της θεότητας. Ακολουθούσαν οι προσφορές και οι αναίμακτες θυσίες, καθώς και χοροί με τους οποίους οι χορευτές και οι χορεύτριες έρχονταν σε έκσταση για διευκόλυνση της επικοινωνίας με τη θεότητα. Από τις γιορτές αυτές σημαντικότερη ήταν Τα Ταυροκαθάψια. Παιγνίδια και αγώνες με ταύρους που γίνονταν την εποχή που ξαναγεννιέται η φύση και ο άνθρωπος, την άνοιξη. Ο ταύρος συλλαμβανόταν ζωντανός, χωρίς να πληγωθεί. Τα Μυστήρια στην αρχαία Κρήτη ήταν διαχωρισμένα σε δυο μεγάλες λατρευτικές κατηγορίες : στα της Μεγάλης Μητέρας Ρέας - Γης και στα Μυστήρια του Κρηταγενή Ιδαίου Δία.

3. ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΚΑΙ ΜΥΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΚΡΗΤΗ

Πέντε και περισσότερα χιλιάδες χρόνια, λοιπόν, πριν την σημερινή εποχή υπήρχε στην Κρήτη μια μορφή θρησκείας, μια λατρεία θεοτήτων της Φύσεως, πνευματικού επιπέδου ανώτερη φυσιολατρία. Οι κάτοικοι της Κρήτης ήταν από τους πρώτους που απέδωσαν στο θείο, σεβασμό και στα Μυστήρια.

Μυστήρια, στα οποία γινόταν χρήση σημείων και συμβόλων και σε αυτά γίνονταν δεκτοί άνδρες και γυναίκες, που τελούσαν, στους μικρούς τότε σε μέγεθος ναούς τους, τις ιερουργίες και τις μυήσεις τους. Αλλά στο σημείο αυτό πρέπει να γίνει η διάκριση των κυρίως λεγόμενων Μυστηρίων, δηλαδή των τελετών που κανείς δεν μπορούσε να μετέχει αν δεν ήταν μεμυημένος κατά τους απαιτούμενους τύπους, από τις ξεχωριστές εκείνες τελετές, μερικών εορτών, που η επιτέλεσή τους αν και περιοριζόταν σε ιδιαίτερη τάξη ανθρώπων ή γένους -

άνδρες δηλαδή ή γυναίκες - δεν ήταν όμως απαραίτητο, οι λαμβάνοντες σ' αυτές μέρος να είναι μεμυημένοι.

Παράδειγμα είναι οι τελετές μερικών εορτών, που ήταν μέρος της εξωτερικής λατρείας ορισμένων Μυστηρίων, όπως γινόταν στα της Μητέρας Ρέας, στα Κορυβαντικά της Κρήτης κ.λ.π. Αλλά οι γιορτές αυτές είχαν χαρακτήρα προπαρασκευαστικό ορισμένων ατόμων, ανδρών ή γυναικών, νέων ή νεανίδων για μελλοντικές μυήσεις τους στα επίσημα Μυστήρια, όπως γίνεται με τους λεγόμενους δοκίμους στις περισσότερες θρησκείες αρχαίες και σύγχρονες. Οι μειούμενοι στα Κρητικά Μυστήρια διδάσκονταν την Ιατρική, την καθαρτική, την ορχηστρική και τη μουσική τέχνη.

Στην Κρήτη το κύριο μέρος της λατρείας ήταν αρχικά συγκεντρωμένο στο θηλυκό πρόσωπο της θεότητας, στη Μεγάλη Μητέρα, τη Ρέα - Γη ή Μα, γιατί αυτή συμβόλιζε την παραγωγική ανανεωτική φροντίδα της Μητέρας Φύσης. Οι θρησκευτικές τελετές ήταν απόδοση σεβασμού σ' αυτήν και εκδήλωση της παρακλήσεως για τη βοήθειά της. Και σ' αυτές πρωτεύουσα θέση είχαν οι Ιέρειές της σαν ομόφυλες της Μεγάλης Θεάς.

Πολύ αργότερα πήραν μέρος πρωτεύοντες στις τελετές οι άνδρες, όταν ο βασιλιάς ήταν πλέον και Αρχιερέας και η λατρεία της «γονιμοποιητικής» δυνάμεως της Φύσεως στη μορφή του νεαρού γιου της Μεγάλης Μητέρας, του Κρηταγενή Δία και του Ποσειδώνα στη λατρεία του Ταύρου, κυριάρχησαν στην κρητική θρησκεία.

Η Ρέα, η Μεγάλη πανάρχαια Θεά, η θυγατέρα του Ουρανού και της Γης, η σύζυγός του Κρόνου και η μητέρα του Κρηταγενή Δία, λατρευόταν κάτω από το ιερό Δέντρο της στις υψηλές κορυφές των βουνών και των λόφων, καθώς και στα Ιερά Σπήλαια. Το Ιερό Δέντρο και το Ιερό Σπήλαιο ήταν σύμβολα της μητρότητας και της ζωής.

Γενικά οι Κρήτες για την τέλεση των θρησκευτικών τους καθηκόντων προτιμούσαν χώρους απλούς, μακριά από κάθε επίδειξη. Η Μινωική Θρησκεία, βασισμένη σε βασικά μυστηριακές τελετές, έχει ανάγκη χώρων που υποβάλλουν

το λατρευτή. Έτσι συνεχίζεται η χρήση των σπηλαίων, δημιουργούνται ειδικοί χώροι μέσα στα ανάκτορα, χρησιμοποιούνται οι κορυφές «ιερών» λόφων («ιερά κορυφής»), και στα τελευταία χρόνια υπάρχουν οικιακά ιερά.

Στο Ιερό δέντρο μπροστά και κατά τις τελετές μερικών εορτών της εξωτερικής λατρείας, γινόταν κυριότερα η προσφορά καρπών και κρασιού, καθώς και άλλες προσφορές, όπως επίσης και χοροί Ιερείων, Ιερέων και πιστών.

Η λατρεία γενικά προσφερόταν με πολλούς τρόπους. Ο πιστός παρουσιαζόταν στο Ιερό ή στην αόρατη θεότητα, όρθιος με το άκρο χέρι σφιγμένο και υψωμένο στο μέτωπο. Ακολουθούσε έπειτα η συμβολική λατρευτική πράξη, που εκδηλωνόταν κυρίως με την αναίμακτη προσφορά από καρπούς, νερό και μέλι ή κρασί και λάδι. Κατά κανόνα οι τελετές άρχιζαν με την κάθαρση, που ήταν συνήθως πλύση των χεριών με αγιασμένο νερό, γιατί οι πιστοί έπρεπε να περάσουν καθαροί προς τον τόπο κατοικίας της θεότητας. Ακολουθούσαν οι προσφορές και οι αναίμακτες θυσίες, καθώς και χοροί με τους οποίους οι χορευτές και οι χορεύτριες έρχονταν σε έκσταση για διευκόλυνση της επικοινωνίας με τη θεότητα.

Από τις γιορτές αυτές σημαντικότερη ήταν Τα Ταυροκαθάψια : παιγνίδια και αγώνες με ταύρους που γίνονταν την εποχή που ξαναγεννιέται η φύση και ο άνθρωπος, την άνοιξη.

Η «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» 1970, τις ερμηνεύει ως εξής : «Το αγώνισμα βασίζεται στην ιερότητα του Ταύρου και στη σημασία του για τις λατρείες της γονιμότητας. Στην Κρήτη ο Ταύρος ταυτιζόταν με τον Ουρανό και τον Ήλιο, που γονιμοποιούν τη γη με τη ζέστη και τις βροχές, ενώ το θηλυκό στοιχείο η θεϊκή αγελάδα συσχετιζόταν με τη Σελήνη, που το σχήμα της θυμίζει κέρατα».

Πιθανόν, λοιπόν γι' αυτόν το λόγο στις Κρητομινωικές Ταυροπαιδίες συμμετείχαν γυναίκες, που πρόσθεταν με την παρουσία τους τη χροιά ερωτικών παιγνιδιών με τον

ώριμο και σφριγηλό ταύρο και που μ' αυτές δηλωνόταν η συμβολική έννοια των τελετουργιών της γονιμότητας. Ο ταύρος συλλαμβανόταν ζωντανός, χωρίς να πληγωθεί, με παγίδα από δίχτυ ή τον άρπαζε ξαφνικά ο ασκημένος θηρευτής από τα κέρατα και τον ακινητοποιούσε με το βάρος του, ως ότου τον δέσουν. Αργότερα αυτή η δραματική και επικίνδυνη σκηνή επαναλαμβάνόταν μέσα στο θεατρικό χώρο της πολιτείας, για να χαρεί όλο το πλήθος το μοναδικό θέαμα. Το αγώνισμα πλουτιζόταν με νέα τολμηρά, ακροβατικά στοιχεία. Άντρες και γυναίκες πιάνονταν από τα κέρατα του ζώου και πηδούσαν με ποικίλες στάσεις επάνω στη ράχη του, ξαναπέφτοντας ύστερα στη γη.

Ο ταύρος θυσιαζόταν αργότερα, αλλά δε σκοτωνόταν κατά την ταυρομαχία. Οι αθλητές ήταν άοπλοι και αγωνίζονταν μόνο με το κορμί τους. Έτσι η κρητική ταυρομαχία μένει ένα ευγενικό και χαριτωμένο παιγνίδι, σύμφωνα με το χαρακτήρα ολόκληρου του μινωικού πολιτισμού.

Όση ώρα ο Ταυροκαθάπτης βρισκόταν πάνω στον ταύρο σειόταν και ένιωθε σαν να γίνεται γύρω του σεισμός. Το όλο αγώνισμα δηλαδή ήταν μια μίμηση του σεισμού, τον οποίον ο ταυροκαθάπτης προσπαθούσε να δαμάσει.

Οι τελετές αυτές ίσως αποσκοπούσαν στην αποτροπή του σεισμού με μαγικό τρόπο. Γι' αυτό άλλωστε παρατηρούμε ότι τα ταυροκαθάψια τελούνταν σε περιοχές που μαστίζονταν από σεισμούς.

Στις μέρες των γιορτών γίνονταν σαν μέρος της εξωτερικής λατρείας κι άλλοι αγώνες, θεάματα και παιγνίδια κάτω από τα μεγάλα Ιερά Δέντρα.

Αυτά όμως είχαν σημασία για την εξωτερική λατρεία.

Υπήρχαν όμως και τα Μυστήρια, με μυσείς προορισμένα για τους λίγους πνευματικά περισσότερο ικανούς από τους πολλούς.

Τα Μυστήρια στην αρχαία Κρήτη ήταν διαχωρισμένα σε δυο μεγάλες λατρευτικές κατηγορίες : στα της Μεγάλης Μητέρας Ρέας - Γης και στα Μυστήρια του Κρηταγενή Ιδαίου Δία, αν και στις δυο αυτές κατηγορίες μούνταν

γυναίκες και άνδρες.

1. ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΘΕΑΣ ΡΕΑΣ - ΓΗΣ.

Στα μυστήρια αυτά έπαιρναν μέρος οι Κουρήτες, ιερείς που διακρίνονταν για τη σοφία τους. Τα μυστήρια αυτά είχαν κάποια ομοιότητα με τα Ελευσίνια μυστήρια. Τον μειούμενο τον οδηγούσαν μέσα σ' ένα σπήλαιο όπου έμενε έγκλειστος για διάστημα 27 συνολικά μέρες.

Αφιερωμένα στην παραγωγική δύναμη της φύσης, στην ανανεωτική δηλαδή φροντίδα της με την χαρακτηριστική ιδιότητά της τη ζωή, είχαν σ' αυτά καθώς είναι επόμενο, οι γυναίκες αρχικά την προτεραιότητα στις μυήσεις και στις τελετές. Τα Μυστήρια της Μεγάλης Μητέρας ήταν διαχωρισμένα σε Μεγάλα και Μικρά. Στα Μικρά έπρεπε να προπαρασκευαστούν οι νέες γυναίκες για να καταστούν καθαρές και αγνές σωματικά και ψυχικά και να προχωρήσουν κατόπιν στα Μεγάλα Μυστήρια.

Στα Μικρά Μυστήρια διδάσκονταν οι παραδόσεις γύρω από τους Θεούς και τους ήρωες και η ερμηνεία των συμβολισμών της κυριαρχίας της Μεγάλης Μητέρας, η σχετική πάντοτε με τις φυσικές δυνάμεις και ιδιότητές της, στη γη, στη θάλασσα, στον αέρα και στη φωτιά, που ήταν συμβολικά ο όφης, ο ιχθύς, η περιστέρα και ο λέων. Και σ' αυτά γινόταν και η μύηση της κατασκευής του συμβολικού μίτου της Αριάδνης, που σήμαινε το υφάδι της ζωής ή και την παρθενική ζώνη.

Στα Μεγάλα Μυστήρια λειτουργούσαν βαθμοί μυστικών τελετουργιών προς τη θεά των όφεων, η οποία συμβόλιζε τη Μεγάλη Μητέρα Θεά.

Προκαταρτικοί της τελικής μυστηριακής ιερουργίας ήταν οι ιεροί χοροί. Αλλά εκτός από αυτούς γινόταν ακόμη συμβολικές λιτανείες ιερειών και ιερέων, μυστικές συνεστιάσεις, λατρευτικές προσφορές και θυσίες μέσα σε σπονδικές φιάλες και ρυτά, που προσφέρονταν στο Ιερό Δέντρο και στη Στήλη του Διπλού Πέλεκυ.

Ο Διπλός Πέλεκυς βρισκόταν πάντοτε στημένος στο κέντρο του ιερού, είτε Ιερό Σπήλαιο ήταν αυτό ή Ναός, είτε Λαβύρινθος ή Αίθουσα του Θρόνου, ναού της λατρείας στα Μινωικά ανάκτορα, για να φανερώνει την ιερότητα και το «άβατο» του μέρους αυτού.

Η μυστική ιερουργία των Μεγάλων Μυστηρίων της Μητέρας Θεάς, ήταν μια τεχνική επικοινωνίας και επαφής με τη Μεγάλη Θεά, για να δέχονται οι μεμυημένες στα Μυστήριά της, γυναίκες, τη Θεία Δωρεά της απ' ευθείας από τη Μητέρα Ρέα.

Στα Κρητικά Μυστήρια γενικά, η λειτουργική αυτή τέχνη λεγόταν «ιεροπραξία» για να ξεχωρίζει από τις άλλες ιερουργίες τους. Και το Ιερό Δέντρο το συνδεδεμένο με τη λατρεία της Θεάς Μητέρας, κάτω από το οποίο βρισκόταν ο ναός της, ήταν δρυς στις κορυφές των ορέων και η ελιά στα χαμηλότερα μέρη.

Το δέντρο ως σύμβολο συμβόλιζε τη μητέρα που προσφέρει τον καρπό της ζωής.

Το σημαντικότερο μέρος της ιεροπραξίας των Μεγάλων Μυστηρίων, με τις ενωμένες δυνάμεις της Θεάς Μητέρας και του Θείου συντρόφου της σε μια ιερή ένωση, ήταν η απόκτηση από τους μύστες του χρυσού Διπλού Πέλεκυ. Σύμβολο της πνευματικής αθανασίας και της σοφίας του Ιερού αυτού ζεύγους και σύμβολο της ενωμένης δύναμής τους επάνω στη γη, βρισκόταν πάντοτε στημένος στο κέντρο των ιερών σπηλαίων, στο κέντρο επίσης των Λαβυρίνθων ή της Αίθουσας του θρόνου. Και στους εσωτερικούς βαθμούς όλων των τάξεων των κρητικών μυστηρίων, είχε την ίδια σημασία με τη Θεά των όφρων, δηλαδή τη σημασία της συμβολικής και ουσιαστικής συνισταμένης στην πνευματική δημιουργική ένωση των

δύο δυνάμειν της Φύσεως, της παραγωγικής και της γονιμοποιού.

Και αυτά γιατί οι μύστες της Κρητομινωικής θρησκείας, γνώριζαν τους πνευματικούς νόμους, γνώριζαν ότι τίποτα δε μπορεί να κατορθωθεί για την πνευματική αναγέννηση και την πνευματική απελευθέρωση των ανθρώπων, χωρίς τη διπλή ιερή ένωση, με τις ενωμένες δυνάμεις της στον καρπό τους, στον θεό δηλαδή του πνευματικού φωτός, που προσφέρεται σαν Θεία Δωρεά για έναν τέτοιο σκοπό.

2. ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΚΡΗΤΑΓΕΝΗ ΙΔΑΙΟΥ ΔΙΑ.

Το Ιερό Δέντρο και το Ιερό Σπήλαιο το διαδέχεται στις ιερουργίες, η λατρεία του Ιερού Λαβύρινθου με τον μέσα σ' αυτόν Μινώταυρο. Του Λαβύρινθου, συμβολισμού καθ' ολοκληρίαν όμοιου με τα δύο πρώτα ιερά αυτά σύμβολα

της μητρικής λατρείας, αλλά που τονίζει όμως περισσότερο τον γονιμοποιό αρσενικό τύπο, με την παρουσία του Μινώταυρου μέσα σ' αυτόν. Δίνει έτσι την προτεραιότητα στις ιεροτελεστίες στη γονιμοποιό δύναμη της Φύσεως με τον αρσενικό τούτον τύπο, χωρίς να παραμερίζει, την απαραίτητη άλλωστε αναπαραγωγό δύναμή της, που συμβολίζει την Ιερή Μητέρα. Στου Κρηταγενή Ιδαίου Δία τα μυστήρια, λειτουργούσαν σε πρώτη τάξη τα Μυστήρια των ιδαίων Δακτύλων ή τα Κορυβαντικά. Τα Κορυβαντικά χαρακτήριζαν οι εξωτερικές τους τελετές στις οποίες έπαιρναν μέρος όλοι οι μεμυημένοι των πρώτων βαθμών, που παρασκευάζονταν για τις ανώτερες μυήσεις. Και αυτό γιατί λειτουργούσε και άλλη τάξη των ίδιων Μυστηρίων του Ιδαίου Δία, Τα Λαβυρινθικά ή του Ιερού Διπλού Πέλεκυ. Στην τάξη αυτή, στις ιεροπραξίες της πρωτοστατούσαν οι άνδρες ιερείς του Θεού Δία, όπως στα Μυστήρια της Μεγάλης Μητέρας Ρέας - Γης, πρωτοστατούσαν οι ιέρειές της, αν και όπως προαναφέρθηκε και στις δυο περιπτώσεις έπαιρναν μέρος γυναίκες και άνδρες. Κατά τις μινωικές παραδόσεις, οι Ιδαίοι Δάκτυλοι, οι Κορύβαντες και οι Κουρήτες, ήταν οι συνοδοί της Ρέας στο νησί της Κρήτης και οι προστάτες του νεαρού κούρου της Δία, γιατί αυτοί τον ανέθρεψαν και τον προστάτεψαν από νεογέννητο ακόμη.

3. ΤΑ ΚΟΡΥΒΑΝΤΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ.

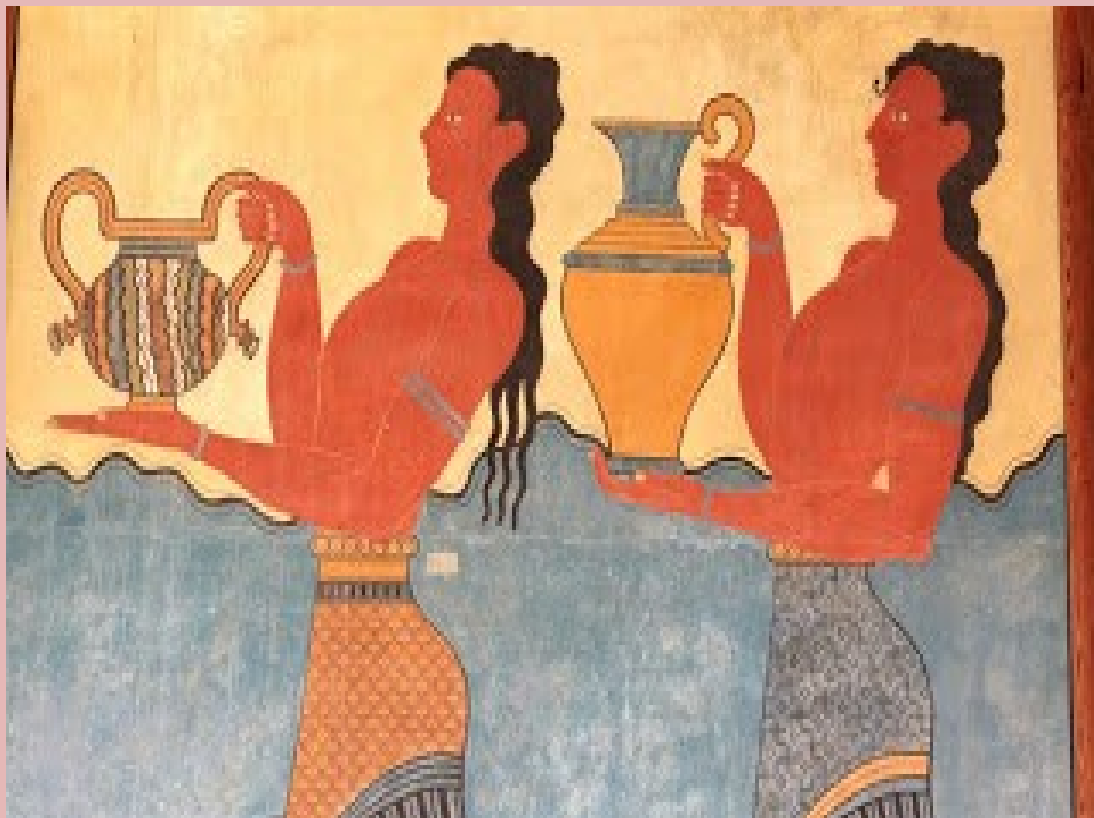
Στα Κορυβαντικά Μυστήρια λειτουργούσαν καθώς συμπεραίνουν οι ερευνητές, βαθμοί μυήσεων προπαρασκευαστικοί για τις ανώτερες μυήσεις, που γίνονταν όταν ο μειούμενος ύστερα από τις τελετουργικές δοκιμασίες κρινόταν άξιος. Η προπαρασκευή άρχιζε με μια τελετή όμοια με υιοθεσία, συμβολικό καθασμό με νερό και προκαταρτική διδασκαλία των νεοφώτιστων. Ακολουθούσαν τα αγωνίσματα δοκιμασίες της αξιοτητάς του, όπως ήταν τα Ταυροκαθάψια και η μύηση σε κάποιο βαθμό με το λεγόμενο «Κορυβαντισμό», κάθαρση δηλαδή

και αγιασμό με κορυβαντικές ιερουργίες και τελετές που κατά κάποιον τρόπο γιάτρευαν τους μειούμενους από του παλιού εαυτού τους τα πάθη.

Οι νικητές στα Ταυροκαθάψια, σχημάτιζαν τον λεγόμενο «Ταυρελάτη χορό ανδρών» και έψελναν τον νικητή παιάνα στον Κρητικό Απόλλωνα, τον προστάτη και αρχηγό τους, γιατί κατά τον μύθο, όσοι λάβαιναν μέρος ήταν παιδιά του. Στους νικητές των Ταυροπαιδιών νέους και νέες, γινόταν έπειτα η ανάλογη διδασκαλία για την κατανόηση της μεγάλης σημασίας που είχε η σωστή ερμηνεία των συμβόλων και της ψυχοπνευματικής βοήθειας που μελλοντικά θα προσφερόταν σ' αυτούς τους μεμυημένους στους πρώτους βαθμούς. Άλλωστε αυτό ήταν και το κυριότερο στάδιο της προπαρασκευής, το οποίο αναλάβαιναν οι ιερείς του Διός Κορύβαντες και οι Κορυβαντίδες ιέρειες της Ρέας και που την τελούσαν μέσα στο ναό ή το Τέμενός τους, στο Κορυβάντιο.

Τελικά, μέρος της μυητικής τελετής μετά τις Ταυροπαιδίες, ήταν και η πυρρίχη, ο ένοπλος ενθουσιαστικός χορός, με τη θορυβώδη μουσική και την ορμητική κίνηση, που έφερνε τους χορευτές σε ενθουσιαστική έκσταση, τους έκανε δηλαδή σαν «μαινόμενους». Κατά τον Πλίνιο, με την πυρρίχη, έπεφταν σε ύπνωση με ανοιχτά τα μάτια.

Ο χορός ήταν και θα είναι πάντοτε βασικό μέρος κάθε τελετής ή γιορτής από την πρωτόγονη ανθρωπότητα μέχρι σήμερα, είτε εκδήλωση θρησκευτικού αισθήματος ήταν, είτε χορός χαράς, πανηγύρεων ή και χορός προκλήσεως των άορατων δυνάμεων. Οι πυρρίχιοι των Κουρητών - Κορυβάντων στην Κρήτη, τελούμενοι προς τιμή του Δία, ήταν τόσο αρχαίοι, όσο και κάθε άλλος χορός που γινόταν προς τιμή του Απόλλωνα.

Η επιτυχία, τέλος της μυητικής κορυβαντικής ιερουργίας και τελετής των Κορυβαντικών Μυστηρίων σε σύνολο, ήταν να αξιωθούν οι μυηθέντες να γίνουν «Κουρήτες», δηλαδή οι νεοφώτιστοι να γίνουν φωτισμένοι μύστες του Ιδαίου Δία. Να γίνουν κατά συνέπεια άξιοι για την εισδοχή τους σε ανώτερο βαθμό, στο βαθμό των «Βάκχων - Ιερέων», που τους έδινε το δικαίωμα έπειτα της εισόδου στην τάξη των Λαβυρινθικών Μυστηρίων.

Τούτο όμως για να γίνει έπρεπε ύστερα από τον ιερό χορό και την αναγνώριση της αξιοσύνης τους μετά την ολοκλήρωση της μυητικής τελετής, να ακολουθήσει η θεία Μετάληψη «της σάρκας και του αίματος» του Διόνυσου Ζαγρέα.

Έπειτα από αυτά, γινόταν φανερό το πόσο αληθινά οι αρχαίοι Κουρήτες γνώριζαν τα μυστήρια της Φύσεως και τα πνευματικά μέσα της επικοινωνίας με τη θεότητα. Γιατί εκτός της εξαγνιστικής για την ψυχή τους ακρεωφαγίας, γνώριζαν ότι για να εξιγιασθούν τελειωτικά αποκτώντας τον βαθμό των ιερέων, έπρεπε να περάσουν πρώτα από

το επίσης εξαγνιστικό στάδιο του αγνού βίου, που το συμπληρώνει το στάδιο της μύσεως με την μετάληψη του «αίματος και της σάρκας» του Ζαγρέα Διόνυσου.

Την ανακήρυξη των μεμνημένων στα Κορυβαντικά ως ιερέων - βάκχων, ακολουθούσε η τελετή της Θρονώσεως ή του Θρονισμού, που περιγράφεται στα «Ορφικά», στο κεφάλαιο Θρονισμοί Μητρώοι και Βακχικά : «Το ίδιο το οποίον οι στην τελετήν των Κορυβάντων κάμνουν γύρω από εκείνον για τον οποίον μέλλουν να τελέσουν την θρόνωση καθώς συνηθίζουν στον καλούμενον Θρονισμόν, που αφού καθίσουν τους μειούμενους οι κάμνοντες την τελετήν, σε κύκλο γύρω χορεύουν». Το μέρος τούτο της τελετής λεγόταν Θρόνωση ή Θρονισμός.

Τα Κορυβαντικά κατά συνέπεια σαν πρώτη τάξη των Μυστηρίων του Ιδαίου Δία, είχαν το σκοπό της προπαρασκευής των νεαρών μεμνημένων για την ανώτερη τάξη, με την επαφή τους με τις θεϊκές δυνάμεις και της προσφοράς σ' αυτούς της θείας Δωρεάς με τη μετάληψη του πνευματικού φωτός και την καθιέρωσή τους στο βαθμό των ιερέων του θεού Δία.

Στην Κρητομινωική θρησκεία, πέρα από αυτές τις θεϊκές δυνάμεις, δέχονταν ότι δεν υπήρχαν αποθέματα άλλων πολύ μεγαλύτερων δυνάμεων για τους μεμνημένους των Κορυβαντικών. Γιατί καθώς πίστευαν, αυτές τους οδηγούσαν στη μελλοντική πνευματική τους τελειοποίηση στους ανώτερους βαθμούς της άλλης τάξεως, δηλαδή της τάξεως των Λαβυρινθικών Μυστηρίων και στην μέσα σ' αυτά τέλεια ένωσή τους με το Θεό, στη λεγόμενη πνευματική ευδαιμονία.

4. ΤΑ ΛΑΒΥΡΙΝΘΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ.

Συναφή με την τάξη των Κορυβαντικών Μυστηρίων, ήταν τα Λαβυρινθικά, σαν δεύτερη τάξη των Κρητικών Μυστηρίων του Ιδαίου Δία.

Σ' αυτά οι μυήσεις ήταν προορισμένες για τους λίγους δοκιμασμένους, εκείνους που είχαν περάσει από την τελευταία μύηση των Κορυβαντικών, εκείνους δηλαδή που είχαν γίνει βάκχοι - ιερείς και είχαν υποστεί τη λεγόμενη Θρόνωση ή Θρονισμό. Καθώς ήταν επόμενο, στις ιεροπραξίες τους λάβαιναν μέρος μόνο ιερείς του Θεού Δία και της Μεγάλης Μητέρας Ρέας - Γης.

Οι ιεροπραξίες που γίνονταν σ' αυτά είχαν τον ίδιο σκοπό και την ίδια Τεχνική με τις ιεροπραξίες της εσωτερικής λατρείας της Μεγάλης Μητέρας. Αλλά η πρωτοστασία του αρσενικού τύπου στην τέλεσή τους, δηλαδή η πρωτοστασία των ιερέων του Δία ήταν φανερή γιατί πρωτοστατούσε το ηλιακό στοιχείο της γονιμότητας, που

συμβολιζόταν με τον Ηλιακό Ταύρο.

Βαθμοί μύσεως στα Λαβυρινθικά που θεωρούνται και εσωτερικοί βαθμοί των Κρητικών Μυστηρίων του Ιδαίου Δία, ήταν : ο Λαβυρινθικός Χορός, ο του ιερού Γάμου ή του Ιερού Διπλού Πέλεκυ και ο Βαθμός των Ιεροφάντων μυσταγωγών.

Ο Λαβύρινθος ήταν κυρίως μεγάλο πολύπλοκο υπόγειο σπήλαιο με πολλές και καμπυλωτές διόδους. Οι Λαβύρινθοι είναι οι τόποι χορού που συνδέονται με έναν χορό Λαβυρινθικού Τύπου. Στους χορευτικούς λαβύρινθους ξεχωρίζει πάντα μια γυναικεία μορφή, που πρέπει να κατακτήσει ο Κορυφαίος του χορού. Η κατάκτησή της επομένως είναι ένας ιερός Γάμος, μια ιερή ένωση του νικητή, του Ιερέα με τη Θεά του - βασίλισσα που στην προκειμένη περίπτωση του Κρητομινωικού Λαβύρινθου είναι η Αριάδνη.

Γιατί στην Αριάδνη, στη θυγατέρα του Μίνωα και της Πασιφάης, που ήταν πολύ στενά συνδεδεμένη με το Διόνυσο από την αρχή, για να γίνει σύζυγός του έπειτα, στη μεγάλη τούτη θεά, ανήκαν στα πανάρχαια χρόνια οι Λαβυρινθικοί χοροί της Κρήτης και των άλλων κέντρων της λατρείας της.

Ο νικητής, κορυφαίος του ανδρικού χορού αναδεικνύεται σύντροφος της κορυφαίας του γυναικείου, της χρονιάς εκείνης.

Ιερός Γάμος επομένως είναι ο βαθμός εκείνος της μυητικής ιερουργίας των Λαβυρινθικών που προσφέρει στους Μύστες της τη θεία Δωρεά, τις ενωμένες δηλαδή δυνάμεις του ζεύγους των Μεγάλων Θεών, στη μορφή του Διόνυσου Ελευθερέα, που είναι σε ανώτερη μυσταγωγική βαθμίδα η μεταμόρφωση του Ζαγρέα των Κορυβαντικών. Η θεία αυτή Χάρη, η κάθοδος της ενωμένης πνευματικής δύναμης του ζεύγους των Μεγάλων Θεών, που προσφέρεται με τη νέα μορφή του Διόνυσου των Λαβυρινθικών, είναι το αίμα και η σάρκα του θυσιαζόμενου Ιερού Ταύρου, του Μινώταυρου, για να αναστηθεί με τη συμπαράσταση της Αριάδνης, στη νέα μορφή του

αγωνιστή κορυφαίου.

Για να αναστηθεί δηλαδή στον νέο Ιεροφάντη Μυσταγωγό, στο γήινο αντιπρόσωπο της θεότητας, στον Ιερέα - Βασιλιά, τον ιερό δηλαδή Κρητικό Ταύρο. Σύμβολό του τότε γίνεται ο Χρυσός Διπλός Πέλεκυς - Ιερή ποιμαντορική Ράβδος - λάφυρο της νίκης του, ιερό φυλακτό του, που κέρδισε στη λαβυρινθική δοκιμασία.

Στα χρόνια της ακμής του Μινωικού πολιτισμού οι πιστοί παραδέχονταν ότι και άνθρωποι ικανοί και ανώτεροι μπορούσαν να ενσαρκώσουν παροδικά ή να δέχονται τη θεότητα. Κάτι παρόμοιο που κι εμείς σήμερα το λέμε Θεοφάνια, επικοινωνία πνευματική, έμπνευση και θεία χάρη δοσμένη από το Θεό.

Η «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» αναφέρει ότι η βασίλισσα καθισμένη στον σκαλιστό αλαβάστρινο θρόνο της στο ανάκτορο της Κνωσού, παρίστανε τη Θεά και μετείχε στην τελετουργία. Υπήρχαν όμως και οραματικά Θεοφάνια. Ιερείς και Ιέρειες, πέφτοντας σε έκσταση με ένα οργιαστικό χορό, έβλεπαν τη Θεά να κατεβαίνει για μια στιγμή κοντά στο μικρό ιερό ή στο βωμό της. Ο μινωικός πολιτισμός αισθανόταν τη θεότητα σαν κάτι μυστηριακό, φευγαλέο και άπιαστο, που μόνο στιγμιαία παρουσιαζόταν με ανθρώπινη μορφή ή με διάφορες μορφές ιερών ζώων. Στην Κρήτη ο ταύρος ταυτίζεται με τον ουρανό και τον ήλιο, που γονιμοποιούν τη γη με τη ζέστη και τις βροχές, ενώ το θηλυκό στοιχείο, η θεϊκή αγελάδα, συσχετίζεται με τη Σελήνη, που το σχήμα της θυμίζει τα κέρατα. Έτσι ο γάμος του ταύρου με την αγελάδα είναι μαζί γάμος του ήλιου και του φεγγαριού. Αργότερα τα πρόσωπα του ιερού αυτού γάμου τα υποδύεται ο βασιλιάς και η βασίλισσα της Κνωσού, που το όνομα της Πασιφάης, δηλαδή ολόφωτη, δείχνει ακριβώς τη σχέση της βασίλισσας - Θεάς με τη Σελήνη. Ο γιος της ο Μινώταυρος, άνθρωπος με κεφάλι ταύρου, λέγεται και Αστερίων, γιατί και αυτός όπως και ο πατέρας του, ταυτίζεται με τον έναστρο ουρανό. Αυτός λοιπόν ο Μινώταυρος μυθεύεται ότι φονεύεται από το νικητή της Λαβυρινθικής ιερουργίας. Η θυσία ή ο φόνος

του Ταύρου, συμβόλιζε τη σκοπιμότητα της ιεροπραξίας των Λαβυρινθικών για την αναγέννηση από το αίμα του, του νέου Ιεροφάντη μυσταγωγού. Η θυσία του ταύρου όμως και ξεχωριστά η θυσία του Μινώταυρου και το «ταυρείο αίμα» του, που προσφερόταν ως θεία δωρεά στους ιερείς και ιέρειες των Λαβυρινθικών, για να αναστηθεί από τον πιο άξιο ο νέος Ιεροφάντης, είναι κάτι συμβολικό που δύσκολα μπορούσε να ερμηνευθεί από τους αμύητους. Γιατί όπως και στα «Λιθικά» του Ορφέα, που καθώς φαίνεται είναι βαθμοί μυστηριακών μυήσεων, η «αναίμακτη θυσία» ήταν καθιερωμένη από τους μεγάλους μυσταγωγούς, έτσι και στην Κρητομινωική πανάρχαια λατρεία η αναίμακτη προσφορά ήταν το ίδιο καθιερωμένη και κατά συνέπεια η αιματηρή θυσία ήταν συμβολική. Η προσφορά λοιπόν του Ζαγρέα Διόνυσου στα Κορυβαντικά και η θυσία του Μινώταυρου - Ιερού Ταύρου Διονύσου στα Λαβυρινθικά, ήταν η θεία Δωρεά - κάθοδος της πνευματικής δύναμης, του συμβολικού ταυρείου αίματος, που αφού πέρασε από διάφορα στάδια και στα άλλα ελληνικά Μυστήρια των ιστορικών χρόνων, όπως και στα Μιθραϊκά των Περσών κ.λ.π. πέρασε και στα Χριστιανικά στους μετέπειτα αιώνες. Έγινε δηλαδή το «Αίμα και η Σάρκα του Χριστού», θεία δωρεά επίσης για την ψυχοπνευματική ανάσταση των ανθρώπων της Χριστιανικής θρησκείας.

5. ΜΥΗΣΗ

Όταν ο Πυθαγόρας πήγε στην Κρήτη για να μυηθεί, λέει ο Πορφύριος, στα Μυστήρια, έκανε καθαρμούς στην παραλία της Κρήτης αφού νήστεψε εννιά μέρες και έπειτα πήγε στο Ιδαίο Άντρο όπου γινόταν η μύηση. Αν σταθούμε στη μύηση του Πυθαγόρα, οπωσδήποτε οι υποψήφιοι έπρεπε προηγουμένως να καθαρθούν στη θάλασσα και να νηστέψουν εννιά μέρες. Επίσης η μύηση γινόταν στο Ιδαίο Άντρο.

Για το πως γινόταν η μύηση εκείνα τα χρόνια δεν γνωρίζουμε απολύτως τίποτα. Και όσα γράφονται αποτελούν εικασίες που στηρίζονται σε αυθαίρετες και ατελείς πληροφορίες των αρχαίων και μάλιστα Απτικών συγγραφέων τους οποίους ρητώς κατακρίνει ο Πλάτωνας για τις μεροληπτικές για τους Κρήτες γνώμες και κρίσεις τους.

Μερικοί πιστεύουν ότι το ανάκτορο της Κνωσού ήταν ναός και ότι εκεί τελούνταν τα Μυστήρια. Τη γνώμη τους τη

στηρίζουν στο γεγονός ότι μέσα στο ανάκτορο της Κνωσού βρέθηκε ένας μικρός βωμός και πάνω του βρέθηκαν θρησκευτικά σύμβολα.

Κεντρικά στοιχεία των μυητικών τελετών είναι ο πλασματικός θάνατος και η πλασματική αναβίωση του μύστη, που πεθαίνει στην παλιά του κατάσταση και ανασταίνεται σε μια υψηλότερη σφαίρα.

Επίσης το πολύ διαδεδομένο έθιμο στην Κρήτη, ως την ελληνιστική εποχή ήταν ότι τα αγόρια και τα κορίτσια από ελεύθερους γονείς, όποια κι αν ήταν η ειδικότητά τους, υποβάλλονταν στο σύστημα της ομαδικής μύησης, που αντικαθιστούσε την εκπαίδευση, τον εξαγνισμό, τη δοκιμασία και την τελειοποίηση. Εμπιστεύονταν τα παιδιά όταν πλησίαζαν να γίνουν έφηβοι, σε ηλικιωμένους παιδαγωγούς που τα συγκέντρωναν σε ομάδες ή αδερφάτα : γνωρίζουμε τα ονόματα των Μελισσών, των Άρκτων, των Δακτύλων, των Κουρητών, των Κυκλώπων. Αυτοί ήταν οι σύντροφοι και μύστες του υπέρτατου θεού της Ίδης.

Τα διδασκαλεία όπου γινόταν η μύηση ήταν ανάλογα με τις περιοχές, για βοσκούς, σιδηρουργούς, χτίστες, αγγειοπλάστες, κυνηγούς, μάντεις. Σκοπός τους ήταν να μεταμορφώσουν το ατελές αυτό πλάσμα, το παιδί, σε τέλειο ον, αυτή την χωρίς προσωπικότητα, φύλο και πραγματικό όνομα κάμπια, σε ζωντανό μέλος του κοινωνικού συνόλου.

Κι έτσι, το έπαιρναν μακριά από το χωριό, από τους γονείς και τα παιγνίδια του, το ανάγκαζαν να κοιμάται σε σκληρό κλινάρι, να μαθαίνει να μηχανεύεται και να κυνηγάει για να ζήσει, να μαθαίνει να κυριαρχεί το φόβο του, καθώς κατέβαινε στις σπηλιές, όπου γινόταν η μύηση και καθώς αντίκριζε «τέρατα» ή προσωπεία, να μαθαίνει, τέλος, τους κανόνες και τα κόλπα του επαγγέλματος. Αγόρια και κορίτσια άλλαζαν ρούχα, φορούσαν προσωπεία, φτιάχνονταν. Εξομοιώνονταν για μια στιγμή με νεκρούς. Μύηση σημαίνει καινούρια απαρχή. Πρέπει να πεθάνει κανείς για να ξαναγεννηθεί.

Έτσι ο νέος - α κατά τη διάρκεια των μυητικών αυτών ιεροτελεστιών πρέπει να αποδείξει ότι μπορεί να αναλάβει τις ευθύνες του - της και να δείξει το θάρρος και την αντοχή του - της. Ο μυούμενος - η «πεθαίνει» για να «ξαναγεννηθεί», αποποιείται την άγνοια και ασκείται στη γνώση, στην ουσία «εκπαιδεύεται». Με τη μύηση οι νέοι καθαίρονται, διδάσκονται και εντάσσονται στη νέα τους κατάσταση.

4. ΚΝΩΣΣΟΣ - ΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΟΥ ΜΙΝΩΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το πιο σημαντικό κέντρο του Μινωικού Πολιτισμού, η Κνωσός, είναι χτισμένη πάνω στο λόφο της Κεφάλας μέσα σε ελιές, αμπέλια και κυπαρίσσια, βρίσκεται 5 χιλ. ΝΑ του Ηρακλείου και καλύπτει μια έκταση περίπου 15 τετρ. χλμ. Η επιλογή της περιοχής έγινε με βάση τη στρατηγική της θέση και τα φυσικά της πλεονεκτήματα. Βρίσκεται ανάμεσα στους δυο ποταμούς Βλιχιά και Καίρατο (σημερινό Κατσαμπά), με εύκολη πρόσβαση στη θάλασσα, αλλά και στο εσωτερικό της Κρήτης. Σύμφωνα με την παράδοση ήταν η έδρα του βασιλιά Μίνωα και πρωτεύουσα του κράτους του. Η Κνωσός ήταν μια σημαντική πόλη κατά την αρχαιότητα, με συνεχή ζωή από τα νεολιθικά χρόνια μέχρι τον 5ο μ.Χ. αιώνα και εκεί χτίστηκε το πρώτο σημαντικό μινωικό ανάκτορο της Κρήτης. Πρόκειται για το πιο σημαντικό δείγμα του Μινωικού πολιτισμού, που έζησε την ακμή του από το 1700 έως το 1450 π.Χ. Με το χώρο του ανακτόρου της Κνωσού συνδέονται συναρπαστικοί μύθοι, όπως του Λαβύρινθου με τον Μινώταυρο και του Δαίδαλου με τον Ίκαρο. Αναφορές στην Κνωσό, το ανάκτορό της και το Μίνωα γίνονται στον Όμηρο,[1] στο Θουκυδίδη (αναφορά στο Μίνωα), στον Ησίοδο και Ηρόδοτο, στο Βακχυλίδη και Πίνδαρο, στον Πλούταρχο και Διόδωρο το Σικελιώτη. Η περίοδος ακμής της πόλης ανάγεται στη μινωική εποχή

(2000-1350 π.Χ.) κατά την οποία αποτελεί το βασικότερο και πιο πολυπληθές κέντρο της Κρήτης. Ακόμα και σε μεταγενέστερες περιόδους διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και αναπτύσσεται ιδιαίτερα, όπως στην ελληνιστική εποχή.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

Ο Μίνωας και η μητέρα του πριγκίπισσα Ευρώπη, είχαν απαχθεί από τον Δία, που είχε πάρει μορφή ταύρου. Ο μικρός Μίνωας είχε τα προνόμια και το δικαίωμα της βασιλείας του ανακτόρου, πάντα με βάση τις συμβουλές και τους νόμους του Δία, που τον επισκεπτόταν κάθε 9 χρόνια. Οι κάτοικοι της Κρήτης αμφισβήτησαν κάποτε το δικαίωμα του Μίνωα πάνω στο θρόνο και τότε αυτός τους απάντησε ότι η βασιλεία του ήταν θέλημα των θεών. Ο Ποσειδώνας, για να ευχαριστήσει το Μίνωα, του έστειλε έναν ταύρο να τον θυσιάσει, αλλά αυτός ήταν τόσο

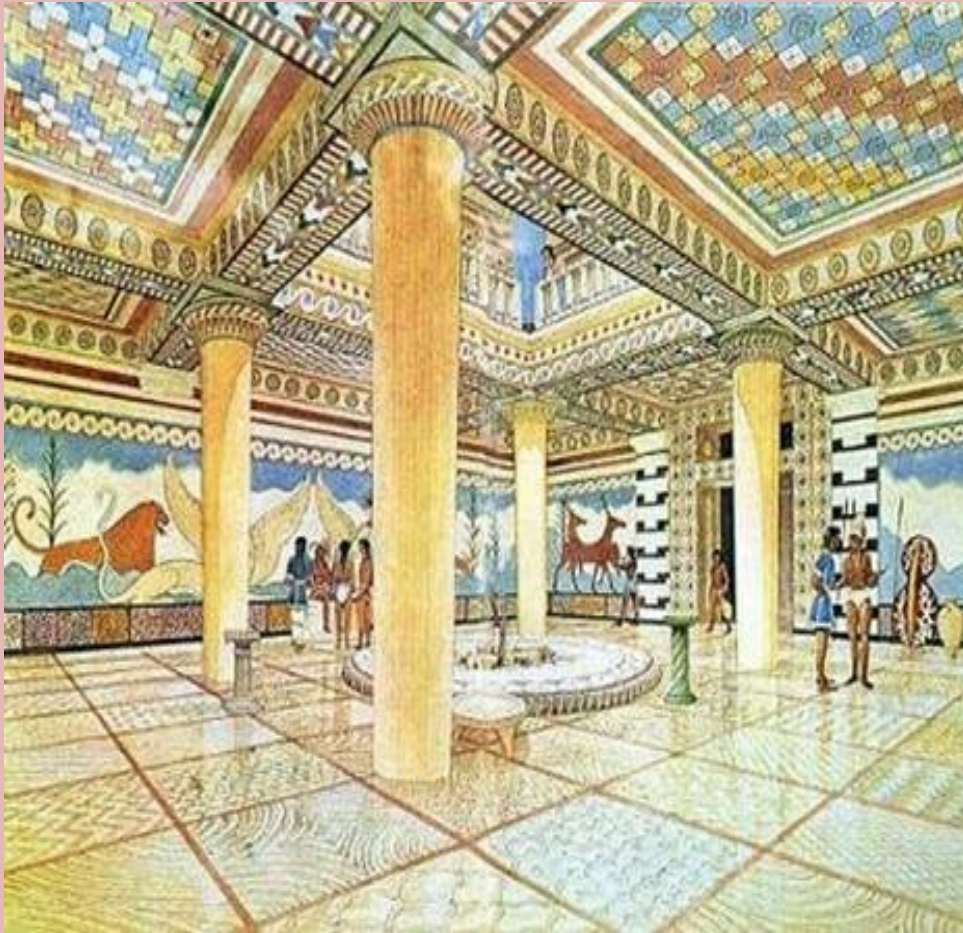
όμορφος, που ο Μίνωας αποφάσισε να τον κρατήσει και
 θυσίασε ένα δικό του ταύρο. Αυτή η πράξη του νευρίασε
 τον Ποσειδώνα κι έκανε την Πασιφάη (γυναίκα του Μίνωα)
 να ερωτευθεί τον θεϊκό ταύρο. Καρπός αυτού του έρωτα
 ήταν ο Μινώταυρος. Μετά απ' αυτό, ο Μίνωας ζήτησε από
 τον Δαίδαλο, ξακουστό αρχιτέκτονα της εποχής, να του
 χτίσει ένα λαβύρινθο για να κλείσει εκεί μέσα τον
 Μινώταυρο, που ήταν μισός ταύρος, μισός άνθρωπος. Στο
 μεταξύ, ο γιος του Μίνωα, Ανδρόγεως, βρισκόταν στην
 Αθήνα για να πάρει μέρος σε αγώνες, και ενώ είχε νικήσει,
 ο βασιλιάς της Αθήνας τον έστειλε στο Μαραθώνα για να
 σκοτώσει έναν ταύρο. Δυστυχώς, ο ταύρος σκότωσε τον
 Ανδρόγεω κι όταν το έμαθε ο Μίνωας κήρυξε πόλεμο κατά
 της Αθήνας. Ο Δίας, προστάτης της Κρήτης, κατέστρεψε
 την Αθήνα, κι ο βασιλιάς της αναγκάστηκε να υποχωρήσει
 και να κάνει ό,τι του ζητήσει ο Μίνωας, για να αποφύγει το
 θυμό του Δία. Έτσι ο Μίνωας του ζήτησε να στέλνει στην
 Κρήτη κάθε 9 χρόνια 7 νέους και 7 νέες για να θυσιάζονται
 στο Μινώταυρο. Αυτή η κατάσταση κράτησε πολλά
 χρόνια, μέχρι που ο Θησέας στάλθηκε ως ένας από τους 7
 που θα θυσιάζονταν στον Μινώταυρο. Η Αριάδνη, κόρη
 του Μίνωα, τον ερωτεύθηκε και ζητώντας τη βοήθεια του
 Δαίδαλου, που ήξερε τα κατατόπια του λαβύρινθου, τον
 βοήθησε να σκοτώσει τον Μινώταυρο. Μετά απ' αυτό, ο
 Θησέας έφυγε με την Αριάδνη για την Αθήνα. Ο Μίνωας
 για να τιμωρήσει τον Δαίδαλο, τον έκλεισε στο λαβύρινθο
 μαζί με το γιο του Ίκαρο, απ' όπου αργότερα δραπέτευσαν
 με φτερά από κερί και φτερά πουλιών, που είχε
 κατασκευάσει ο Δαίδαλος. Παρά τις προειδοποιήσεις του
 πατέρα του, ο Ίκαρος πέταξε πολύ κοντά στον ήλιο με
 αποτέλεσμα τα φτερά να λιώσουν και να πέσει στο
 πέλαγος, που αργότερα πήρε την ονομασία Ικάριο
 πέλαγος, από το όνομά του. Ο Δαίδαλος κατάφερε να
 φτάσει στη Σικελία και να φιλοξενηθεί στο παλάτι του
 βασιλιά Κόκαλου. Ο Μίνωας κυνήγησε μέχρι εκεί τον
 Δαίδαλο, αλλά τον σκότωσαν οι κόρες του Κόκαλου. Στον
 Άδη, ο Μίνωας έγινε ένας από του άρχοντες.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Η πόλη της Κνωσού κατοικήθηκε συνεχώς από τα τέλη της 7ης χιλιετίας έως και τα ρωμαϊκά χρόνια. Τα παλαιότερα ίχνη κατοίκησης στο χώρο της Κνωσού ανάγονται στη νεολιθική εποχή (7000-3000 π.Χ.), η οποία χαρακτηρίζεται από το στάδιο της τεχνολογικά εξελιγμένης αγροτικής ζωής (λίθινα εργαλεία και υφαντικά βαρίδια). Οι κάτοικοι από τροφосуλλέκτες γίνονται παραγωγοί (γεωργοί, κτηνοτρόφοι) και παρατηρείται η τάση για μια πιο συστηματική και μόνιμη εγκατάσταση. Οι οικιστικές φάσεις στην Κνωσό διαδέχονται η μια την άλλη, ενώ ο πληθυσμός του οικισμού στα τέλη της Ύστερης Νεολιθικής Εποχής υπολογίζεται σε 1.000-2.000 κατοίκους.

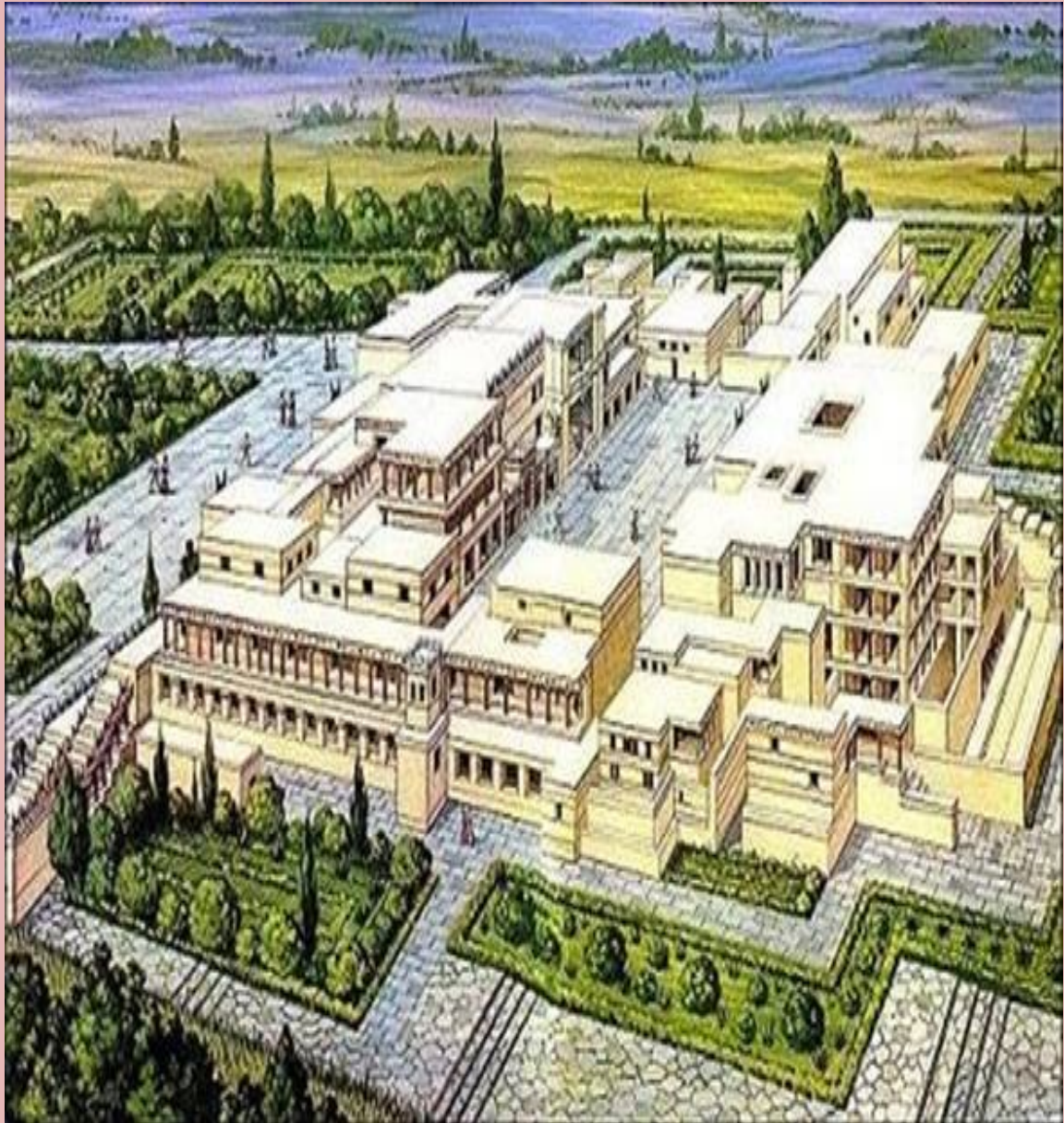
Στην Εποχή του Χαλκού, που χαρακτηρίζεται από την κατεργασία του χαλκού, συνεχίζεται πιθανόν η ανάπτυξη του οικισμού. Η κατοίκηση συνεχίζεται στην προανακτορική περίοδο (3000-1900 π.Χ.), στο τέλος της οποίας ο χώρος ισοπεδώνεται για την ανέγερση ενός μεγάλου ανακτόρου. Το πρώτο αυτό ανάκτορο χτίστηκε το 2000 π.Χ., αλλά, κατά τις εργασίες που έγιναν για την κατασκευή του, καταστράφηκαν πολλά παλαιότερα κτίσματα. Ο οικισμός, πλέον, αναφέρεται ως Κο-νο-σο στα κείμενα της Γραμμικής Γραφής Β, του 14ου αιώνα π.Χ. Ιδιαίτερα έντονη ήταν η κατοίκηση με τα πρώτα (19ος-17ος αιώνας π.Χ.) και δεύτερα ανάκτορα (16ος-14ος αιώνας π.Χ.), καθώς και τις πολυτελείς οικίες, τον ξενώνα και τα μινωικά έργα υποδομής. Τα ανάκτορα κτίζονται σε θέσεις που ελέγχουν πεδιάδες και προσβάσεις από τη θάλασσα, ενώ παράλληλα αναπτύσσονται και σημαντικοί οικισμοί γύρω από αυτά. Πόλεις και ανάκτορα μένουν ωστόσο ατείχιστα, επιβεβαιώνοντας τη λεγόμενη *rax mīnoica*. Γύρω στα τέλη του 1600 π.Χ., πιθανόν ένας μεγάλος σεισμός καταστρέφει ολοκληρωτικά την Κνωσό και οδηγεί σε εργασίες μεγάλης κλίμακας στην πόλη και στο ανάκτορο. Οι Μινωίτες οικοδομούν ένα δεύτερο, μεγαλοπρεπέστερο ανάκτορο πάνω στα ερείπια του παλαιού, κάπου μεταξύ 1600-1550 π.Χ. και παράλληλα χτίστηκαν κι άλλα κτίρια. Η πόλη αναπτύχθηκε σε μεγάλη έκταση και ο πληθυσμός της υπολογίστηκε από τον Evans γύρω στους 80.000 κατοίκους.

Γύρω στο 1450 π.Χ., όμως, ένας άλλος σεισμός, που προκλήθηκε πιθανώς από την έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας (Σαντορίνη), επέφερε τη μερική καταστροφή του. Αποκαταστάθηκε πάλι και χρησιμοποιήθηκε από τους Αχαιούς (Μυκηναίους) περίπου το 1450-1400 π.Χ., που εγκαθίστανται στην Κνωσό. Το ανάκτορο καταστρέφεται οριστικά περίπου το 1350 π.Χ., από μεγάλη πυρκαγιά που άρχισε στις αποθήκες εμπορευμάτων. Ύστερα από αυτό, το παλάτι δεν αποκαταστάθηκε ξανά και έπαψε να κατοικείται. Παρέμεινε, όμως, μία από τις πιο σημαντικές πόλη-κράτος μέχρι την πρώτη Βυζαντινή περίοδο. Από τα τελευταία μυκηναϊκά μέχρι τα ρωμαϊκά χρόνια κατοικείται ξανά. Από τις επόμενες περιόδους σώζονται μερικά ερείπια, τα περισσότερα από τα οποία είναι τάφοι και ένας μικρός κλασικός ναός στην περιοχή του ανακτόρου. Μεγάλη άνθιση γνώρισε η πόλη την ελληνιστική περίοδο (ιερά Γλαύκου και Δήμητρας, λαξευτοί τάφοι, χρήση

βόρειου νεκροταφείου, οχυρωματικοί πύργοι). Το 67 π.Χ. ο Quintus Caecilius Metellus Creticus κατέλαβε την Κνωσό και ίδρυσε ρωμαϊκή αποικία με το όνομα Colonia Julia Nobilis. Στην περίοδο αυτή ανήκει η «έπαυλη του Διονύσου» με τα θαυμάσια ψηφιδωτά.

Στη βυζαντινή εποχή, η Κνωσός αποτέλεσε έδρα επισκόπου, ενώ διατηρούνται ακόμη τα λείψανα βασιλικής του 6ου αιώνα μ.Χ. Μετά την αραβική κατάκτηση της Κρήτης, το λιμάνι του Ηρακλείου αρχίζει να αποκτά μεγαλύτερη σπουδαιότητα, ενώ η Κνωσός αρχίζει να ξεχνιέται σιγά-σιγά. Ένας μικρός οικισμός κτίστηκε πάνω στα ρωμαϊκά ερείπια και αναφέρεται σαν «Μακρύτοιχος», παίρνοντας το όνομά του από ένα μακρύ τοίχο, λείψανο της ρωμαϊκής Κνωσού.

ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ

Οι πρώτες ανασκαφές στο χώρο της Κνωσού άρχισαν το 1878 από τον Ηρακλειώτη έμπορο Μίνω Καλοκαιρινό, λάτρη των αρχαιοτήτων. Τότε ανασκάφηκε τμήμα της δυτικής πτέρυγας και ήρθαν στο φως αρκετά σκεύη της εποχής και πολλά σημαντικά μικροαντικείμενα.

Αργότερα, ανασκαφές έκαναν ο Αμερικανός πρόξενος W.J. Stillman, ο ανασκαφέας των Μυκηνών και της Τροίας, Γερμανός H. Schliemann με τον συνεργάτη του W. Dörpfeld, ο Γάλλος αρχαιολόγος M. Joubin και ο Άγγλος αρχαιολόγος Sir Arthur Evans, διευθυντής του Ashmolean Museum της Οξφόρδης. Όλοι όμως προσέκρουσαν σε αδυναμία αγοράς του χώρου του ανακτόρου. Όταν η Κρήτη ανακηρύχθηκε ανεξάρτητη (Κρητική Πολιτεία) το 1898, θεσπίστηκε νόμος με τον οποίο όλες οι αρχαιότητες κηρύσσονταν κτήμα της Πολιτείας. Έτσι το 1900, ο Evans με τους βοηθούς του αρχίζει ξανά συστηματικές ανασκαφές που κράτησαν 30 χρόνια (1900-1913 και 1922-1930) και αποκάλυψαν ολόκληρο το ανάκτορο, στο οποίο έγιναν ευρείας έκτασης αναστηλώσεις, μεγάλο τμήμα της μινωικής πόλης και των νεκροταφείων. Για την

αναστήλωσή του, ο Evans χρησιμοποίησε σε αρκετά σημεία τσιμέντο κι ενώ είχε κατηγορηθεί γι' αυτό, αργότερα αποδείχτηκε ότι ήταν απαραίτητο για τη στατικότητα των κτιρίων σε βάθος χρόνου. Από τότε, οι ανασκαφές συνεχίζονται στην ευρύτερη περιοχή της Κνωσού από την Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή και την ΚΓ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Τα αρχαία ερείπια της Κνωσού που εκτείνονται διάσπαρτα στην περιοχή της μαρτυρούν τη σπουδαιότητα του χώρου. Τα συγκροτήματα μνημείων που διατηρούνται σήμερα ανάγονται χρονολογικά στη νεοανακτορική περίοδο στην οποία ανήκει το δεύτερο ανάκτορο (1700-1450 π.Χ.) και διάφορα άλλα κτιριακά συγκροτήματα. Εκτός από τα λειψάνων της μινωικής εποχής σώζονται και μερικά μνημεία μεταγενέστερων εποχών, αλλά και νεκροταφεία διαφόρων περιόδων, που αποδεικνύουν μια συνεχή κατοίκηση στην περιοχή της Κνωσού. Πρόκειται για ένα σημαντικό αρχαιολογικό χώρο διαμονής. Πέρα από το συγκρότημα του μινωικού ανακτόρου μπορεί σήμερα ο επισκέπτης να δει ιδιωτικές οικίες με πλούσιο εσωτερικό τοιχογραφημένο διάκοσμο, μερικά δημόσια κτήρια, αλλά και κάποια θρησκευτικά κέντρα. Από τη ρωμαϊκή εποχή σώζεται ιδιωτική ρωμαϊκή περίστυλη οικία με θαυμάσια ψηφιδωτά δάπεδα.

Ο νεολιθικός οικισμός βρέθηκε κάτω από την κεντρική αυλή του ανακτόρου και σε βάθος 7 μ., γεγονός που οφείλεται σε διαδοχικές εγκαταστάσεις (10 οικοδομικά στρώματα). Ο πρώτος οικισμός είχε ημιμόνιμο χαρακτήρα εγκατάστασης, ενώ σταδιακά αποκτά μόνιμο χαρακτήρα, καθώς τα σπίτια διαθέτουν λίθινη κρηπίδα και ανωδομή από πηλό. Ο οικισμός κατείχε πιθανόν έκταση τόση, όση και το μινωικό ανάκτορο. Ο οικισμός της προανακτορικής εποχής δε διατηρήθηκε σχεδόν καθόλου, καθώς καταστράφηκε στο μεγαλύτερο μέρος του από την κατασκευή του ανακτόρου.

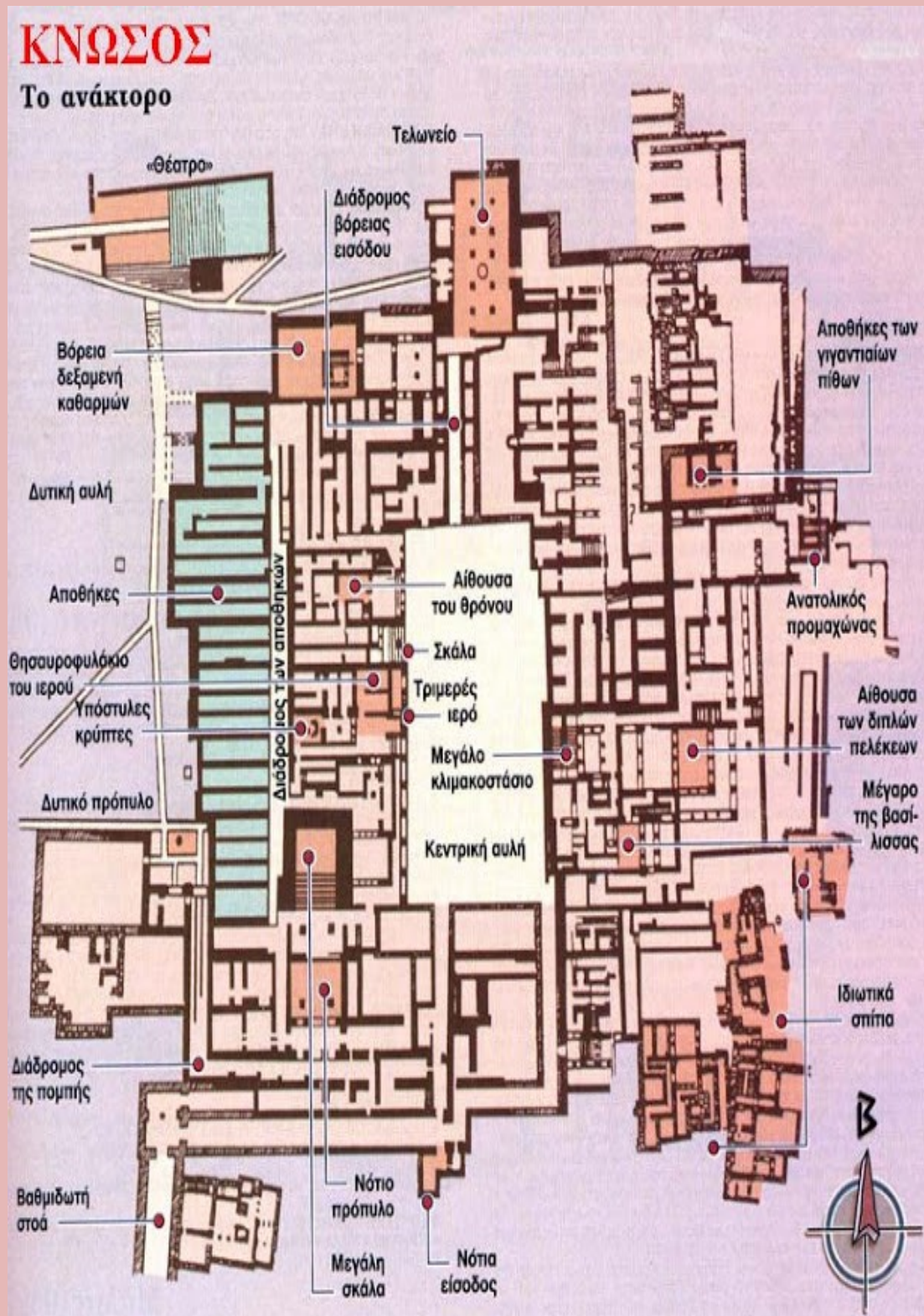
Στην πρώτη περίοδο της Εποχής του Χαλκού, με την εμφάνιση κι επεξεργασία του χαλκού, παρατηρείται μια σταδιακή εξέλιξη κι ανάπτυξη. Η οικονομική και πολιτική εξέλιξη οδηγεί γύρω στο 2000 π.Χ. στην ίδρυση του πρώτου ανακτόρου. Γύρω από την κεντρική αυλή αναπτύσσονται τέσσερις πτέρυγες με τα βασιλικά διαμερίσματα, εργαστήρια, ιερά, αποθήκες, θησαυροφυλάκια, την αίθουσα του θρόνου και τις αίθουσες συμποσίων.

Ο μινωικός οικισμός εκτεινόταν γύρω από το ανάκτορο και στους λόφους υπήρχαν τα νεκροταφεία. Σημαντικά στοιχεία της ραγδαίας ανάπτυξης δίνουν και τα υπόλοιπα κτιριακά συγκροτήματα της εποχής: Το Μικρό Ανάκτορο (17ος-15ος αιώνας π.Χ.) βρίσκεται δυτικά του κυρίως ανακτόρου και έχει όλα τα ανακτορικά αρχιτεκτονικά στοιχεία. Η Βασιλική Έπαυλη (14ος αιώνας

π.Χ.) βρίσκεται ΒΑ του ανακτόρου. Παρουσιάζει έντονο θρησκευτικό χαρακτήρα και ίσως πρόκειται για κατοικία επιφανούς μέλους της αριστοκρατίας ή του ιερατείου. Χαρακτηριστικά στοιχεία της έπαυλης είναι τα πολύθυρα, η υπόστυλη κρύπτη με πεσσό και το διπλό κλιμακοστάσιο.

Η Οικία των

Τοιχογραφιών (15ος, 14ος-12ος αιώνας π.Χ.) βρίσκεται ΒΔ του Ανακτόρου. Πρόκειται για μικρή σε μέγεθος οικία αστικού τύπου με πλούσιο εσωτερικό τοιχογραφημένο διάκοσμο. Το Καραβάν Σεράι (Ξενώνας) βρίσκεται νότια του ανακτόρου και θεωρήθηκε χώρος υποδοχής και

διαμονής επισκεπτών με αίθουσα που περιείχε τοιχογραφίες και λουτρό. Η Ανεξερεύνητη Οικία (14ος-12ος αιώνας π.Χ.) βρίσκεται ΒΔ του ανακτόρου και έχει ιδιωτικό-βιοτεχνικό

χαρακτήρα. Ο Βασιλικός Τάφος-Ιερό βρίσκεται 600 μ. περίπου νότια του ανακτόρου. Φαίνεται ότι εδώ είχε ταφεί κάποιος από τους τελευταίους βασιλιάδες της Κνωσού (17ος-14ος αιώνας π.Χ.). Χαρακτηριστικά αρχιτεκτονικά στοιχεία είναι η είσοδος με αυλή, στοά και ένα μικρό προθάλαμο και υπόστυλη κρύπτη με δύο πεσσούς. Η Οικία του Αρχιερέα βρίσκεται 300 μ. νότια του Καραβάν-Σεράι. Εδώ βρέθηκε πέτρινος βωμός με δύο κίονες, που τον πλαισίωναν βάσεις διπλών πελέκων. Η Νότια Οικία (17ος-15ος αιώνας π.Χ.) βρίσκεται νότια του ανακτόρου και πρόκειται για ιδιωτική αστική οικία, τριώροφη με δεξαμενή καθαρμών και υπόστυλη κρύπτη. Από τη ρωμαϊκή Κνωσό σημαντικό οικοδόμημα και χαρακτηριστικό δείγμα μνημείου αποτελεί η Έπαυλη του Διονύσου (2ος αιώνας μ.Χ.), ιδιωτική ρωμαϊκή περίστυλη οικία με θαυμάσια ψηφιδωτά δάπεδα του ψηφοθέτη Απολλιναρίου, που εικονίζουν το Διόνυσο.

ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΤΟ ΑΝΑΚΤΟΡΟ

Το Ανάκτορο της Κνωσού είναι το μεγαλύτερο από τα κέντρα της μινωικής εξουσίας. Πρόκειται για ένα κτιριακό συγκρότημα που αναπτύσσεται σε χώρο 15.000 τ.μ. Χτισμένο σ' ένα κατά μεγάλο ποσοστό τεχνητό λόφο, ήταν το πιο εντυπωσιακό από τα μινωικά ανάκτορα. Αποτελούσε το κέντρο διοίκησης της μινωικής Κνωσού, που βρίσκεται σε απόσταση 5 χλμ. ΝΑ του Ηρακλείου. Το πρώτο ανάκτορο κτίστηκε περίπου το 2000 π.Χ. Σύμφωνα

με την παράδοση το ανάκτορο της Κνωσού αποτέλεσε την έδρα του βασιλιά Μίνωα.

Γύρω στο 2000 π.Χ. κτίστηκε το παλαιό ανάκτορο στο νότιο άκρο της πόλης, που καταστράφηκε από σεισμό γύρω στο 1900 π.Χ. Αμέσως επισκευάστηκε, αλλά καταστράφηκε για δεύτερη φορά από σεισμό, περίπου το 1700 π.Χ. Ο ενιαίος σχεδιασμός που παρουσιάζουν Φαιστός και Μάλια έρχονται σε αντίθεση με το πρώτο ανάκτορο της Κνωσού, που κατασκευάστηκε ίσως με την ενοποίηση σημαντικών συγκροτημάτων της προανακτορικής εποχής. Στο σχεδιασμό του αποφεύχθηκαν γενικά οι ευθείς διάδρομοι. Τα στοιχεία αυτά, μαζί με την πολύπλοκη αρχιτεκτονική του δομή, δικαιολογούν τον μύθο του Λαβύρινθου. Αμέσως μετά οικοδομήθηκε το νέο ανάκτορο, πιο μεγαλοπρεπές, στα μέσα του 15ου αιώνα π.Χ. Αχαιοί ηγεμόνες κάθονται πλέον στην αίθουσα του θρόνου του ανακτόρου, οι οποίοι ως απόλυτοι κυρίαρχοι ελέγχουν όλο το νησί. Το

ανάκτορο καταστρέφεται και πάλι στα μέσα του 14ου αιώνα π.Χ. (Υστερομινωική Εποχή IIIA), αυτή τη φορά από πυρκαγιά και από τότε παύει να λειτουργεί ως ανακτορικό κέντρο.

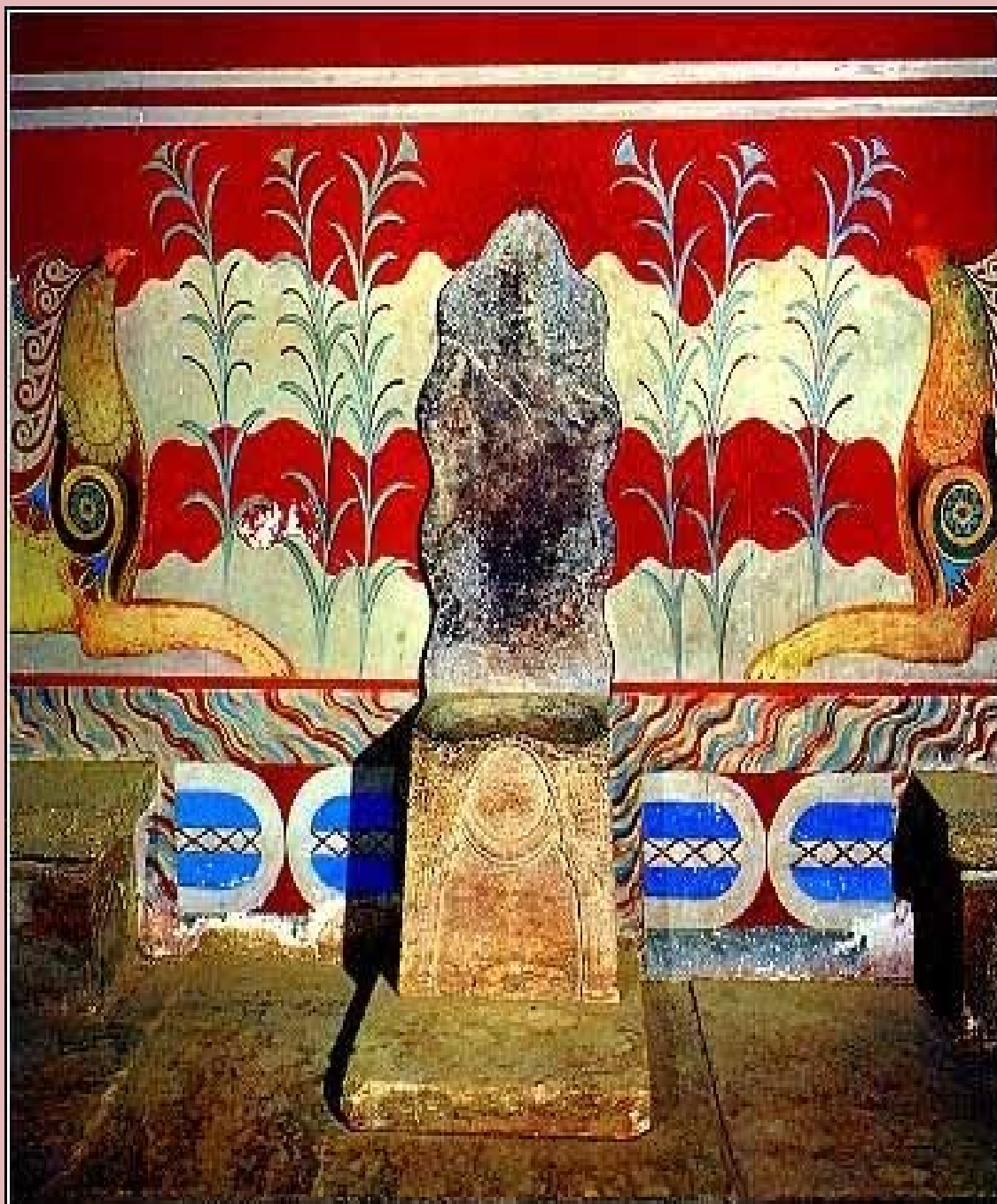
Το ανάκτορο της Κνωσού χωρίζεται σε διάφορα τμήματα, καθένα από τα οποία έχει ξεχωριστή χρήση. Ήταν πολυώροφο, χτισμένο με πελεκητούς δόμους και διακοσμημένο με θαυμάσιες τοιχογραφίες που απεικόνιζαν πιθανόν θρησκευτικές τελετές. Εντύπωση προκαλούν η ποικιλία των δομικών υλικών, τα χρωματιστά κονιάματα, οι ορθομαρμαρώσεις και οι τοιχογραφίες που κοσμούν δωμάτια και διαδρόμους. Τις υψηλές τεχνικές γνώσεις των Μινωιτών επιβεβαιώνουν πρωτότυπες αρχιτεκτονικές και κατασκευαστικές επινοήσεις, όπως οι φωταγωγοί και τα πολύθυρα, η χρήση δοκαριών για ενίσχυση της τοιχοποιίας, καθώς και το σύνθετο αποχετευτικό και υδρευτικό δίκτυο. Η πρόσβαση γινόταν

από τρεις εισόδους που βρίσκονταν στη βόρεια, τη δυτική και τη νότια πλευρά του. Το ανάκτορο αναπτύσσεται με 4 πτέρυγες γύρω από τη μεγάλη Κεντρική Αυλή, χώρο δημόσιων συγκεντρώσεων.

Στη δυτική πτέρυγα του ανακτόρου εντάσσονται οι επίσημοι χώροι διοικητικών και θρησκευτικών δραστηριοτήτων: το Τριμερές Ιερό, τα Ιερά Θησαυροφυλάκια και οι Υπόστυλες Κρύπτες. Μέσα εκεί υπάρχουν οι δημόσιες αποθήκες (18 μακρόστενα δωμάτια) με τα μεγάλα πιθάρια, τα ιερά, τα θησαυροφυλάκια. Ξεχωρίζει η Αίθουσα του Θρόνου, με τη δεξαμενή καθαρμών και τον αλαβάστρινο θρόνο που πλαισιώνεται από θρανία και αποτελείται από τον προθάλαμο και τον κυρίως χώρο του θρόνου, ενώ στους πάνω ορόφους υπάρχουν συγκεντρωμένες οι αίθουσες των τελετών.

Στο ΝΔ τμήμα του ανακτόρου βρίσκεται η Δεύτερη αυλή, η Δυτική, που αποτελούσε την επίσημη πρόσβαση στο ανάκτορο, αλλά και χώρο τελετουργιών και η Δυτική Είσοδος που οδηγεί στο Διάδρομο Πομπής. Στη νότια πτέρυγα σημαντικότεροι χώροι είναι το Νότιο Πρόπυλο, ο Διάδρομος της Πομπής και η Νότια Είσοδος με την τοιχογραφία του Πρίγκιπα με τα Κρίνα.

Στην αριστερή πλευρά του διαδρόμου βρίσκονται τα Προπύλαια και τα περίφημα Διπλά Κέρατα, ένα από τα ιερά σύμβολα της μινωικής θρησκείας.

Στην ανατολική πτέρυγα αναπτύσσονται τα βασιλικά διαμερίσματα, μεγάλες αίθουσες υποδοχής, τα δωμάτια του προσωπικού κι ένα ιερό. Σε αυτές οδηγεί το επιβλητικό μεγάλο Κλιμακοστάσιο. Από τα πιο σημαντικά δωμάτια είναι η αίθουσα των Διπλών Πελέκων και το Διαμέρισμα της Βασίλισσας, με την τοιχογραφία των δελφινιών.

Στα βόρεια και ανατολικά του διαμερίσματος της βασίλισσας βρίσκονται οι βασιλικές αποθήκες καθώς και ο

Διάδρομος του Ζατρικίου (ένα είδος σκακιού).
Ανατολικότερα κατασκευάστηκαν τα διάφορα εργαστήρια,
καθώς και οι βασιλικές αποθήκες.
Η επικοινωνία με το λιμάνι της Κνωσού γινόταν από
τη Βόρεια Είσοδο. Η Βόρεια Είσοδος πλαισιώνεται από
υπερυψωμένες στοές, από τις οποίες η δυτική κοσμείται
με την τοιχογραφία του Κυνηγίου Ταύρου.

Στη βόρεια πτέρυγα κυριαρχεί το λεγόμενο «Τελωνείο»,
μία δεξαμενή καθαρμών

κι ένας υπαίθριος λιθόκτιστος θεατρικός χώρος. Από το θέατρο ξεκινάει μεγάλος λιθόστρωτος πομπικός δρόμος,

ο Βασιλικός Δρόμος που οδηγούσε στο Μικρό Ανάκτορο και την πόλη στη ΒΔ γωνία του ανακτόρου.

Τέλος, στη νότια πτέρυγα υπήρχε το μεγαλοπρεπές νότιο Πρόπυλο.

Τα πολυάριθμα, εξαιρετικής τέχνης, ευρήματα από το ανάκτορο, αγγεία, σκεύη, ειδώλια, το αρχείο πινακίδων της Γραμμικής Β γραφής, καθώς και τα πρωτότυπα των τοιχογραφιών, φυλάσσονται στο Μουσείο Ηρακλείου.

ΤΑΥΡΟΚΑΘΑΨΙΑ

Τα Ταυροκαθάψια (ταύρος + καθάπτομαι) ήταν μια πολύ σημαντική γιορτή και γινόταν στην Κνωσό προς τιμή του Ποσειδώνα, αλλά και στη Θεσσαλία, στη Σμύρνη και την Τίρυνθα, όπου γινόταν αγώνας για τη σύλληψη άγριου ή ερεθισμένου ταύρου. Οι νέοι που συμμετείχαν στον αγώνα ονομάζονταν ταυροκαθόπται και προσπαθούσαν έφιπποι να συλλάβουν τον άγριο ταύρο, πιάνοντάς τον από τα κέρατα και χρησιμοποιώντας σχοινιά ή ξύλο, αλλά ποτέ σιδερένιο όπλο. Έπειτα κάθονταν στον τράχηλο ή στη ράχη του ζώου και έκαναν διάφορες ακροβατικές φιγούρες και ασκήσεις. Σε αντίθεση με τις σημερινές ταυρομαχίες, τα ταυροκαθάψια δεν απαιτούσαν το θάνατο του ταύρου.

Είχαν στόχο μόνο την ανάδειξη του θάρρους και την τόλμη των αθλητών. Στο ανάκτορο της Κνωσού και της Τίρυνθας βρέθηκαν τοιχογραφίες με παραστάσεις του αγωνίσματος. Παραστάσεις επίσης σώθηκαν σε διάφορα αγγεία και νομίσματα θεσσαλικών πόλεων.

ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΑΝΑΚΤΟΡΟ

Η καινούργια εποχή που ξεκίνησε με την κατασκευή των νέων ανακτόρων στη μινωική Κρήτη αποδεικνύει τη οικονομική ευρωστία και την πολιτική ηρεμία, στην οποία βρισκόταν το νησί. Η Κνωσός αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα οικιστικής ανάπτυξης την περίοδο αυτό. Δεν επισκευάστηκε μόνο και πάλι το ανάκτορο, που διακοσμήθηκε με εντυπωσιακές τοιχογραφίες, αλλά σε όλη την έκταση του ανακτόρου και της μινωικής πόλης κατασκευάστηκαν καινούργια συγκροτήματα, βασιλικές επαύλεις και μνημειακοί τάφοι.

Ένα από τα σημαντικά αυτά μνημεία αποτελεί το λεγόμενο «Μικρό Ανάκτορο» της Κνωσού, που ήταν οργανικά ενωμένο με το κύριο ανάκτορο. Στο οικοδόμημα αυτό κάποιες από τις αίθουσές του ξεπερνούν σε χάρη και διακόσμηση αυτές του μεγάλου ανακτόρου. Το Μικρό Ανάκτορο (17ος-15ος αιώνας π.Χ.) βρίσκεται στα δυτικά του δημόσιου δρόμου Κνωσού-Ηρακλείου, σε ελάχιστη απόσταση από το κυρίως ανάκτορο κι έχει όλα τα ανακτορικά αρχιτεκτονικά στοιχεία (ξεστή τοιχοδομία, χώροι υποδοχής, περίστυλη αίθουσα, διπλό μέγαρο με πολύθυρα και δεξαμενή καθαρμών-ιερό). Ήταν ένα κτίσμα με ιδιαίτερο θρησκευτικό χαρακτήρα, καθώς διέθετε βωμό, αίθουσες με πεσσούς και θρησκευτικά αντικείμενα βασιλικής τέχνης. Το ξακουστό ρυτό με τη μορφή ταυροκεφαλής από στεατίτη βρέθηκε εδώ. Το θρησκευτικό χαρακτήρα του δεν έχασε το κτίσμα ακόμη και όταν οι Μυκηναίοι ανέλαβαν τα ηνία στην Κρήτη και έκτισαν ένα βωμό, ακριβώς πάνω από το παλιό δωμάτιο με τη δεξαμενή καθαρμού.

Το Μικρό Ανάκτορο αποτελεί το μεγαλύτερο σε έκταση κτίριο, μετά το μεγάλο ανάκτορο. Η ανατολική του πρόσοψη έχει καταστραφεί εντελώς. Το σημαντικό αυτό κτίριο διαθέτει ενδιαφέροντα λατρευτικά δωμάτια, μεταξύ αυτών και 3 αίθουσες με πεσσούς και λατρευτικές εγκαταστάσεις και μια βάση καθαρμού. Το συνολικό συγκρότημα, διαστάσεων 45X28 μ., πρέπει να είχε ακόμη έναν όροφο. Η είσοδος βρισκόταν στα ανατολικά κι οδηγούσε σ' ένα προθάλαμο. Από κει, μέσω ενός πολυθύρου με τρία πλατιά σκαλοπάτια, ο επισκέπτης οδηγείτο σε μια περίστυλη αυλή. Στο βόρειο μέρος της αυλής, άλλο πολύθυρο οδηγούσε στην επίσημη

αίθουσα του συγκροτήματος. Πρόκειται για μια ορθογώνια αίθουσα που μ' ένα πολύθυρο χωρίζεται σε δύο δωμάτια και με άλλα πολύθυρα επικοινωνεί στα ανατολικά με κιονοστοιχία βεράντας. Οι τοίχοι ήταν διακοσμημένοι με γυψόλιθο και το δάπεδο πλακοστρωμένο. Πίσω από το

βόρειο τμήμα της αίθουσας υπάρχει το «πλυντήριο», χώρος με αποχέτευση που συνδέεται με τον εξωτερικό αγωγό, ενώ πίσω από το νότιο τμήμα της αίθουσας βρίσκεται στεγασμένη μια δεξαμενή καθαρμών. Δυτικότερα και νοτιότερα υπάρχουν άλλα δωμάτια διαφόρων χρήσεων. Δύο μεγάλες κλίμακες (δυτικά και νότια) πλαισιώνουν τη μεγάλη αίθουσα με τους πεσσούς. Τη σπουδαιότητα και τον ιερό χαρακτήρα της αίθουσας αυτής φανερώνουν τα λατρευτικά αντικείμενα που βρέθηκαν εκεί, μεταξύ αυτών και μια βάση με διπλούς πέλεκες. Ακόμη μια εντυπωσιακή αίθουσα με πεσσούς βρίσκεται στο ΝΑ άκρο του συγκροτήματος. Οι διαστάσεις του ανεσκαμμένου τμήματος (περίπου 90 μ. μήκος και πάνω από 30 μ. πλάτος), δίνουν μνημειακή μορφή στο κτίσμα αυτό.

Η μικρή απόσταση του Μικρού Ανακτόρου με το θεατρικό χώρο του ανακτόρου της Κνωσού (περίπου 230 μ.) και η ιερή οδός που συνέδεε τους δύο αυτούς χώρους, φανερώνουν την οργανική ένωση του ιερών αυτών κτισμάτων, όπου πιθανόν μέσω της οδού θα μεταφέρονταν ιερά αγάλματα και θρησκευτικά κειμήλια μπροστά από πλήθος ανθρώπων, που θα παρακολουθούσαν τις τελετουργίες αυτές. Μετά την καταστροφή της Κνωσού (Υστερομινωική IIIB περίοδος), το Μικρό ανάκτορο χρησιμοποιήθηκε ως ιερό φετιχιστικό ειδώλων, όπως δείχνουν και τα πέτρινα ειδώλια που βρέθηκαν εκεί.

Η ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΕΠΑΥΛΗ

Σημαντικό μνημείο της Κνωσού, με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική μορφή, αποτελεί η λεγόμενη «Βασιλική έπαυλη», που βρίσκεται στο ΒΑ άκρο του ανακτόρου. Παρουσιάζει έντονο θρησκευτικό χαρακτήρα και ίσως πρόκειται για κατοικία επιφανούς μέλους της αριστοκρατίας ή του ιερατείου. Χαρακτηριστικά στοιχεία της Έπαυλης είναι τα πολύθυρα, η υπόστυλη κρύπτη με πεσσό και το διπλό κλιμακοστάσιο. Κατασκευάστηκε σε μια τομή της πλαγιάς του λόφου, ενώ η πρόσοψή της έβλεπε ανατολικά, στην κοιλάδα του Καιράτου ποταμού. Σώζεται το ισόγειο και

έχει αναστηλωθεί μέρος του πρώτου ορόφου, ενώ υπήρχε και δεύτερος όροφος από πάνω.

Η Βασιλική έπαυλη κτίστηκε κατά την Υστερομινωική Ι περίοδο (14ος αι. π.Χ.) και χωρίζεται από το ανάκτορο της Κνωσού μ' έναν πλακοστρωμένο δρόμο, που ονομάστηκε από τους ανασκαφείς «βασιλικός δρόμος». Τόσο η θέση της, όσο και αρκετές αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες δείχνουν ότι η Βασιλική έπαυλη συνδεόταν οργανικά με το ανάκτορο. Μέσω ενός τοιχισμένου αύλειου χώρου, ο επισκέπτης έφτανε στην είσοδο της έπαυλης, η οποία διέθετε τη χαρακτηριστική μορφή των μυκηναϊκών

μεγάρων, με δύο κίονες μεταξύ των παραστάδων. Από ένα φωταγωγό έμπαινε κανείς στον προθάλαμο και από κει στην κύρια αίθουσα του μινωικού πολύθυρου. Οι τοίχοι είναι επενδυμένοι με πλάκες από γυψόλιθο, όπως και το δάπεδο. Μετά τον πρόδομο ακολουθούσε η κύρια αίθουσα του κτίσματος, με ορθογώνια κάτοψη. Ένα πολύ σημαντικό στοιχείο της αίθουσας αυτής, που δε συναντάται σε άλλες επαύλεις, είναι ο λίθινος θρόνος, που βρέθηκε σε μία κόγχη της νότιας πλευράς. Η κόγχη, στην οποία βρέθηκε ο θρόνος, ήταν απομονωμένη με σκαλιά και κίονες και επικοινωνούσε μέσω ενός φωταγωγού με τον επάνω όροφο. Αυτή η αρχιτεκτονική διάταξη με το υποβλητικό σκηνικό δηλώνει ότι ο συγκεκριμένος χώρος προοριζόταν για κάποιες θρησκευτικές τελετουργίες. Από την κεντρική αίθουσα οδηγείται κανείς σε μία υπόστυλη κρύπτη, στην οποία υπήρχαν αυλάκια και κοιλότητες, κατασκευασμένα προφανώς για να δέχονται υγρές προσφορές. Οι τοίχοι της κρύπτης ήταν κτισμένοι με γυψόλιθο, ενώ το δάπεδό της ήταν στρωμένο με γυψολιθικές πλάκες. Ένα ιδιόμορφο χαρακτηριστικό της βασιλικής έπαυλης είναι το ιδιότυπο κλιμακοστάσιο που χωριζόταν σε δύο πτέρυγες, καθώς οδηγούσε στον επάνω όροφο. Το ΝΑ τμήμα της έπαυλης, όπου βρισκόταν μία πλακοστρωμένη αίθουσα, ένα λουτρό και μία τουαλέτα, φαίνεται ότι είχε ιδιωτικό χαρακτήρα.

Η ΟΙΚΙΑ ΤΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ

Γύρω από το ανάκτορο εκτεινόταν η πόλη της Κνωσού, που περιμένει ακόμη να ανασκαφεί. Μέχρι σήμερα έχουν ανασκαφεί μόνον επαύλεις ή κτίρια που θεωρήθηκαν κατοικίες αξιωματούχων, οι οποίοι πρέπει να είχαν άμεση σχέση με το ανάκτορο. Η «Οικία των τοιχογραφιών» βρίσκεται στη ΒΔ πλευρά του ανακτόρου της Κνωσού, στη νότια πλευρά του βασιλικού δρόμου. Είναι ένα μικρό και απλό σε αρχιτεκτονική μορφή κτίριο, που βρίσκεται σήμερα σε κακή κατάσταση, αλλά εντυπωσιάζει με τις τοιχογραφίες που βρέθηκαν εκεί. Χρονολογείται τον 15ο-

12ο αιώνα π.Χ. και πρόκειται για μικρού μεγέθους οικία αστικού τύπου με πλούσιο εσωτερικό τοιχογραφημένο διάκοσμο.

Η οικία διαθέτει μια σχεδόν ορθογώνια κάτοψη. Η είσοδος βρίσκεται στη ΝΔ γωνία. Η τοιχοδομία αποτελείται από καλοδουλεμένους γυψόλιθους πάνω σε ασβεστολιθικό θεμέλιο. Η οικία διαθέτει τρία μακρόστενα δωμάτια στη νότια πλευρά της,

ενώ μια σειρά από μικρά τετράγωνα κι ορθογώνια δωμάτια καλύπτουν τη βόρεια πλευρά. Στην κύρια

αίθουσα της κατοικίας βρισκόταν ένα δάπεδο με πλαίσιο. Εντυπωσιάζει, επίσης, το δάπεδο του ΝΑ γωνιακού δωματίου, διακοσμημένο με μια ζώνη από κονίαμα γύρω από κέντρο στρωμένο με πλάκες από σιδηρόπετρα. Το ενδιαφέρον του κτιρίου εστιάζεται στα αναρίθμητα σπαράγματα τοιχογραφιών που αποκαλύφθηκαν όχι πεσμένα, αλλά μάλλον τακτοποιημένα σ' ένα μέρος του κεντρικού μακρόστενου δωματίου. Λεπτές στρώσεις από ζωγραφισμένο κονίαμα, πάχους μόλις 4 χιλιοστών, βρέθηκαν σε διαδοχικά στρώματα. Από τα σπαράγματα αυτά συμπληρώθηκε η τοιχογραφία με τους γαλάζιους πιθήκους και η τοιχογραφία των χελιδονιών.

Η ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ «ΓΑΛΑΖΙΟΥ ΠΟΥΛΙΟΥ»

Από τις αρχαιότερες και σημαντικότερες τοιχογραφίες, που βρέθηκαν στη λεγόμενη «Οικία των τοιχογραφιών» της Κνωσού είναι αυτή του «γαλάζιου πουλιού». Σώζεται πολύ αποσπασματικά και είναι βέβαιο ότι ανήκε σε μεγαλύτερη σύνθεση, που κοσμούσε τους τοίχους του κτιρίου. Στο κέντρο της παράστασης και σε λευκό βάθος δεσπόζει ένα γαλάζιο πουλί καθισμένο πάνω σε βράχο. Από τη μορφή του σώζονται μόνο τμήμα των φτερών και τα μικρά πόδια του. Το τοπίο γύρω του είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακό και αποδίδεται με διάφορα έντονα χρώματα. Στα θραύσματα που σώζονται διακρίνονται κυρίως βράχια, άγρια ρόδα και ίριδες. Το έργο χαρακτηρίζεται από την ελευθερία στην απόδοση των περιγραμμάτων, από τη μεγαλειώδη έκφραση της φυσιοκρατίας και από την εναλλαγή έντονων χρωμάτων. Η σκηνή σφύζει από ζωντάνια, όμως αποπνέει εξαιρετική ηρεμία και αρμονία.

Η ΝΟΤΙΑ ΟΙΚΙΑ

Η λεγόμενη «Νότια Οικία» αποτελεί ακόμη ένα δείγμα μινωικής αρχιτεκτονικής, έπαυλη κάποιου Μινωίτη ιδιώτη. Πρόκειται για ιδιωτική αστική οικία, τριώροφη με δεξαμενή καθαρμών και υπόστυλη κρύπτη. Βρίσκεται στη ΝΔ γωνία του μεγάλου ανακτόρου της Κνωσού. Από τα ανασκαφικά

ευρήματα συμπεραίνεται ότι η οικία κατασκευάστηκε μετά την καταστροφή του σεισμού το 1600 π.Χ., καθώς ο δυτικός τοίχος της θεμελιώθηκε πάνω στα ερείπια της Βαθμιδωτής Στοάς, που πριν το σεισμό οδηγούσε στη ΝΔ είσοδο του ανακτόρου. Έχει εν μέρει αναστηλωθεί. Από τη Νότια Οικία έχουν διασωθεί τμήματα του ισόγειου, των άλλων δύο ορόφων και ίσως να διέθετε και τρίτο όροφο. Η είσοδος της έπαυλης βρισκόταν πιθανόν στη ΝΑ γωνία. Το ισόγειο διέθετε δύο χώρους, από τους οποίους ο ένας είχε τρεις πεσσούς στη σειρά, ενώ ο άλλος περιείχε χάλκινα εργαλεία και διπλούς πέλεκες. Στον πρώτο όροφο υπάρχει μια κρύπτη με πεσσό, όπου βρέθηκε βάση για διπλό πέλεκα και άλλη μία για ιερά αντικείμενα (πιθανόν ιερά κέρατα). Στη ΒΑ πλευρά του πρώτου ορόφου ανοίγεται η κύρια αίθουσα της οικίας με πλακόστρωτο δάπεδο. Ο προθάλαμος της αίθουσας αυτής βρίσκεται στα νότια και οδηγούσε πιθανόν στην είσοδο της οικίας. Στα δυτικά της κύριας αίθουσας υπάρχει ένα λουτρό.

Ένας διάδρομος στα νότια του λουτρού οδηγούσε σε κλιμακοστάσιο, από όπου οι ιδιοκτήτες της οικίας κατέβαιναν στο ισόγειο. Εντύπωση προκαλούν οι παραστάδες της εισόδου που είναι μονολιθικές από γυψόλιθο. Ακόμη διατηρούνται ίχνη του μηχανισμού με τον οποίο κλείδωνε η πόρτα: ξύλινη μπάρα έμπαινε στον τόρμο της παραστάδας και στερεωνόταν με χάλκινο καρφί. Μια άλλη σκάλα οδηγούσε στο δεύτερο όροφο, ενώ δίπλα της υπάρχει ένα δωμάτιο με μια σειρά από βάσεις κιόνων, ακριβώς πάνω από τους πεσσούς του ισογείου και στη συνέχεια, ακόμη ένα δωμάτιο. Η βόρεια πλευρά του

δωματίου αυτού επικοινωνεί μ' ένα χώρο, που διέθετε ίσως νιπτήρα και αποχωρητήριο στη γωνία.

Η ΑΝΕΞΕΡΕΥΝΗΤΗ ΟΙΚΙΑ

Ένα ακόμη δείγμα μινωικής αρχιτεκτονικής αποτελεί η λεγόμενη «Ανεξερεύνητη Οικία», που ονομάστηκε έτσι από τον Evans, γιατί ο ίδιος είχε αποκαλύψει μόνο την ανατολική της πρόσοψη. Η συγκεκριμένη οικία βρίσκεται ΒΔ του μεγάλου ανακτόρου και ακριβώς πίσω από το Μικρό ανάκτορο της Κνωσού. Έχει ιδιωτικό-βιοτεχνικό χαρακτήρα, όπως συμπεραίνεται από τα ανασκαφικά

ευρήματα. Σήμερα, το συγκρότημα αυτό έχει εξ ολοκλήρου ανασκαφεί.

Πρόκειται για ορθογώνιο κτίριο με κεντρική αίθουσα με 4 πεσσούς, διαδρόμους, αποθήκες και κλιμακοστάσιο. Συνδεόταν με το Μικρό ανάκτορο με μια γέφυρα, διέθετε θαυμάσια λαξευτή πρόσοψη και σκάλες για τον επάνω όροφο. Από τα δωμάτια που διέθετε η οικία, το πιο σημαντικό ήταν η κεντρική αίθουσα με λαξευτή τοιχοδομία και 4 πεσσούς. Το οικοδόμημα αυτό κατασκευάστηκε στην Υστερομινωική ΙΑ περίοδο (1600/1580-1480 π.Χ.), κατοικήθηκε και στην Υστερομινωική ΙΙ-ΙΙΙΑ περίοδο (1425-1340/1330 π.Χ.), όπως φανερώνουν πρόσθετοι τοίχοι στην κεντρική αίθουσα, που ανήκουν στην εποχή της μυκηναϊκής εξουσίας στην Κνωσό. Το κτίριο καταστράφηκε από πυρκαγιά γύρω στο 1375 π.Χ., αλλά

υπάρχουν ενδείξεις για επαναχρησιμοποίησή του σε μεταγενέστερα χρόνια.

Ο ΞΕΝΩΝΑΣ

Ακολουθώντας κανείς το δημόσιο δρόμο Ηρακλείου-Κνωσού προς τα νότια, προσπερνά το μεγάλο ανάκτορο και φτάνει σ' ένα σημείο, όπου βρίσκεται ένα ακόμη σημαντικό μνημείο της Κνωσού, ο Ξενώνας ή το «Καραβάν Σεράι», όπως χαρακτηριστικά το ονόμασε ο Evans. Το συγκεκριμένο κτίσμα θεωρήθηκε χώρος υποδοχής και διαμονής επισκεπτών με αίθουσα που περιείχε τοιχογραφίες και λουτρό, λόγω των ευρημάτων που βρέθηκαν εκεί (κομμάτια από πήλινες μπανιέρες). Επικοινωνούσε με το ανάκτορο με γέφυρα. Οι τοίχοι του ήταν διακοσμημένοι με τοιχογραφίες που απεικονίζουν τοπίο με πέρδικες και τσαλαπετεινούς.

Έχουν αναστηλωθεί δύο δωμάτια του Ξενώνα με πρόσοψη προς το ανάκτορο. Το ανατολικό έχει μορφή πρόπυλου κι εσωτερικά ήταν διακοσμημένο με την περίφημη τοιχογραφία με τις πέρδικες. Το στυλ της τοιχογραφίας θυμίζει αρκετά τις τοιχογραφίες της οικίας των τοιχογραφιών. Στο διπλανό δωμάτιο υπάρχει μια μικρή λίθινη δεξαμενή, που ο Evans πίστευε ότι χρησίμευε στους ταξιδιώτες για ποδόλουτρο.

Ο ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ ΤΑΦΟΣ-ΙΕΡΟ

Ένα από τα πιο σημαντικά μνημεία της Κρήτης και το τελευταίο που αποκάλυψε ο Evans στη διάρκεια των ανασκαφών του, βρίσκεται 600 μ. περίπου νότια του μεγάλου ανακτόρου. Επικοινωνούσε με την Οικία του Αρχιερέα με πλακόστρωτο δρόμο. Φαίνεται ότι εδώ είχε

ταφεί κάποιος από τους τελευταίους βασιλιάδες της Κνωσού (17ος-14ος αιώνας π.Χ.). Χαρακτηριστικά αρχιτεκτονικά στοιχεία του είναι η είσοδος με αυλή, στοά με ένα μικρό προθάλαμο και υπόστυλη κρύπτη με δύο πεσσούς. Είναι διώροφος με ταφικό θάλαμο που είναι σκαλισμένος στο βράχο. Ο επάνω όροφος πιστεύεται ότι χρησίμευε σαν ιερό για τη λατρεία των νεκρών. Η κατασκευή του τοποθετείται χρονολογικά στη Μεσομινωική IIIB περίοδο (1850-1700/1650 π.Χ.) και έπειτα από μερική καταστροφή επισκευάστηκε στη Ύστερη Μινωική ΙΑ περίοδο (1600/1580-1480 π.Χ.). Ο μνημειακός αυτός τάφος διαθέτει δύο ορόφους. Ο κάτω όροφος περιελάμβανε τον θαλαμωτό τάφο, έναν ορθογώνιο νεκρικό θάλαμο μ' έναν κεντρικό πεσσό. Εντυπωσιάζει η λαξευτή του τοιχοδομία. Η είσοδος στο βασιλικό τάφο γινόταν από τα βόρεια. Εκεί υπήρχε μια στοά με δύο κίονες. Απέναντι από τη στοά υπήρχε μια πλακόστρωτη αυλή και η είσοδος του διαδρόμου που οδηγούσε στο νεκρικό θάλαμο. Στον προθάλαμο οδηγούσε ένας διάδρομος, που πλαισιωνόταν από μικρά δωμάτια στη νότια και βόρεια πλευρά του. Στη νότια πλευρά του διαδρόμου βρισκόταν το κλιμακοστάσιο, που οδηγούσε στον επάνω όροφο

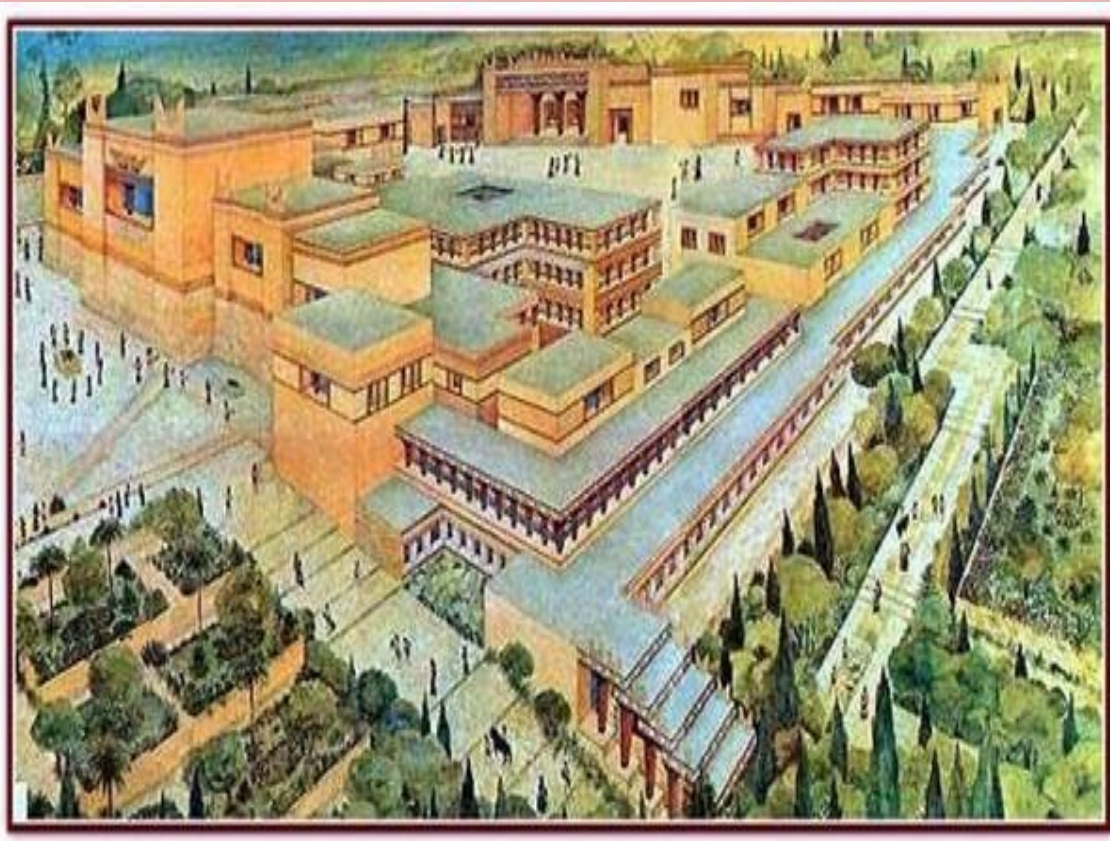

και στο ιερό. Ο προθάλαμος, η κρύπτη των πεσσών, διέθετε δύο πεσσούς. Εκεί βρέθηκαν οστεοφυλάκια για τα οποία υπέθεσε ο Evans ότι έγιναν για να ενταφιαστούν νεκροί από το μεγάλο σεισμό του 1600 π.Χ. Ακριβώς πάνω από τον προθάλαμο βρισκόταν το ιερό. Στην Ύστερη Μινωική ΙΑ περίοδο (1600/1580-1480 π.Χ.), ο προθάλαμος δέχτηκε κάποιες μετατροπές και επισκευές. Ο νεκρικός θάλαμος βρισκόταν στη δυτική πλευρά του συγκροτήματος και διέθετε έναν κεντρικό πεσσό. Ήταν λαξευμένος μέσα σε μαλακό βράχο. Η οροφή του, που ήταν ο φυσικός βράχος, ήταν βαμμένη γαλάζια. Πιθανόν ο νεκρός να είχε τοποθετηθεί σε ξύλινη λάρνακα, που δε

σώθηκε. Οι τοίχοι του θαλάμου ήταν διακοσμημένοι με γυψόλιθο. Με την ίδια πέτρα διακοσμήθηκε και το δάπεδο, σχηματίζοντας ένα πλαίσιο γύρω από τον πεσσό. Μέσα στο νεκρικό θάλαμο, στη ΒΔ γωνία του, βρέθηκε ωστόσο μια μεταγενέστερη ταφή του τέλους της Υστερομινωικής II περιόδου (1425-1390 π.Χ.).

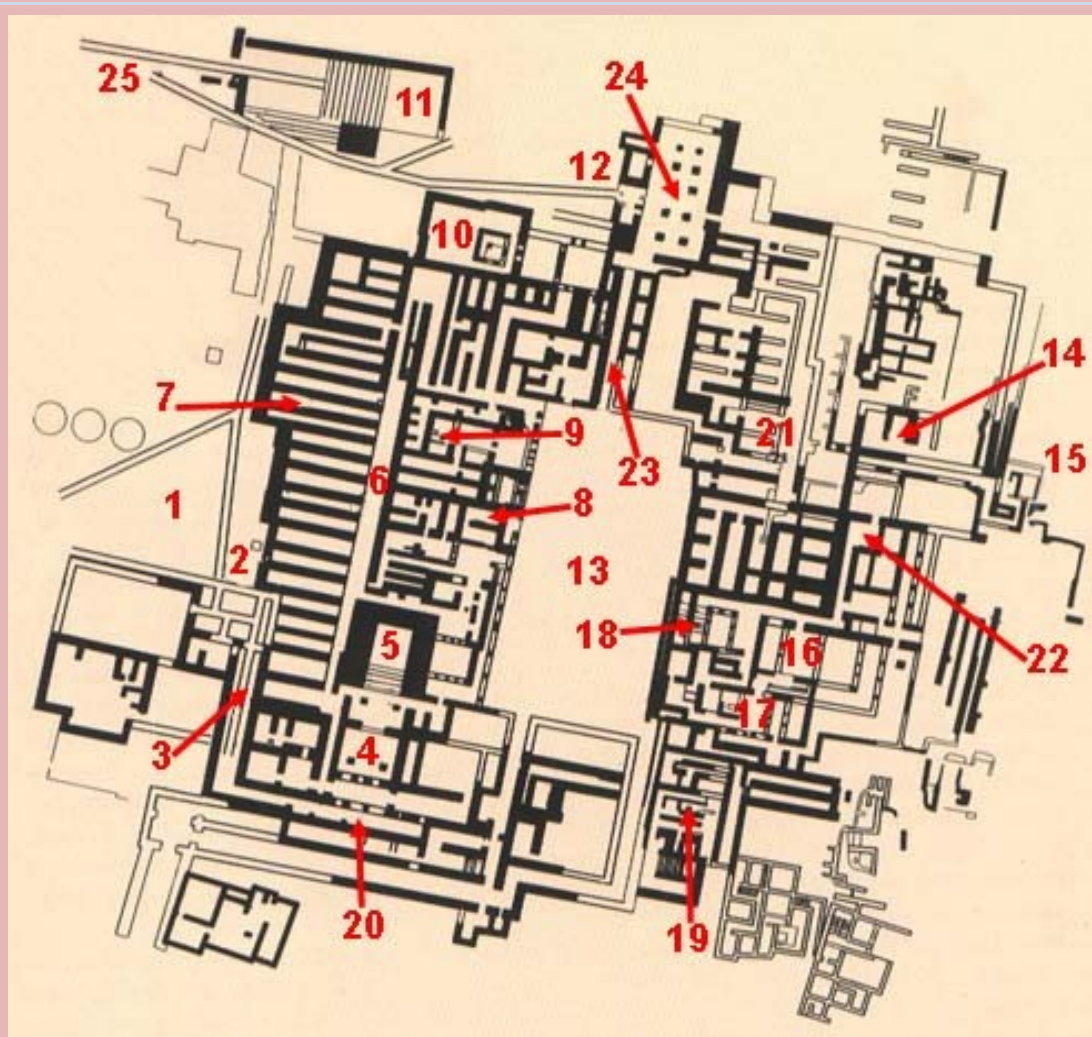

Το κλιμακοστάσιο του διαδρόμου οδηγούσε στον πάνω όροφο, όπου κατασκευάστηκε το ιερό. Πρόκειται για ένα χώρο με δύο κίονες, ακριβώς πάνω από τους πεσσούς του προθαλάμου. Η διάταξη του τάφου θυμίζει αρκετά την περιγραφή του Διόδωρου του Σικελιώτη, που κάνει λόγο για τον τάφο του Μίνωα στη Σικελία: αναφέρει ότι υπήρχε ναός της Αφροδίτης πάνω από τον κυρίως τάφο. Ο βασιλικός Τάφος-Ιερό έχει αναστηλωθεί από τον Evans.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

[1] Ο κατάλογος πλοίων της Ιλιάδας αναφέρει ότι η Κρήτη απέστειλε 80 πλοία υπό τις διαταγές του βασιλιά της Κνωσού, Ιδομενέα (Οδύσσεια, τ 178-9).

- 1 Δυτική Αυλή - 2 Δυτική Πύλη (Είσοδος) - 3 Διάδρομος Πομπής - 4 Προπύλαια - 5 Κλίμακα - 6 Διάδρομος Αποθηκών - 7 Αποθήκες - 8 Ιερό - 9 Αίθουσα Θρόνου - 10 Δεξαμενή Καθαρμών - 11 Υπαίθριο Θέατρο - 12 Βόρεια Είσοδος - 13 Κεντρική Αυλή - 14 Αποθήκες Πιθαριών - 15 Ανατολικός Προμαχώνας - 16 Αίθουσα Διπλών Πελέκεων - 17 Διαμέρισμα Βασίλισσας - 18 Μέγα Κλιμακοστάσιο - 19 Μικρό Ιερό Διπλών Πελεκέων - 20 Νότια Είσοδος - 21 Διάδρομος Ζατρικίου - 22 Εργαστήρια - 23 Τελωνείο - 24 Τελωνείο - 25 Πλακόστρωτη Οδός

5. Ο ΠΕΡΙΦΗΜΟΣ ΛΑΒΥΡΙΝΘΟΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ! ΥΠΑΡΧΕΙ Η ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΙ ΑΛΛΟ!

Για τον λαβύρινθο της Κρήτης όπου λένε ότι τον έφτιαξε ο Δαίδαλος και τι δεν έχει ειπωθεί! Πολλές είναι οι θεωρίες το τι μπορεί να είναι μα επίσημα δεν έχει δοθεί καμία ανακοίνωση! Πολλοί είναι οι ερευνητές αλλά και ντόπιοι στην Αστερούσια που λένε ότι έχει βρεθεί προ πολλού ο Λαβύρινθος. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες γεροντότερων οι οποίοι χρησιμοποιήθηκαν από τους Γερμανούς κατακτητές μετέφεραν στον «Λαβύρινθο» μέσα σε μια αίθουσα πολεμικό υλικό.

Οι Γερμανοί γενικά το χρησιμοποιούσαν ως αποθήκη πολεμικού υλικού , οι όποιοι κατά την αναχώρησή τους τον ανατίναξαν για να μην πέσει στα χέρια των σύμμαχων το υλικό τους, κρύβοντας κάτω από τόνους χρώματος τα μυστικά του. Η αίθουσα αυτή έχει ανακαλυφθεί και έχει γίνει αίτηση στην Γερμανική κυβέρνηση να καθαρίσει το πολεμικό υλικό όπου πρόκειται για πολλούς τόνους από βομβάς και άλλα εκρηκτικά!

Το 1850 χαρτογραφήθηκε ένα τμήμα του λαβύρινθου από Γάλλους σπηλαιολόγους. Το μήκος του << Λαβύρινθου >> είναι 12,5 χιλιόμετρα και καταλαμβάνει συνολική έκταση 12 χιλιάδες στρέμματα. Όμως από πρόσφατες ανακαλύψεις φαίνεται ότι έχει μεγαλύτερη έκταση και ότι απλώνεται σχεδόν σε όλη την Κρήτη. Βέβαια ούτε λόγος να γίνεται για αυτό διότι όπως έχουν πει κάποιοι ειδικοί όπου συμφωνώ και εγώ φαίνεται να είναι ένα τμήμα των παγκόσμιων υπόγειων συραγγών αλλά και τεχνητών κοιλοτήτων!

Η παρακάτω διεύθυνση την έχει φτιάξει ο Thomas M. Waldmann (Τόμας Μ Γουόλντμαν) και θεωρείτε και η ποιο πρόσφατη αποστολή στον λαβύρινθο. Όπως θα διαπιστώσετε από τις φωτογραφίες την ύπαρξη του την ήξεραν από παλιά και πολλοί είναι αυτοί που έχουν μπει εκεί μέσα ψάχνοντας για χρυσό, αρχαία, κτλ.! Επίσης

κάποιοι από αυτούς που πέρασαν από την στιγμή που δεν βρήκαν τίποτα άφησαν τα σημάδια τους στους τοίχους όπως θα δείτε και στις πάμπολλες φωτογραφίες που έχει στην ιστοσελίδα του! Αυτό όμως που έχει ενδιαφέρον πολύ είναι ότι δεν πρόκειται για λαβύρινθο όπου μπορεί κάποιος να χαθεί! Δηλαδή με την έννοια την σημερινή ενός λαβύρινθου πράγμα που το κάνει ακόμα πιο ενδιαφέρον για πιο λόγο φτιάχτηκε όλη αυτή η υπόγεια δομή!

Ο ΛΑΒΥΡΙΝΘΟΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Είναι γνωστό ότι για περισσότερο από έξι αιώνες το σπήλαιο Λαβύρινθος είχε ταυτιστεί με την πολύπλοκη κατασκευή που είχε σχεδιάσει ο Δαίδαλος για να φυλακίσει ο βασιλιάς Μίνωας το παιδί – Μινώταυρος που είχε προκύψει από την ερωτική συνεύρεση της συζύγου του Πασιφάης με έναν ταύρο . Αν και πολλοί είναι αυτοί που λένε από τους αρχαιολόγους ότι ο Μινώταυρος ήταν κάποιος στρατηγός του Μίνωα..... αλλά δυστυχώς δεν υπάρχουν αρκετές αποδείξεις για αυτό! Λέω δυστυχώς για τους ορθολογιστές και τους σκεπτικιστές που θέλουν να αποδείξουν ότι δεν υπήρχε τέτοιο πλάσμα όπως ο

Μινώταυρος! Απεναντίας για τον Μινώταυρο ως υβριδικό πλάσμα είναι πάρα πολλές οι αποδείξεις.....

Η φήμη του όμως άρχισε να θαμπώνει όταν στις αρχές του 20ού αιώνα ο Άρθουρ Έβανς αποκάλυψε την Κνωσό και ταύτισε τον μυθικό Λαβύρινθο με το παλάτι του Μίνωα (γιατί να έκανε κάτι τέτοιο Και γιατί οι όλοι τότε αρχαιολόγοι δεν είχαν κάνει αυτήν την συσχέτιση). Ας δούμε όμως τις αναφορές για τον λαβύρινθο από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας:

- 5ος αι. π.Χ.: Ο Ηρόδοτος πρώτος χρησιμοποιεί τον όρο λαβύρινθος 1ος αι. μ.Χ.: Ο Πλίνιος αναφέρει λαβυρίνθους στη Λήμνο, στο Φαγιούμ της Αιγύπτου, στην Ιταλία και στην Κρήτη (Στην Λήμνο δεν έχουν βρεθεί ακόμα αλλά ούτε στο Φαγιούμ της Αιγύπτου)
- 1415: Για πρώτη φορά χαρτογραφείται το υπόγειο λατομείο από τον Κριστόφορο Μπουοντελμόντι (πρέπει να δώσουμε ιδιαίτερη προσοχή ότι αναφέρεται ως λατομείο)
- 1821: Ο Αυστριακός Φραντς Βίλχελμ Ζίμπερ ερευνά το λατομείο και δύο χρόνια αργότερα εκδίδει σχετική εργασία (Πάλι εδώ αναφέρεται ως λατομείο μετά από 400 χρόνια από τον Μπουοντελμόντι).
- 1941: Μετατρέπεται από τους Γερμανούς στη μεγαλύτερη αποθήκη πυρομαχικών της Ανατολικής Μεσογείου. Ανοίγεται δεύτερη μεγαλύτερη είσοδος
- 1944: Αποχωρώντας από την Κρήτη οι Γερμανοί ανατινάσσουν τις εισόδους για να μην πέσουν τα πυρομαχικά στα χέρια των Συμμάχων!
- 1950: Εταιρείες εκμεταλλεύονται εμπορικά τα αποθέματα πυρομαχικών!
- 1953: Προτείνεται ως εναλλακτική θέση για τον λαβύρινθο το σπήλαιο Σκοτεινό (Το σκοτεινό είναι ένα ιδιαίτερο σπήλαιο όπου έχει να κάνει πολύ με το θέμα της Μέσης Γης όπου θα γράψω άρθρο στο μέλλον για αυτό).

- 1961: Τέσσερεις νέοι χάνουν τη ζωή τους στο σπήλαιο. Ο στρατός σφραγίζει τις εισόδους (Μέχρι τότε όποιος ήθελε έμπαινε και έβγαινε χωρίς κανέναν έλεγχο από πουθενά)!
- 1981: Από μια οπή εξαερισμού μπαίνουν ξανά σπηλαιολόγοι! (Τι γίνανε οι είσοδοι που είχε σφραγίσει ο στρατός. Και με τι υλικό εκτός από σίδερα που υπάρχουν μέχρι σήμερα είχε σφραγιστεί. Γιατί οι αρχαιολόγοι μπήκαν από την οπή που λένε και δεν παραβίασαν μια από τις εισόδους από κάγκελα)
- 1985: Το ζεύγος Γιάννη και Άννα Πετροχείλου χαρτογραφούν τον Λαβύρινθο (Με ειδική άδεια που μέχρι τότε δεν δινόταν ποιος ο λόγος που δόθηκε σε αυτούς)
- 2009: Σύνεργα αρχαιοκαπηλίας εντοπίζονται καλά κρυμμένα στο εσωτερικό του σπηλαίου. (Δεν ήταν η πρώτη φορά, τα σύνεργα όμως δεν μας λένε ποια ήταν)!
- Στο Καστέλι της Καινουρίας, ένα γραφικό χωρίο είναι κτισμένο από το 1206 σ' ένα λόφο από τον Γενοβέζο Αρχιπειρατή Enrico Bascafore (Ενρίκο Μπεσκαφόρε). Συνεχίζοντας προς βορρά του χωριού με ένα καρόδρομο 3.500 μέτρα φθάνουμε σε ένα λόφο κυκλικό που η διάμετρος του φθάνει ίσως και τα 500 μέτρα και το μέγιστο ύψος του δεν ξεπερνά τα 100 μέτρα. Ο λόφος αυτός κρύβει στα σπλάχνα του ένα λιθολατομείο που χιλιάδες δούλοι πέθαναν εδώ δουλεύοντας με άθλιες συνθήκες για να αποκόψουν τους πορώδεις ψαμμόλιθους με τους οποίους κτίστηκαν η Φαιστός, η Γόρτυνα, η Αγία Τριάδα κ.α.

Με αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκε ένα τεχνητό σπήλαιο με πολλά τυφλά δωμάτια, δύσβατους διαδρόμους, ελικοειδείς και αδιέξοδες γαλαρίες και καταπακτές που έμοιαζαν με φοβερές ειρκτές!!!! Είχαν δοθεί και διάφορα ονόματα σ' αυτές τις αίθουσες: (Αίθουσα Μινώταυρου, Θησέως, Αριάδνης, Ντομένικο κ.λπ.) Το ανάπτυγμα των διαδρόμων φτάνουν τα 1.500 μ. το ύψος τους 3-4 μ. και το υπερβάλλον ύψος του λόφου στο κέντρο ίσως τα 100 μέτρα ! Υπήρχαν και δύο οπές στη βάση του λόφου σε μεταξύ τους απόσταση 100 μέτρα που χρησίμευαν σαν είσοδος και έξοδος.

Κατά τον Κέλερ εδώ ο Θησέας με τη βοήθεια της ερωμένης του Αριάδνης κόρης του Μίνωα, σκότωσε τον Μινώταυρο, το ανθρωπόμορφο αυτό τέρας καρπός του έρωτα της γυναίκας του Μίνωα της Πασιφάης με τον Ταύρο, όπως προανέφερα πιο πάνω. Η Αριάδνη έδωσε στον καλό της τον Θησέα την Αγαθίδα (το κουβάρι) του μίτου και του φόρεσε φωτεινό μεταλλικό απαστράπτων στεφάνι, ικανό να διαλύει το πυκνό σκοτάδι και να φωτίζει την σκοτεινή πορεία του, για να μπορέσει να βγει και να ξεφύγει με τις 7 Αθηναίες κοπέλες και τους 7 νέους μέσα από τους ελικοειδείς, σκοτεινούς και αδιέξοδους διαδρόμους της φοβερής αυτής φυλακής του Μινώταυρου! Αναφορές σε πράγματα που μόνο κάποιος αν ασχοληθεί σοβαρά θα τα βρει. Τι ήταν λοιπόν << απαστράπτων >> στεφάνι; Προσέξτε δεν μιλάει για κράνος ή κάτι άλλο μα για στεφάνι!

Τελικά όμως ήταν αυτός ο λαβύρινθος; Η μήπως οι άθλιες συνθήκες με τις οποίες οι δούλοι και εργάτες ζούσαν στα έγκατα της γης ήταν οι υπαίτιοι για την ιστορία του Μινώταυρου; Η λέξη λαβύρινθος σημαίνει κάτι το πολύπλοκο, το δύσβατο το πολυδαίδαλο ίσως και το αδιέξοδο, όμως εδώ στην Κρήτη δεν είναι κάτι τέτοιο! Έχουμε περιγραφές για αυτούς από τον Ηρόδοτο, τον Πλούταρχο, τον Χοκ και άλλους ιστορικούς και χρονικογράφους. Ο λαβύρινθος είναι λέξη Λυδική που ταυτίζεται με την έννοια του αδιέξοδου όπου και πολλοί πιστεύουν ότι έτσι είναι. Μα στην Ελληνική εξήγηση σημαίνει κάτι που έχει πολλούς οδούς όπου έχουν αδιέξοδο και με μια να είναι αυτή που έχει έξοδο μπερδεύοντας τον διαβάτη!

Κατά τον Φρύνιχον λαβύρινθος σημαίνει αχανές μη έχον στέγη ή όροφον οικοδόμημα. Γνωρίζομε από τη Μυθολογία ότι ο Μίνωας έδωσε εντολή στο δαιμόνιο Αθηναίο Μηχανικό το Δαίδαλο να κατασκευάσει ένα ανάκτορο και να γίνει η κατοικία του Μινώταυρου, μα αν ήταν υβρίδιο για ποιο λόγο να του φτιάξουν μια τέτοια κατοικία; Εκτός και ήταν κάποιος απεσταλμένος από αλλού όπως από την Μέση Γη ή από το διάστημα και τον φοβόντουσαν τόσο πολύ! Υπάρχουν όμως από την αρχαιότητα διάφορες γνώμες για το ποιος ήταν ο λαβύρινθος!

Κατά τον Πausανία Λαβύρινθος ήταν ο εν Κνωσό λαβύρινθος όμως κατά τον Χοκ ο λαβύρινθος ήταν το Ιδαίον άντρο γιατί ήταν τόπος λατρείας χθόνιας θεότητας

(Ακόμα δεν ξέρουν ποιας θεότητας παρά μόνο εικασίες κάνουν το ποια ήταν! Ο Άρθουρ Έβανς πολύ αργότερα το 1901 υποστηρίζει πως ότι Λαβύρινθος είναι το ανάκτορο της Κνωσού γιατί υπάρχουν σ' αυτό πολλά αδιέξοδα, ασκέπαστες καταπακτές και πολλοί διπλοί πέλεκεις. Την άποψη αυτή υποστηρίζουν και οι Διόδωρος ο Σικελιώτης, ο Απολλόδωρος καθώς και ο Δίωνας Χρυσόστομος και ο Φιλόστρατος. Μα τελικά ποιος ήταν ο λαβύρινθος; Τελικά ο Θησέας γυρνάει στεφανωμένος με το << φωτεινό στεφάνι >> επιστρέφει για την Αθήνα και συνεπαρμένος από τον θρίαμβο του δεν αλλάζει τα μαύρα πανιά του καραβιού του. Βγαίνει στην Δήλο μαζί με τις νέες και τους νέους και τον ρωτούν να τους πει πως σκότωσε το Μινώταυρο και πως μπόρεσε να βγει έξω και εκείνος μαζί με τις νέες και τους νέους της Αθήνας. Χόρεψε τον γεράνιο χορό μπροστά στον βωμό του Κερατώνα που είναι απομίμηση των ελιγμών και των βηματισμών που έκανε στον λαβύρινθο με τη βοήθεια του "μίτου" για να βγει έξω από τα φοβερά λημέρια του Μινώταυρου χορό που ακόμα τον χορεύουν στην Κρήτη (δεν θα σας πω ποιος είναι ψάξτε να τον βρείτε αν ενδιαφέρεστε δεν είναι δύσκολο, έχει να κάνει με χορό όπου πάει πολύ σιγά....να σας βοηθήσω λίγο)!

Ας ξανά γυρίσουμε όμως στο σπήλαιο του Καστελλίου και της Μεσσαράς. Από τα πανάρχαια χρόνια αφότου το λιθολατομείο έπαψε να λειτουργεί, οι αγρότες των χωριών

της Μεσσαράς πήγαιναν εδώ με τα γαϊδουράκια τους για να πάρουν “Γκουανώ” (ακαθαρσίες από νυχτερίδες το οποίο είναι πολύ καλό λίπασμα).Το 1941 οι Γερμανοί ανακαλύπτουν το λαβύρινθο.

Bundesarchiv, GfM 1011-T81-0174-39
Foto: Sapers (ex) | 1943/1944

Bundesarchiv, GfM 1011-T81-0174-34
Foto: Sapers (ex) | 1943/1944

Ήταν για αυτούς ένα θαυμάσιο φυσικό καταφύγιο δίπλα από το αεροδρόμιο του Τυμπακίου από το οποίο ανεφοδιάζουν τον Αρχιστράτηγο Ρώμελ στη Λιβύη με πολεμοφόδια. Ο λαβύρινθος γίνεται έτσι η μεγαλύτερη αποθήκη σε πολεμικό υλικό της Γερμανίας. Διευθετούνται οι διάδρομοι, εγκαθίστανται σιδηροδρομικές γραμμές και με ντεκόβιλ αυτόματα ξεφορτώνουν και φορτώνουν τα χιλιάδες πυρομαχικά του γερμανικού στρατού στη Μ. Ανατολή.

Πάνω από 300 χιλιάδες τόνοι πυρομαχικά ήταν αποθηκευμένα εκεί! Φεύγοντας από την Κρήτη το φθινόπωρο του 1944 οι Γερμανοί με ηλεκτρική πυροδότηση ανατινάζουν από μακριά τις παγιδευμένες γαλαρίες και γίνεται έτσι μια από τις μεγαλύτερες εκρήξεις που γνώρισε ο πλανήτης μας μετά τη Χιροσίμα και τ ο Ναγκασάκι πράγμα το οποίο δεν αναφέρεται πουθενά! Η Κρήτη απ' άκρου εις άκρον σείστηκε λες και είχε σεισμό 8 ρίχτερ! Ογκόλιθοι 10-15 τόνων τινάχτηκαν ως 10 χιλιόμετρα μακριά και ο λόφος εξαφανίστηκε θυμίζοντας σεληνιακό τοπίο.

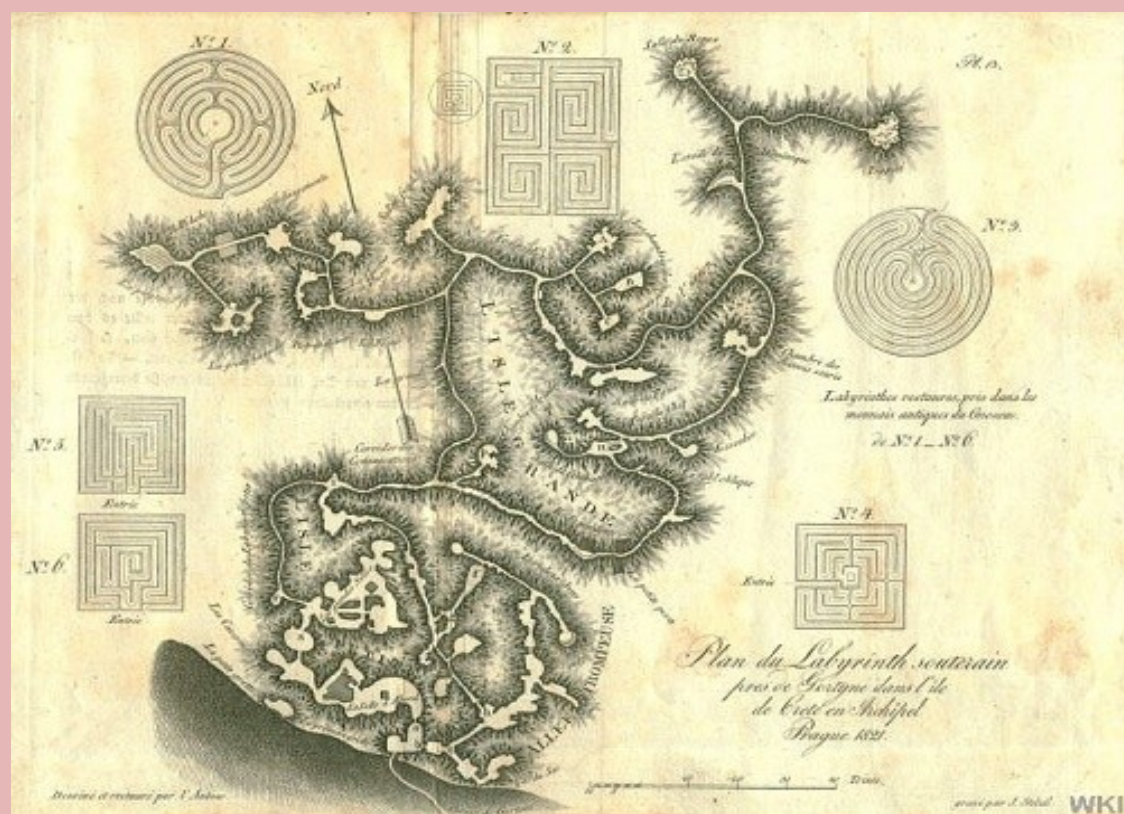
Bundesarchiv, DM 1011781-0174-15
Foto: Siegers (a/j) | 1843/1944

Bundesarchiv, DM 1011781-0174-16
Foto: Siegers (a/j) | 1843/1944

του νέου Ιεροφάντη μυσταγωγού! Η θυσία του ταύρου όμως και ξεχωριστά η θυσία του Μινώταυρου και το << ταυρείο αίμα >> του, που προσφερόταν ως θεία δωρεά στους ιερείς και ιέρειες των Λαβυρινθικών, για να αναστηθεί από τον πιο άξιο ο νέος Ιεροφάντης, είναι κάτι συμβολικό που δύσκολα μπορούσε να ερμηνευθεί από τους αμύητους! Γιατί όπως και στα << Λιθικά >> του Ορφέα, που καθώς φαίνεται είναι βαθμοί μυστηριακών μυήσεων, η << αναίμακτη θυσία >> ήταν καθιερωμένη από τους μεγάλους μυσταγωγούς, έτσι και στην Κρητομινωική πανάρχαια λατρεία η αναίμακτη προσφορά ήταν το ίδιο καθιερωμένη και κατά συνέπεια η αιματηρή θυσία ήταν συμβολική!

Η προσφορά λοιπόν του << Ζαγρέα Διόνυσου >> στα Κορυβαντικά μυστήρια και η θυσία του Μινώταυρου – Ιερού Ταύρου Διονύσου στα Λαβυρινθικά, ήταν η θεία Δωρεά – κάθοδος της πνευματικής δύναμης, του συμβολικού ταυρείου αίματος, που αφού πέρασε από διάφορα στάδια και στα άλλα ελληνικά Μυστήρια των ιστορικών χρόνων, όπως και στα Μιθραϊκά των Περσών κ.λπ. πέρασε και στα Χριστιανικά στους μετέπειτα αιώνες! Έγινε δηλαδή το << Αίμα και η Σάρκα του Χριστού >>, θεία δωρεά επίσης για την ψυχοπνευματική ανάσταση των ανθρώπων της Χριστιανικής θρησκείας.

Όμως όπως και να το δει κανείς δεν μπορεί να δώσει κανένας καμία εξήγηση γιατί όλες αυτές οι υπόγειες κοιλότητες όπου είναι τεχνητές δεν έχουν την ιδιότητα του λαβύρινθου όπως την γνωρίζουμε ως ερμηνεία λέξης! Αν πραγματικά ήταν λαβύρινθος όσοι είχαν μπει εκεί μέσα από αρχαιοτάτους χρόνους θα είχαν χαθεί και δεν θα μπορούσαν να βγουν έξω! Μην ξεχνάτε το μίτο που χρησιμοποίησε ο Θησέας! Από τα ποιο αινιγματικά ευρήματα που μπορεί να δει κάποιος σε κάποια σημεία των λαβύρινθων αυτών είναι η εξής φωτογραφία:

Από ότι βλέπετε είναι εκεί καιρό, μα τι στο καλό σημαίνει << ΥΠΟΠΤΟΣ ΧΩΡΟΣ >> ποια υπηρεσία την έβαλε εκεί; Από όσο ρωτήσαμε καμία, μα τότε ποιος τις έβαλε που αριθμούσαν μέχρι το 1990 σαράντα σε διάφορα σημεία του, τώρα αν υπάρχουν πέντε ή και δυο είναι ζήτημα! Ο λαβύρινθος όπως τον είχαν απεικονίσει οι αρχαίοι είχε αυτό το σχέδιο όπως στην φωτογραφία κάτω:

Όμως οι υπόγειες αυτές κοιλότητες που έχουν βρεθεί στην Κρήτη καμία δεν έχει κυκλική ή τουλάχιστον λαβυρινθώδη δομή!

Εκτός αυτού τους έχουν χωρίσει ίσως για τουριστικούς σκοπούς και όχι για αρχαιολογικούς σε μικρό και μεγάλο λαβύρινθο! Δεν το πιστεύετε ιδού η φωτογραφία:

Πολλοί είναι αυτοί που λένε ότι οι λαβύρινθοι αναμεταξύ τους συνδέονται, μα αυτό δεν είναι αλήθεια! Η αλήθεια είναι σε όλους τους λαβύρινθους ή τις κοιλότητες αυτές ότι υπάρχουν δίοδοι όπου είναι πολύ μικροί για να περάσει κάποιος το ερώτημα που γεννιέται είναι πως φτιάχτηκαν διότι δείχνουν να πηγαίνουν προς τα κάτω! Το 1989 με

τον Ιωάννη Σπανάκη από την Νεάπολη Κρήτης που κάναμε έρευνες στους λαβύρινθους αποφασίσαμε ότι ήταν φτιαγμένοι οι δίοδοι από μέσα προς τα έξω. Δηλαδή ότι συμφωνούμε με κάποιους που λένε ότι όλη η εκσκαφή είχε γίνει από μέσα προς τα έξω. Τα πρώτα στοιχεία είναι ότι δεν υπάρχουν τα μπάζα από όλες αυτές τις κοιλότητες... και δεύτερον ότι οι Γερμανοί όπου έψαχναν τις πύλες της Μέσης Γης έκαναν παραπάνω διανοίξεις! Τα μέρη τα οποία ανατίναξαν δεν τα ανατίναξαν μόνο για να καταστρέψουν το υλικό πολέμου. Αυτό το λέω διότι σε πολλές αίθουσες βρέθηκαν τόνοι εκρηκτικών όπου όπως είπα και ποιο πάνω η κυβέρνηση έχει κάνει αίτηση απομάκρυνσης από την Γερμανία! Οπότε γιατί αυτές τις αίθουσες δεν τις ανατίναξαν!;

Προσέξτε όλα αυτά δεν τα λέω για να σας πείσω αλλά διότι οι αποδείξεις και οι ενδείξεις τα λένε. Επίσης δεν πρόκειται για λαβύρινθο με την έννοια της λέξεως παρά για υπόγειες κοιλότητες! Την ονομασία την έδωσαν διάφοροι ανά τους αιώνες και έτσι έχει παραμείνει!

Τώρα υπάρχουν πολλοί που λένε ότι ο Τσούτσουρας και οι λαβύρινθοι συνδέονται υπογείως και ότι τα τούνελ φτάνουν μέχρι και την Αίγυπτο και την Συρία! Εγώ δεν μπορώ να συμφωνήσω σε κάτι τέτοιο, σε αυτό όμως που μπορώ να συμφωνήσω είναι ότι για μένα ίσως και με μεγάλη επιφύλαξη να είναι υπόγειες κοιλότητες όπου συνδέονται με τις παγκόσμιες υπόγειες σήραγγες αλλά και κοιλότητες του πλανήτη!

Τώρα! Όσο για την παραφυσική ενέργεια των λαβύρινθων έχουν ακουστεί πολλά! Για ανθρωποειδείς μορφές όπου φεγγοβολούσαν σαν χρυσό το 1976 όπου έμπαιναν και έβγαιναν από τους λαβύρινθους για τρία μερόνυχτα! Για παράξενους θορύβους σαν μηχανήματα μα και σαν ροή νερού ή ακόμα και για ξαφνικό αέρα όπου έβγαζε τεράστιες μάζες σκόνης από τα σπλάχνα του, αυτά όλα το 1967! Ακόμη και για παράξενα πλάσματα όπου έμοιαζαν με μαύρους αστακούς όπου έτρεχαν με μεγάλη ταχύτητα προς το λαβύρινθο όπου και χάθηκαν αυτό το 1992! Και

άλλα πολλά που άμα ρωτήσετε τους ντόπιους έχουν να σας πουν και από μια ιστορία. Αυτά τα λίγα για τον λαβύρινθο της Κρήτης ή να πω για τους λαβυρίνθους!;! Η για τις υπόγειες άγνωστης κατασκευής κοιλότητες!;! Μέχρι την επόμενη φορά να είστε όλοι καλά και να θυμάστε. Αν δεν πιστεύετε σε κάτι, δεν πάει να πει αυτό το κάτι ότι δεν υπάρχει!

6. ΤΑ ΛΑΒΥΡΙΝΘΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Παρόμοια με τα δρώμενα των Κορυβαντικών Μυστηρίων, ήταν τα Λαβυρινθικά.

Σ' αυτά οι μυήσεις ήταν προορισμένες για τους λίγους δοκιμασμένους, εκείνους που είχαν περάσει από την τελευταία μύηση των Κορυβαντικών, εκείνους δηλαδή που είχαν γίνει βάκχοι - ιερείς και είχαν υποστεί τη λεγόμενη Θρόνωση ή Θρονισμό. Στις ιεροπραξίες τους λάβαιναν μέρος μόνο ιερείς του Θεού Δία και της Μεγάλης Μητέρας Ρέας - Γης. Οι ιεροπραξίες που γίνονταν σ' αυτά είχαν τον ίδιο σκοπό και την ίδια Τεχνική με τις ιεροπραξίες της εσωτερικής λατρείας της Μεγάλης Μητέρας. Εδώ πρωταγωνιστές ήταν οι άντρες σαν αντιπρόσωποι του ηλιακού στοιχείου της γονιμότητας, που συμβολιζόταν με τον Ηλιακό Ταύρο.

Βαθμοί μύσεως στα Λαβυρινθικά που θεωρούνται και εσωτερικοί βαθμοί των Κρητικών Μυστηρίων του Ιδαίου Δία, ήταν : ο Λαβυρινθικός Χορός, ο του ιερού Γάμου ή του Ιερού Διπλού Πέλεκυ, και ο Βαθμός των Ιεροφάντων μυσταγωγών. Ο Λαβύρινθος ήταν κυρίως μεγάλο πολύπλοκο υπόγειο σπήλαιο με πολλές και καμπυλωτές διόδους. Οι Λαβύρινθοι είναι οι τόποι χορού που συνδέονται με έναν χορό Λαβυρινθικού Τύπου. Στους χορευτικούς λαβύρινθους ξεχωρίζει πάντα μια γυναικεία μορφή, που πρέπει να κατακτήσει ο Κορυφαίος του χορού. Η κατάκτησή της επομένως είναι ένας ιερός Γάμος, μια ιερή ένωση του νικητή, του Ιερέα με τη Θεά του -

βασίλισσα που στην προκειμένη περίπτωση του Κρητομινωικού Λαβύρινθου είναι η Αριάδνη. Γιατί στην Αριάδνη, στη θυγατέρα του Μίνωα και της Πασιφάης, που ήταν πολύ στενά συνδεδεμένη με το Διόνυσο από την αρχή, για να γίνει σύζυγός του έπειτα, στη μεγάλη τούτη θεά, ανήκαν στα πανάρχαια χρόνια οι Λαβυρινθικοί χοροί της Κρήτης και των άλλων κέντρων της λατρείας της. Έχουμε δηλαδή την τέλεση του Ιερού Γάμου που είναι ο βαθμός εκείνος της μυητικής ιερουργίας των Λαβυρινθικών που προσφέρει στους Μύστες της τη θεία Δωρεά, τις ενωμένες δηλαδή δυνάμεις του ζεύγους των Μεγάλων Θεών, στη μορφή του Διόνυσου Ελευθερέα, που είναι σε ανώτερη μυσταγωγική βαθμίδα η μεταμόρφωση του Ζαγρέα των Κορυβαντικών. Η θεία αυτή Χάρη, η κάθοδος της ενωμένης πνευματικής δύναμης του ζεύγους των Μεγάλων Θεών, που προσφέρεται με τη νέα μορφή του Διόνυσου των Λαβυρινθικών, είναι το αίμα και η σάρκα του θυσιαζόμενου Ιερού Ταύρου, του Μινώταυρου, για να αναστηθεί με τη συμπαράσταση της Αριάδνης, στη νέα μορφή του αγωνιστή κορυφαίου.

Για να αναστηθεί δηλαδή στον νέο Ιεροφάντη Μυσταγωγό, στο γήινο αντιπρόσωπο της θεότητας, στον Ιερέα - Βασιλιά, τον ιερό δηλαδή Κρητικό Ταύρο. Σύμβολό του τότε γίνεται ο Χρυσός Διπλός Πέλεκυς - Ιερή ποιμαντορική Ράβδος - λάφυρο της νίκης του, ιερό φυλακτό του, που κέρδισε στη λαβυρινθική δοκιμασία. Στα χρόνια της ακμής του Μινωικού πολιτισμού οι πιστοί παραδέχονταν ότι και άνθρωποι ικανοί και ανώτεροι μπορούσαν να ενσαρκώσουν παροδικά ή να δέχονται τη θεότητα. Κάτι παρόμοιο που κι εμείς σήμερα το λέμε Θεοφάνια, επικοινωνία πνευματική, έμπνευση και θεία χάρη δοσμένη από το Θεό.

Υπήρχαν όμως και οραματικά Θεοφάνια. Ιερείς και Ιέρειες, πέφτοντας σε έκσταση με ένα οργιαστικό χορό, έβλεπαν τη Θεά να κατεβαίνει για μια στιγμή κοντά στο μικρό ιερό ή στο βωμό της. Ο μινωικός πολιτισμός αισθανόταν τη

θεότητα σαν κάτι μυστηριακό, φευγαλέο και άπιαστο, που μόνο στιγμιαία παρουσιαζόταν με ανθρώπινη μορφή ή με διάφορες μορφές ιερών ζώων.

Στην Κρήτη ο ταύρος ταυτίζεται με τον ουρανό και τον ήλιο, που γονιμοποιούν τη γη με τη ζέστη και τις βροχές, ενώ το θηλυκό στοιχείο, η θεϊκή αγελάδα, συσχετίζεται με τη Σελήνη, που το σχήμα της θυμίζει τα κέρατα. Έτσι ο γάμος του ταύρου με την αγελάδα είναι μαζί γάμος του ήλιου και του φεγγαριού, των δύο ουράνιων σωμάτων που ρυθμίζουν την ζωή πάνω στον πλανήτη.

Αργότερα τα πρόσωπα του ιερού αυτού γάμου τα υποδύεται ο βασιλιάς και η βασίλισσα της Κνωσού, που το όνομα της Πασιφάης, δηλαδή ολόφωτη, δείχνει ακριβώς τη σχέση της βασίλισσας - Θεάς με τη Σελήνη. Ο γιος της ο Μινώταυρος, άνθρωπος με κεφάλι ταύρου, λέγεται και Αστερίων, γιατί και αυτός όπως και ο πατέρας του, ταυτίζεται με τον έναστρο ουρανό. Αυτός λοιπόν ο Μινώταυρος μυθεύεται ότι φονεύεται από το νικητή της Λαβυρινθικής ιερουργίας. Η θυσία ή ο φόνος του Ταύρου, συμβόλιζε τη σκοπιμότητα της ιεροπραξίας των Λαβυρινθικών για την αναγέννηση από το αίμα του, του νέου Ιεροφάντη μυσταγωγού. Η θυσία του ταύρου όμως και ξεχωριστά η θυσία του Μινώταυρου και το "ταυρείο αίμα" του, που προσφερόταν ως θεία δωρεά στους ιερείς και ιέρειες των Λαβυρινθικών, για να αναστηθεί από τον πιο άξιο ο νέος Ιεροφάντης, είναι κάτι συμβολικό που δύσκολα μπορούσε να ερμηνευθεί από τους αμύητους. Κεντρικά στοιχεία των μυητικών τελετών είναι ο πλασματικός θάνατος και η πλασματική αναβίωση του μύστη, που πεθαίνει στην παλιά του κατάσταση και ανασταίνεται σε μια υψηλότερη σφαίρα. . Ο μυσούμενος - η "πεθαίνει" για να "ξαναγεννηθεί", αποποιείται την άγνοια και ασκείται στη γνώση, στην ουσία "εκπαιδεύεται". Η προσφορά του Ζαγρέα Διόνυσου στα Κορυβαντικά και η θυσία του Μινώταυρου - Ιερού Ταύρου Διονύσου στα Λαβυρινθικά, ήταν η θεία Δωρεά - κάθοδος της πνευματικής δύναμης, του συμβολικού ταυρείου αίματος,

που αφού πέρασε από διάφορα στάδια και στα άλλα ελληνικά Μυστήρια των ιστορικών χρόνων, όπως και στα Μιθραϊκά των Περσών κ.λ.π. πέρασε και στα Χριστιανικά στους μετέπειτα αιώνες. Έγινε δηλαδή το "Αίμα και η Σάρκα του Χριστού", θεία δωρεά επίσης για την ψυχοπνευματική ανάσταση των ανθρώπων της Χριστιανικής θρησκείας.

Η αντίστοιχη αλληγορία του μυστικού δείπνου και της θείας ευχαριστίας στον Χριστιανισμό, συμβολίζει την μεταμόρφωση της ανθρώπινης φύσης σε θεία. Ο τεμαχιζόμενος άρτος συμβολίζει την θεία ουσία του σύμπαντος, ενώ ο οίνος δηλώνει το πνεύμα που ενώνεται με την ουσία, έτσι ώστε ο άνθρωπος να μετάσχει της Θεότητας.. Το πνεύμα απορροφάται από την ουσία και παράγεται η ύλη, η οποία αποτελεί το φαινομενικό σύμπαν. Η ουσία του παντός βαπτισμένη στο αγνό πυρ, δηλαδή το πνεύμα, και έχοντας το απορροφά γεμίζοντας από αυτό. Κάθε ατομικότητα του πυρός αυτού μετέχει και γονιμοποιείται από αυτό. Από εδώ παράγεται η ψυχή.

7. ΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΖΑΚΡΟΥ

Το ανάκτορο της Ζάκρου είναι το τέταρτο σε μέγεθος της Μινωικής Κρήτης. Βρισκόταν σε σημαντικό στρατηγικό σημείο, σε ασφαλισμένο κολπίσκο, και ήταν κέντρο εμπορικών ανταλλαγών με τις χώρες της Ανατολής, όπως φαίνεται από τα ευρήματα (χαυλιόδοντες ελέφαντα, φαγεντιανή, χαλκός κλπ).

Το ανάκτορο αποτέλεσε το κέντρο διοίκησης, θρησκείας και εμπορίου. Το περιστοιχίζε η πόλη. Στο χώρο δεν έγινε νέα οικοδόμηση, εκτός από κάποιες καλλιέργειες. Στο "Φαράγγι των Νεκρών", όπως λέγεται το Φαράγγι που φθάνει από την Πάνω Ζάκρο στην Κάτω, αποκαλύφθηκαν ταφές σε σπήλαια στις πλαγιές του. Τα ευρήματα της Ζάκρου εκτίθενται στο Μουσείο Ηρακλείου ενώ μερικά υπάρχουν στο Μουσείο Σητείας και Αγίου Νικολάου.

Το ανάκτορο της Ζάκρου έχει δύο κύριες οικοδομικές

φάσεις: το παλαιότερο κτίσθηκε το 1900 π.Χ. περίπου, ενώ το νεώτερο γύρω στο 1600 π.Χ. και καταστράφηκε όπως και τα άλλα κέντρα της Μινωικής Κρήτης, στα 1450 π.Χ.

Η συνολική έκταση του ανακτόρου της Ζάκρου και των παραρτημάτων του ξεπερνά τα 8.000 τ.μ. και υπολογίζεται ότι στο χώρο αυτό υπήρχαν περίπου 300 διαμερίσματα - μαζί με τους ορόφους- διαφόρων χρήσεων. Το ανάκτορο ακολουθεί το βασικό σχέδιο των άλλων μινωικών ανακτόρων, με κύρια είσοδο στην ανατολική πλευρά του, ενώ δεύτερη κεντρική πύλη βρισκόταν στη ΒΑ πλευρά, όπου κατέληγε πλακόστρωτος δρόμος, προερχόμενος από το λιμάνι. Ένας κλιμακωτός διάδρομος κατηφορίζει προς τη ΒΑ πύλη και προχωρεί ως την κεντρική αυλή, διαστάσεων 30X12 μ. Η αυλή συνιστά τον πυρήνα του όλου οικοδομήματος και τον χώρο όπου λάμβαναν χώρα θρησκευτικές τελετές. Η κεντρική αυλή περιβαλλόταν από μεγαλοπρεπείς προσόψεις και στοές με κίονες-πεσσούς που στήριζαν βεράντες και στη ΒΔ γωνία της υπήρχε κτιστός βωμός.

Η δυτική πτέρυγα, ο κατ' εξοχήν χώρος λατρείας στον οποίο υπήρχε είσοδος πλαισιωμένη από δύο μικρότερες, ήταν απέναντι από το βωμό. Υπήρχε προθάλαμος, αίθουσα και μία μεγάλη υπόστυλη αίθουσα "τελετουργιών" (12X10 μ.) με περίστυλο φωταγωγό και πολύθυρα, το ένα από τα οποία οδηγούσε σε "αίθουσα συμποσίων", όπως ονομάσθηκε εξαιτίας της εύρεσης αμφορέων και οينوχών. Το δυτικό τμήμα της πτέρυγας καταλαμβάνεται από το Ιερό που αποτελείται από 11 δωμάτια, μερικά από τα οποία είχαν θήκες ή κόγχες. Το κυρίως ιερό ήταν ένα μικρό δωμάτιο- που δεν ήταν προσιτό στο κοινό- με ψηλό πεζούλι για την απόθεση αντικειμένων. Δίπλα σε αυτό υπήρχε υπόγεια δεξαμενή καθαρμών, ενώ νότια υπάρχουν τρία βοηθητικά δωμάτια: ένα εργαστήριο λιθοξόου, μια αποθήκη και το θησαυροφυλάκιο -το μοναδικό του μινωικού κόσμου που

βρέθηκε ασύλητο και έδωσε μια μεγάλη σειρά από αριστουργηματικά τελετουργικά σκεύη.

Πιο δυτικά ακόμη υπάρχει το αρχειοφυλάκειο, όπου πάνω σε πήλινα ράφια ήταν τοποθετημένα κιβωτίδια με τις πήλινες πινακίδες των αρχείων, με σημεία της Γραμμικής Α γραφής. Νότια, στους αποθέτες του Ιερού, σε λίθινα διαχωρίσματα φυλάσσονταν λατρευτικά αντικείμενα. Έξω από τη δυτική όψη, σε μεταγενέστερη οικοδομική φάση προστέθηκαν εργαστηριακοί χώροι. Στην ανατολική πτέρυγα βρίσκονταν τα βασιλικά διαμερίσματα και το διοικητικό κέντρο: Το "διαμέρισμα της βασίλισσας" με πολύθυρα, το "διαμέρισμα του βασιλιά" - η μεγαλύτερη αίθουσα του ανακτόρου- ενώ από την κεντρική αυλή ένα πολύθυρο οδηγούσε στην "αίθουσα της δεξαμενής", στο κέντρο της οποίας υπήρχε δεξαμενή διαμέτρου 7μ., όπου ένα θωράκιο στήριζε μια σειρά από τουλάχιστον πέντε κίονες. Άλλες δύο εγκαταστάσεις ενός φρέατος-κρήνης βρίσκονταν στην πτέρυγα αυτή.

Στη νότια πτέρυγα υπάρχει μικρό συγκρότημα εργαστηρίων όπου παρασκευάζονταν αρώματα και μικροαντικείμενα από φαγεντιανή, ορεία κρύσταλλο κλπ. Στη βόρεια πτέρυγα υπάρχει μεγάλο κλιμακοστάσιο που οδηγεί στον πάνω όροφο, οι "αποθήκες των βασιλικών διαμερισμάτων", λουτρική εγκατάσταση και ένα μεγάλο δωμάτιο, προσιτό από διάδρομο, που ερμηνεύεται ως μαγειρείο και το οποίο εξυπηρετούσε αίθουσα συμποσίων στον πάνω όροφο.

8. ΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΩΝ ΜΑΛΛΙΩΝ

Στην μικρή παραλιακή πεδιάδα και στη βόρεια ακτή της, στους πρόποδες της οροσειράς της Σελένας, πάνω σε χαμηλό βραχώδες έδαφος ορθώνεται το ανάκτορο των Μαλλίων σε καίρια γεωγραφική θέση. Κοντά στο ανάκτορο πρέπει να βρισκόταν ένα σημαντικό λιμάνι κατά τους προϊστορικούς χρόνους. Εκτός του στοιχείου αυτού, μεγάλη σημασία αποκτά το ανάκτορο και λόγω του μεγέθους του (7500 τ.μ.), το τρίτο

σε μέγεθος μινωικό ανάκτορο της Κρήτης. Το αρχαίο όνομα είναι σήμερα άγνωστο, ωστόσο έχει υποτεθεί ότι στη θέση αυτή βρισκόταν η Μίλατος με βασιλιά το Σαρπηδώνα, γιο του Δία και της Ευρώπης και νεότερο αδερφό του Μίνωα. Το ανάκτορο χτίστηκε για πρώτη φορά το 1900 π.Χ. σε θέση, όπου διαπιστώθηκε και παλαιότερη κατοίκηση, και καταστράφηκε το 1700 π.Χ. μαζί με τα άλλα ανακτορικά κέντρα. Ξαναχτίστηκε γύρω στο 1650 π.Χ. στην ίδια θέση, για να καταστραφεί και πάλι το 1450 π.Χ. Την τελική αυτή καταστροφή ακολούθησε μικρή περίοδος ανακατάληψης. Η καίρια θέση του διευκόλυνε τόσο την επαφή με την εύφορη ενδοχώρα, όσο και τις εμπορικές δραστηριότητες στη θάλασσα. Σε μικρή απόσταση από αυτό βρίσκεται η νεκρόπολη του Χρυσόλακκου και το ιερό κορυφής του Προφήτη Ηλία.

Το ανάκτορο κατασκευάστηκε τη Μεσομινωική περίοδο (γύρω στο 1900 π.Χ.). Δύο κύριες οικοδομικές φάσεις έχουν ανιχνευθεί, οι οποίες καθορίζουν και την ιστορία του. Η πρώτη είχε διάρκεια ζωής δύο αιώνων. Γύρω στο 1700 π.Χ. επήλθε η καταστροφή του. Πενήντα χρόνια αργότερα κτίστηκε νέο ανάκτορο (περίπου 1650 π.Χ.), πάνω στα ερείπια του παλιού, το οποίο φαίνεται ότι ακολούθησε σε γενικές γραμμές το σχέδιό του και τα ερείπια του οποίου σώζονται σήμερα. Η τελική καταστροφή του επήλθε γύρω στο 1450 π.Χ. και έγινε από πυρκαγιά. Το αν οι αιτίες καταστροφής ανάγονται σε πολεμικές συγκρούσεις ή φυσικές καταστροφές αποτελούν ακόμη θέμα συζητήσεων στην επιστημονική κοινότητα. Το ανάκτορο αποτελούσε το κέντρο ολόκληρης της αστικής περιοχής. Οι διάφορες συνοικίες της μινωικής πόλης εκτείνονται σε μικρή απόσταση από αυτό.

Η πόλη, η ονομασία της οποίας δεν είναι γνωστή, περικλειόταν από τείχος. Τα νεκροταφεία της πόλης εντοπίζονται στα βόρεια, δίπλα στην παραλία. Υπάρχουν ενδείξεις ύπαρξης και ενός παράλιου ρωμαϊκού οικισμού και μιας βυζαντινής βασιλικής.

Το μεγαλύτερο μέρος των ορατών σήμερα ερειπίων ανήκει στο νεοανακτορικό συγκρότημα, ενώ από το πρώτο ανάκτορο

σώζεται τμήμα του στα βορειοδυτικά του συγκροτήματος και από τη μετανακτορική εποχή ένα μικρό «λοξό» κτίσμα στη βόρεια αυλή. Η πρόσβαση στο ανάκτορο γίνεται σήμερα από την πλακόστρωτη δυτική αυλή, την οποία διασχίζουν ελαφρά υπερυψωμένοι διάδρομοι, οι λεγόμενοι «πομπικοί δρόμοι».

Σε κάθε πλευρά του συγκροτήματος ανοίγονταν είσοδοι, κυριότερες όμως ήταν αυτές της βόρειας και της νότιας πτέρυγας. Το ανάκτορο των Μαλίων χαρακτηρίζεται από τη μεγάλη κεντρική αυλή, το επίκεντρο του συγκροτήματος, τα κλιμακοστάσια, τους φωταγωγούς, τα πολύθυρα, τις μνημειακές προσόψεις και τον καθορισμό κάθε πλευράς για συγκεκριμένες λειτουργίες. Η κεντρική αυλή του, διαστάσεων 48 x 23 μ., αποτελεί κατάλοιπο του παλιού ανακτόρου. Στο κέντρο της υπάρχει βωμός. Η αυλή διέθετε μνημειώδη όψη με δύο στοές στη βόρεια και ανατολική πλευρά της και ένα βωμό στο κέντρο της. Η ανατολική στοά είχε ξύλινους και λίθινους πεσσούς, τυπικό χαρακτηριστικό μινωικής αρχιτεκτονικής.

Η κύρια όψη του ανακτόρου ήταν η δυτική, η οποία διέθετε

δεύτερο όροφο με μνημειώδη χαρακτήρα. Στέγαζε τα ιερά, τα βασιλικά και τα επίσημα διαμερίσματα, αποθηκευτικούς χώρους και σιτοβολώνες. Στο κεντρικό τμήμα της αναπτύσσονται τα επίσημα διαμερίσματα. Σημαντικό ρόλο έπαιζε ένα δωμάτιο που έβλεπε στην κεντρική αυλή, διέθετε έναν πεσσό στην είσοδο και πίσω του τέσσερα σκαλοπάτια, τη λεγόμενη «λότηζια», αίθουσα υπερυψωμένη και ανοιχτή προς την αυλή, όπου τελούνταν θρησκευτικές τελετές. Στο πίσω μέρος της βρισκόταν το θησαυροφυλάκιο, όπου βρέθηκε ένα μεγαλόπρεπο ξίφος με επίχρυση λαβή και ο γνωστός λίθινος τελετουργικός πέλεκυς σε σχήμα πάνθηρα.

Αμέσως νότια της «λότηζιας» υπάρχει μεγάλο κλιμακοστάσιο (σήμερα σώζονται έντεκα σκαλοπάτια). Λίγο νοτιότερα ανοίγει μια μεγάλη αίθουσα, η οποία ήταν ένας σημαντικός ιερός χώρος. Ο ιερός αυτός χώρος επικοινωνούσε με μια πλακόστρωτη υπόστυλη κρύπτη με πεσσούς στο κέντρο της, ακόμη μια αίθουσα θρησκευτικών τελετουργιών. Ακόμη νοτιότερα υπάρχει μια μεγάλη κλίμακα, από την οποία διατηρούνται τέσσερα σκαλοπάτια και πιθανόν οδηγούσε στις αίθουσες του πάνω ορόφου. Πρέπει όμως να χρησίμευε και ως καθίσματα για τις εκδηλώσεις που τελούνταν στην αυλή, κάτι αντίστοιχο των θεατρικών χώρων των άλλων ανακτόρων. Εκεί βρέθηκε και ο λίθινος «κέρνος» των Μαλίων. Στο βόρειο τμήμα της δυτικής πλευράς βρίσκεται η περιοχή των βασιλικών διαμερισμάτων. Στο κέντρο του τμήματος αυτού βρίσκεται μια ωραία πλακόστρωτη αίθουσα («αίθουσα υποδοχής» ή «μέγαρον») με τα τυπικά μινωικά πολύθυρα.

Η ανατολική πτέρυγα αποτελείται από μακρόστενους αποθηκευτικούς χώρους, αποθήκες υγρών με πεζούλια, όπου τοποθετούνταν οι πίθοι, και σύστημα αυλακιών και συλλεκτήρων. Στη νότια πτέρυγα, που κι αυτή ήταν διώροφη, υπάρχουν χώροι κατοικίας ή φιλοξενίας, μικρό ιερό και η μνημειώδης πλακόστρωτη νότια είσοδος του ανακτόρου, που οδηγούσε κατευθείαν στην κεντρική αυλή. Τη νοτιοδυτική γωνία του ανακτορικού συγκροτήματος καταλαμβάνουν οκτώ κυκλικές κατασκευές που χρησίμευαν για την αποθήκευση σιτηρών (σιτοβολώνες). Πίσω από τη βόρεια στοά της κεντρικής αυλής

βρίσκεται η υπόστυλη αίθουσα και ο προθάλαμός της. Δυτικά των χώρων αυτών πλακόστρωτος διάδρομος συνδέει την κεντρική αυλή με τη βόρεια, η οποία περιβάλλεται από εργαστήρια και αποθήκες, και η βορειοδυτική αυλή ή «αυλή του πύργου». Δυτικά της τελευταίας εκτείνονται οι επίσημοι χώροι. Στο κέντρο βρίσκεται η αίθουσα ακροάσεων με τα τυπικά μινωικά πολύθυρα και πίσω από αυτήν η δεξαμενή καθαρμών. Η πρώτη ανασκαφή στην περιοχή του ανακτόρου έγινε από τον Ιωσήφ Χατζιδάκη το 1915, ο οποίος λόγω έλλειψης χρημάτων αναγκάστηκε να διακόψει τις έρευνές του. Η αποκάλυψη του ανακτόρου και μεγάλου τμήματος της πόλης οφείλεται όμως κατά κύριο λόγο στη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή (υπεύθυνος ο F. Charouthier). Οι ανσκαφές συνεχίζονται ακόμη και σήμερα.

9. ΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΦΑΙΣΤΟΥ

Η Φαιστός είναι κτισμένη πάνω σε χαμηλό λόφο (υψόμετρο 100 μ. περίπου από την επιφάνεια της θάλασσας), στα νότια του ποταμού Γεροπόταμου, του αρχαίου Ληθαίου, και δεσπόζει στην εύφορη κοιλάδα της Κάτω Μεσαράς, που περιτριγυρίζεται από επιβλητικά βουνά (Ψηλορείτης, Αστερούσια, Λασιθιώτικα Βουνά). Στα νότια εκτείνεται το Λιβυκό πέλαγος. Ο Ληθαίος περιβάλλει το λόφο της Φαιστού από ανατολικά και βόρεια, αποτέλεσε την πηγή ύδρευσης της πόλης. Το ήπιο και ζεστό κλίμα της περιοχής έκανε άνετη και ευχάριστη τη ζωή των κατοίκων της.

Η Φαιστός αποτελούσε ένα από τα σημαντικότερα κέντρα του μινωικού πολιτισμού και τη σπουδαιότερη σε πλούτο και δύναμη πόλη της νότιας Κρήτης. Αναφέρεται στα κείμενα αρχαίων συγγραφέων (Διόδωρος, Στράβωνας, Πausανίας) ενώ μνημονεύεται και από τον Όμηρο. Ανήκει στις τρεις σημαντικές πόλεις που ίδρυσε στην Κρήτη ο Μίνωας.

Κατά τη μυθολογία στη Φαιστό βασίλεψε η δυναστεία του Ραδάμανθυ, γιου του Δία και αδελφού του Μίνωα. Ο Όμηρος αναφέρει τη συμμετοχή της στον Τρωικό πόλεμο και τη χαρακτηρίζει πόλη "καλά κατοικημένη". Η περίοδος ακμής της Φαιστού ξεκινά με την είσοδο της Κρήτης στην Εποχή του Χαλκού στα μέσα της 3ης χιλιετίας π.Χ, όπου δημιουργούνται οι βάσεις για το μινωικό πολιτισμό. Ο Ληθαίος περιβάλλει το λόφο της Φαιστού από ανατολικά και βόρεια, αποτέλεσε την πηγή ύδρευσης της πόλης. Το ήπιο και ζεστό κλίμα της περιοχής έκανε άνετη και ευχάριστη τη ζωή των κατοίκων της. Η κατοίκηση στη Φαιστό αρχίζει από τη νεολιθική περίοδο, όπως φανερώνουν θεμέλια νεολιθικών κατοικιών, εργαλεία, ειδώλια και όστρακα αγγείων που αποκαλύφθηκαν κάτω από το ανακτόρο κατά τις ανασκαφές. Ο νεολιθικός οικισμός πρέπει να απλωνόταν στην κορυφή του λόφου και τη νοτιοδυτική πλαγιά του. Στα μέσα της 3ης χιλιετίας π.Χ., άρχισε η χρήση των μετάλλων γεγονός που ευνοεί την ανάπτυξη της πόλης. Η ανάπτυξη

συνεχίζεται μέχρι την ίδρυση και εδραίωση των μινωικών ανακτόρων (15ος αι. π.Χ.). Στις αρχές της 2ης χιλιετίας η εξουσία περνά στα χέρια βασιλιάδων, οι οποίοι ιδρύουν μεγάλα ανάκτορα. Το πρώτο ανάκτορο χτίστηκε στα 1900 π.Χ. περίπου και μαζί με τα άλλα γύρω κτίσματα είχε έκταση 18.000 τετραγωνικά μέτρα, λίγο μικρότερη από εκείνη του ανακτόρου της Κνωσού. Ο μεγάλος σεισμός που έγινε κοντά στο 1700 π.Χ. ήταν η αιτία της καταστροφής του, όπως και της Κνωσού. Στη θέση του οικοδομήθηκε νέο, επιβλητικότερο, στο οποίο ανήκουν και τα περισσότερα αναστηλωμένα σήμερα λείψανα, ενώ έχουν αποκαλυφτεί και αρκετά τμήματα του πρώτου ανακτόρου, κυρίως στα νοτιοδυτικά. Η μινωική πόλη αναπτύσσεται γύρω από το ανακτορικό κέντρο σε μεγάλη έκταση. Η Φαιστός ήταν η έδρα του άρχοντα-βασιλιά που έλεγχε όχι μόνο τον πλούσιο κάμπο της Μεσαράς αλλά και τους οικισμούς στην ευρύτερη περιοχή, αλλά και την έξοδο προς τη θάλασσα και τα λιμάνια του κόλπου της Μεσαράς. Μετά την καταστροφή του ανακτόρου (15ος αι. π.Χ.) η πόλη της Φαιστού συνεχίζει να κατοικείται στα μυκηναϊκά χρόνια και στη γεωμετρική εποχή (8ος αι. π.Χ.).

Στους επόμενους αιώνες η Φαιστός γνωρίζει νέα περίοδο ακμής. Η έκταση της πόλης μεγαλώνει σε σχέση με εκείνη της μινωικής. Πρόκειται για μια πλούσια, δυνατή, πολυάνθρωπη και ανεξάρτητη πόλη. Έκοβε δικά της νομίσματα και κατά την εποχή της ακμής της, η κυριαρχία της απλωνόταν από το ακρωτήριο Λίθινο ως το ακρωτήριο Μέλισσα και περιελάμβανε και τις νησίδες Παξιμάδια με την αρχαία ονομασία Λητώαι. Το κράτος της Φαιστού διέθετε δύο ισχυρά λιμάνια, τα Μάταλα και τον Κομμό στα νοτιοδυτικά.

Κατά τα ιστορικά χρόνια κτίζεται ο ναός της Ρέας, στα νότια του παλαιού ανακτόρου. Ένα χρονικό κενό παρατηρείται την κλασική περίοδο, από την οποία δεν έχουν αποκαλυφτεί ακόμη αρχιτεκτονικά λείψανα. Αντίθετα, η ελληνιστική πόλη υπήρξε εξαιρετικά ακμαία. Δείγμα οικιών της εποχής αυτής διακρίνεται στην δυτική

αυλή (άνω άνδηρο) του ανακτόρου. Στα μέσα του 2ου αιώνα π.Χ. (περίπου 160 π.Χ.) η πόλη καταστράφηκε και υποδουλώθηκε από την γειτονική Γόρτυνα. Αν και δεν εγκαταλείφτηκε αμέσως, η θέση της Φαιστού, χάνει πλέον την ισχύ της. Ίχνη κατοίκησης της περιόδου της ενετοκρατίας υπάρχουν διάσπαρτα σε όλη την περιοχή. Το σημερινό χωριό του Αγίου Ιωάννη στις νότιες παρυφές της αρχαίας πόλης αποτελεί το φτωχικό κατάλοιπο ενός ένδοξου παρελθόντος.

Από αρχαιολογική άποψη η Φαιστός είναι η δεύτερη σε σπουδαιότητα μινωική πόλη μετά την Κνωσό. Ο πρώτος που αναγνώρισε και ταύτισε τη θέση της Φαιστού ήταν ο Άγγλος πλοίαρχος H. Spratt. Το 1884 άρχισαν οι αρχαιολογικές έρευνες από τον F. Halbherr στη Φαιστό και συνεχίστηκαν από την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή (Halbherr and L. Pernier, 1900-1904) και από τον Doro Levi (1950-1971). Παράλληλα με τις ανασκαφές έγιναν στερεωτικές εργασίες από την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή. Ορισμένοι χώροι, κυρίως το παλαιό ανάκτορο και τα βασιλικά δωμάτια του νέου ανακτόρου καλύφθηκαν με πλαστικά στέγαστρα, ενώ άλλοι, όπως οι αποθήκες του νέου ανακτόρου, καλύφθηκαν με πλάκα μπετόν.

Η πόλη της Φαιστού απλώνεται σε μεγάλη έκταση γύρω από το κεντρικό ανάκτορο πάνω σε λόφους και εντός μιας πεδινής έκτασης. Εκτείνεται όχι μόνο στο χαμηλότερο λόφο και τις πλαγιές του, αλλά και στον απέναντι λόφο, όπου βρίσκονται σήμερα τα κτήρια της Ιταλικής Αρχαιολογικής Σχολής και το τουριστικό περίπτερο και φτάνει ως το εκκλησάκι του Αγίου Γεωργίου της Φαλάνδρας δυτικά και το χωριό του Αγίου Ιωάννη νότια.

Τα πρώτη ίχνη κατοίκησης στην περιοχή ανάγονται χρονολογικά στη Νεότερη Νεολιθική Εποχή. Αρχιτεκτονικά λείψανα βρέθηκαν σε διάφορα σημεία του ανακτόρου καθώς και στα Χάλαρα. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα λιθόκτιστα θεμέλια μιας στρογγυλής οικίας που ανασκάφτηκε στο νότιο άκρο του

ανακτόρου.

Τα αρχιτεκτονικά λείψανα της πρωτομινωικής περιόδου κατά την οποία ξεκινά η ακμή της Φαιστού είναι λιγοστά. Τα λείψανα βρίσκονται δυτικά της νεολιθικής οικίας, στη δυτική πτέρυγα του ανακτόρου, κάτω από τα δάπεδα της "Δυτικής" και της "Κάτω αυλής" και στο κέντρο του βόρειου περιστυλίου, όπου ήρθε στο φως ένα αρκετά μεγάλο δωμάτιο. Κινητά ευρήματα, ωστόσο, όπως κεραμική των ρυθμών Πύργου και Αγίου Ονουφρίου, αλλά και οι θολωτοί τάφοι της Μεσαράς με τα πλούσια κτερίσματά τους φανερώνουν έναν ακμαίο οικισμό με μεγάλο πληθυσμό. Οι νεκροί θάβονται ομαδικά, κατά γένη. Οι κάτοικοι της Φαιστού αποδεικνύεται ότι είχαν επίσης αναπτύξει σχέσεις με τις Κυκλάδες, την Αίγυπτο και την Ανατολή.

Στις αρχές της 2ης χιλιετίας η Φαιστός γίνεται έδρα βασιλιά και κατασκευάζεται το πρώτο ανάκτορο πάνω στην κορυφή του χαμηλότερου λόφου. Το αρχαιότερο τμήμα του ανακτόρου διατηρείται νότια της "Δυτικής αυλής". Στον περιβάλλοντα χώρο του ανακτόρου διασώθηκαν λείψανα σπιτιών της παλαιοανακτορικής περιόδου, τα οποία βρίσκονται νότια και δυτικά της "Δυτικής αυλής", ενώ και στις θέσεις Αγία Φωτεινή και Χάλαρα βορειοανατολικά και νοτιοανατολικά του ανακτόρου, αποκαλύφθηκαν τμήματα του οικισμού. Μετά την καταστροφή του 1450 π.Χ. το ανάκτορο εγκαταλείφτηκε οριστικά. Αντίθετα, η ζωή στην πόλη της Φαιστού συνεχίστηκε ανεπηρέαστη, όπως αποδεικνύουν οικοδομικά λείψανα που βρέθηκαν κυρίως δυτικά και νότια της "Δυτικής αυλής", βόρεια από το δρόμο προς το τουριστικό περίπτερο και στη θέση Χάλαρα. Μυκηναϊκοί τάφοι ήρθαν στο φως στη θέση Καλύβια, βορειοανατολικά της Φαιστού. Η πόλη και η ζωή των κατοίκων της βρίσκονται πλέον κάτω από μυκηναϊκή επιρροή.

Η πτώση του Μυκηναϊκού πολιτισμού δε φέρνει την καταστροφή στη Φαιστό. Ένας σημαντικός οικισμός σε μεγάλη έκταση υπάρχει στο λόφο κατά την πρωτογεωμετρική και γεωμετρική περίοδο. Ο οικισμός χαρακτηρίζεται από μεγάλα κολοκτισμένα σπίτια και έναν πλακόστρωτο δρόμο που ανηφορίζει προς το χώρο της "Δυτικής αυλής", όπως αποδεικνύει το ανεσκαμμένο τμήμα του οικισμού στη

νοτιοδυτική παρυφή του ανακτόρου. Κατά την αρχαϊκή περίοδο αρχίζει και πάλι να ακμάζει η πόλη και να μεγαλώνει. Πλέον καλύπτει έκταση μεγαλύτερη της μινωικής πόλης, καθώς απλωνόταν δυτικά στον ψηλό λόφο του Αφέντη Χριστού και νότια πέρα από το χωριό του Αγίου Ιωάννη. Λείψανα τείχους έχουν εντοπιστεί στο λόφο όπου βρίσκεται το τουριστικό περίπτερο, στη θέση του Αγίου Γεωργίου της Φαλάνδρας και στο λόφο του Αφέντη Χριστού και αποδεικνύουν πως η αρχαϊκή πόλη διέθετε οχυρωμένη ακρόπολη. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες των ανασκαφών της Φαιστού, στο χώρο του ανακτόρου υπήρχαν πολλά κτήρια ελληνιστικής και ρωμαϊκής εποχής. Τα περισσότερα από αυτά όμως καταστράφηκαν για να αποκαλυφτεί το μινωικό ανάκτορο. Από την πρώιμη αρχαϊκή εποχή σώζεται ο ναός της "Μεγάλης Μητέρας" ή της Ρέας, που ήρθε στο φως στη νότια παρυφή του ανακτόρου. Η ελληνιστική πόλη, καθώς δεν υπάρχουν λείψανα κλασικής περιόδου, φαίνεται ότι ήταν ιδιαίτερα ισχυρή, καταλάμβανε μεγάλη έκταση και διέθετε καλοκτισμένα σπίτια που ήρθαν στο φως στα Χάλαρα, στον Άγιο Γεώργιο της Φαλάνδρας και στο χώρο του ανακτόρου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ελληνιστικού κτηρίου αποτελεί το κτίσμα στην επάνω αυλή του ανακτόρου με μεγάλες αίθουσες, μια από τις οποίες διαθέτει δυο κίονες, κεντρική εστία και "θρανία" κατά μήκος των τοίχων.

10. ΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΓΟΡΤΥΝΑΣ

Η Γόρτυνα βρίσκεται 45 χλμ. από το Ηράκλειο Κρήτης, στο οροπέδιο της Μεσσαράς. Πρόκειται για μια από τις σημαντικότερες πόλεις της Κρήτης κι έναν από τους μεγαλύτερους αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας. Αν και κατοικήθηκε για πρώτη φορά από το τέλος της νεολιθικής εποχής (3000 π.Χ.) τη μεγαλύτερη ακμή της την γνώρισε στους χρόνους της ρωμαϊκής κυριαρχίας. Ο Όμηρος στην Ιλιάδα αναφέρεται στην πόλη ως Γόρτυς. Υπάρχουν διάφορες εκδοχές για την ονοματοθεσία της Γόρτυνας. Αυτή που επικρατεί λέει ότι το όνομα η πόλη το

πήρε από τον Γόρτυνα, γιο του Ραδάμανθυ βασιλιά της Φαιστού και αδερφού του Μίνωα.

Ένας από τους μύθους λέει ότι ο Δίας κατέφυγε στη Γόρτυνα όταν έκλεψε την Ευρώπη από τον Λίβανο, μεταμφιεσμένος σε ταύρο. Ο Δίας και η Ευρώπη απέκτησαν τρία παιδιά. Τους βασιλιάδες των τριών Μινωικών ανακτόρων της Κρήτης. Από ιστορικά στοιχεία φαίνεται να κατοικήθηκε γύρω στα 3000 π.Χ. και άκμασε την Μινωική περίοδο από το 1600 π.Χ. έως το 1100 π.Χ. Καταστράφηκε δύο φορές από σεισμό. Την δεύτερη φορά το 796 μ.Χ. οι καταστροφές ήταν τεράστιες! Στα ερείπια χτίστηκαν τα σημερινά χωριά Άγιοι Δέκα, Αμπελούζος και Μητρόπολη.

Η Γόρτυνα κατάφερε να βάλει την Φαιστό σε δεύτερη μοίρα, μια πόλη που κατά την Μινωική περίοδο ήταν η σημαντικότερη πόλη της Κρήτης. Κατά τη διάρκεια των κλασσικών ετών η πόλη ήταν αρκετά ισχυρή ώστε να μπορεί να επιλέξει είτε να γίνει σύμμαχος με την Κνωσό ή να πάει εναντίων της για την κυριαρχία της Κρήτης. Όταν οι Ρωμαίοι εισέβαλαν στο νησί, οι άνθρωποι της Γόρτυνας συμμάχησαν μαζί τους. Έτσι, ήταν η μόνη πόλη που δεν κατέστρεψαν, σε αντίθεση με τη Κνωσό και τη Φαιστό. Οι Ρωμαίοι την όρισαν πρωτεύουσα της Κρήτης και σε κάποια περίοδο και της Κυρηναϊκής. Την κόσμησαν μάλιστα με ναούς, θέατρα, αγάλματα, θέρμες και άλλα λαμπρά οικοδομήματα. Ήταν επίσης η πρώτη πόλη στην Κρήτη που έγινε χριστιανική. Η ανοδική πορεία της συνεχίστηκε έως ότου η Κρήτη κατακτήθηκε από τους Άραβες το 863 μ.Χ. Καταστράφηκε από τους Σαρακηνούς το 824 μ.Χ. και η έδρα του νησιού μεταφέρθηκε στο Χάνδακα. Αργότερα, κατά τη διάρκεια της Ενετικής κυριαρχίας, εγκαταλείφθηκε. Οι πρώτες έρευνες στη Γόρτυνα άρχισαν με την εύρεση της Μεγάλης Επιγραφής το 1884 από τους Ιωσήφ Χατζηδάκη, τον Ιταλό Frederico Halbherr και τον Στέφανο Ξανθουδίδη. Λίγο μετά, το 1898, άρχισαν οι πρώτες ανασκαφές και διήρκεσαν έως το 1940.

Τον 6ο αιώνα μ.Χ. χρίστηκε εκεί ένας από τους πρώτους χριστιανικούς ναούς, ο ναός του Αγίου Τίτου, του οποίου τα ερείπια υπάρχουν μέχρι και σήμερα. Τα πιο σπουδαία επισκέψιμα μνημεία είναι: το Πραιτόριο, που αποτέλεσε την έδρα του Ρωμαίου διοικητή στην Κρήτη, τα Ρωμαϊκά Λουτρά, το Ωδείο και η Μεγάλη Επιγραφή, το Ρωμαϊκό θέατρο, η ακρόπολη, ο ναός του Αγίου Τίτου, ο ναός του Απόλλωνα, το ιερό των αιγυπτιακών θεοτήτων, το Νυμφαίο, το Αμφιθέατρο, η Μεγάλη Πόρτα, ο Ιππόδρομος, το νεκροταφείο της πόλης, το παλαιοχριστιανικό τρίκογχο και οι τάφοι των Αγ. Δέκα.

Πίσω από τον χώρο του θεάτρου υπάρχουν μεγάλες πλάκες από πέτρα, πάνω στις οποίες είναι χαραγμένοι οι νόμοι της Γόρτυνας. Σπουδαία είναι και τα νομίσματα που έκοβαν. Τρία κέρματα έχουν βρεθεί από τον 4ο αιώνα π.Χ., ένα από τον 3ο κι ένα από τον 2ο - 1ο αιώνα π.Χ. Τα τέσσερα απεικονίζουν την Ευρώπη και το ένα το κεφάλι του Δία ή του Μίνωα.

11. ΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΑΣ

Ένας πολύ σημαντικός αρχαιολογικός χώρος της κεντρικής Κρήτης, κοντά στη Φαιστό, στις όχθες του Γεροπόταμου, με ξεχωριστή φυσική ομορφιά είναι η Αγία Τριάδα. Βρίσκεται 64 χλμ. ΝΔ του Ηρακλείου και 3 χλμ. νοτιότερα της Φαιστού. Η βασιλική έπαυλη ή μικρό μινωικό ανάκτορο της Αγίας Τριάδας, όπως το ονόμασαν οι Ιταλοί αρχαιολόγοι που το έφεραν στο φως στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, χτίστηκε γύρω στο 1600 π.Χ.

πάνω σε λόφο και αποτελεί ένα από τα πιο σπουδαία μνημεία μινωικής αρχιτεκτονικής με πλούσια ευρήματα. Πιστεύεται ότι χρησίμευε σαν θερινή κατοικία του βασιλιά της Φαιστού, ενώ από άλλους ερευνητές θεωρείται ότι χρησιμοποιήθηκε από τον βασιλιά της Φαιστού μετά την καταστροφή του ανακτόρου, αλλά ίσως να χρησιμοποιείτο παράλληλα με το ανάκτορο της Φαιστού. Η Βασιλική Έπαυλη κτίστηκε γύρω στον 16ο αιώνα π.Χ. (Υστερομινωική ΙΑ). Μετά την καταστροφή των ανακτόρων (1450 π.Χ.) στη βόρεια πλευρά της έπαυλης κατασκευάστηκε ένα μέγαρο «'μυκηναϊκού τύπου». Στη Γεωμετρική περίοδο (8ος αιώνας π.Χ.) η Έπαυλη ήταν τόπος λατρείας. Ιερό αφιερωμένο στο Δία Βελχανό κτίστηκε κατά την Ελληνιστική εποχή (4ος-1ος αιώνας π.Χ.). Την περίοδο της Ενετοκρατίας στο χώρο της αυλής της Έπαυλης κτίστηκε ο ναός του Αγίου Γεωργίου του Γαλατά (14ος αιώνας μ.Χ.).

12 . ΤΟ ΜΕΓΑΡΟ ΣΤΟ ΒΑΘΥΠΕΤΡΟ

Το Βαθύπετρο βρίσκεται στην περιοχή Πίσω Λιβάδια περίπου 4 χλμ. νότια από τις Αρχάνες και 20 χλμ. από το Ηράκλειο Κρήτης. Πρόκειται για μινωική έπαυλη που ανακαλύφθηκε το 1949 από τον Σπύρο Μαρινάτο. Ένα μικρό διώροφο μινωικό ανάκτορο με κεντρική και δυτική αυλή, με εξωτερικούς χώρους από λαξευμένες πέτρες, ένα μικρό ιερό, αποθήκη και στοές, πιθανότατα πολυτελής κατοικία της εποχής για κάποιο επίσημο πρόσωπο. Χτίστηκε περίπου το 1550 π.Χ. αλλά αργότερα καταστράφηκε μάλλον από σεισμό. Το 1450 π.Χ. χρησιμοποιήθηκε ξανά ως αγροτική κατοικία. Είναι άξιο να

σημειώσουμε ότι σε μια από τις πτέρυγές του ανακαλύφθηκε πιεστήριο σταφυλιών και στην αυλή του μια εγκατάσταση ελαιοτριβείου! Επίσης βρέθηκαν εργαστήρια αγγειοπλαστικής.

13. ΜΙΝΩΙΚΗ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ Η ΥΦΑΝΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ (ΚΟΠΤΙΚΗ - ΡΑΠΤΙΚΗ) ΕΙΝΑΙ ΕΠΙΝΟΗΣΗ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ

Το ότι οι Μινωίτες είχαν δημιουργήσει τον πρώτο αξιόλογο πολιτισμό είναι κάτι που προκύπτει και από τα ενδύματα που φορούσαν. Ανατρέχοντας στις αρχαίες τοιχογραφίες και τα αρχαία ειδώλια που έχουν βρεθεί τόσο στην αρχαία Ελλάδα (Κνωσό, Σπάρτη, Αθήνα, Μακεδονία κλπ), όσο και στην αρχαία Αίγυπτο, αρχαία Μεσοποταμία κλπ βλέπουμε ότι οι Μινωίτες είναι οι πρώτοι στον κόσμο που έκοψαν και έραψαν ρούχα στα μέτρα του χρήστη (οι καμπύλες και οι γραμμές των μινωικών ενδυμάτων ταιριάζουν αρμονικά με αυτές του σώματος του χρήστη)

και που είχα ήδη από το 2000-1500 π.Χ. διαφορετικά ενδύματα για τους άντρες, τις γυναίκες, τους ιερείς κλπ, άρα εοι Μινωίτες είναι αυτοί που βρήκαν πρώτοι την ενδυμασία με την κοπτοραπτική και τη μόδα. Βλέπουμε δηλαδή ότι οι Μινωίτες είχαν πολυ- σύνθετο πολιτισμό και μάλιστα πιο προηγμένο όχι μόνο απ'ό,τι είχαν οι προηγούμενες κοινωνίες στην Αίγυπτο, στη Μεσοποταμία κ.α., αλλά και από ό,τι είχαν οι κοινωνίες που ακολούθησαν στην Ελλάδα, στην Ιταλία κλπ., αφού φαίνεται να φορούν μια ποικιλία ενδυμάτων, που είναι όχι μόνο πολυτελή, αλλά και κομψά και σύνθετα, δηλαδή κομμένα και ραμμένα στο μέτρα του χρήστη), να έχουν κατασκευαστεί με καλλιτεχνικές γραμμές, με εφαρμογή ταιριαστή στο σώμα και ανάλογα με το τι άλλα ρούχα φορά. Τα εν λόγω μινωικά ενδύματα δε γνωρίζουμε το πως ακριβώς ονομάζονταν τότε, όμως είναι ίδια και πασιφανές ότι από αυτά κατάγονται εκείνα που σήμερα ονομάζονται: φούστα, φουστάνι, ζακέτα, σαλβάρι, σορτς, τήβεννος, ρόμπα, σανδάλια, μπότες, ζώνη κλπ. Και το ότι οι Μινωίτες ήταν οι πρώτοι που επινόησαν την τέχνη της υφαντικής, τον αργαλειό, αλλά και της κοπτοραπτικής πιστοποιείται και από το ότι ο Διόδωρος Σικελιώτης (5.72-77) αναφέρει ότι εκείνος (εκείνη) που βρήκε την υφαντική τέχνη, τον αργαλειό και την ενδυμασία, ήταν η Αθηνά, η μετά θάνατο ανακηρυχθείσα θεά Εργάνη, στην Κρήτη. Σημειωτέον ότι οι υπόλοιποι Έλληνες (Αθηναίοι, Σπαρτιάτες κλπ), καθώς και οι Ρωμαίοι κλπ επί εποχής των Μινωιτών, καθώς και για πολλά χρόνια μετά από την καλούμενη Μινωική Αυτοκρατορία και Θαλασσοκρατορία (Μινωικό Πολιτισμό) φορούσαν ρούχα που ήταν κάτι όπως τα σημερινά κλινοσκεπάσματα (τις κουβέρτες) και που το λεπτό λεγόταν χιτώνας και το χοντρό χλαμύδα ή μανδύας, καθώς και τις τοιχογραφίες και τα ειδώλια που έχουν βρεθεί στην Κνωσό, Θήρα κλπ, αποτελούνταν τουλάχιστον από τα εξής, μάλλινα ή λινά, ενδύματα: Οι διάφορες φούστες, οι οποίες ήταν όπως ακριβώς οι σημερινές, δηλαδή είτε ποδήρεις είτε έως το

μέσο της κνήμης είτε έως το γόνατο κλπ. οι φούστες αυτές διέθεταν πιέτες, σιρίτια, γαρνιτούρες και φραμπαλάδες. Υπήρχαν επίσης πολυεπίπεδες φούστες, φούστες σε σχήμα καμπάνας και φούστες ως τα σημερινά κρινολίνο, δηλαδή με μια σειρά οριζόντιων βολάν, που διευρύνονται βαθμιαία μέχρι να φθά- σουν στο έδαφος. Τα διάφορα περικόρμια , που ήταν κάτι όπως τα κατοπινά κοντόχια ή κο- ντογούνια και οι ζακέτες. Τα μινωικά περικόρμια ήταν συνήθως κοντομάνικα, εφαρ- μοστά και ανοικτά από μπροστά. Συνάμα περιείχαν μηχανισμό ανόρθωσης του στή- θους, απ' όπου προήλθε το σουτιέν (γαλλικά) ή στηθόδεσμος (ελληνικά) (βλέπε π.χ. την καλούμενη "lady of sports", τις καλούμενες θεές των όφεων κ.α.). Απλά ο μινωικός άφηνε ακάλυπτες τις θηλές των μαστών Το προστήθιο, το οποίο ήταν ύφασμα είτε αδιαφανές είτε αραχνούφαντο που κάλυπτε τα στήθη, το μέρος που άφηνε η τραχηλιά ή το μπροστινό μέρος του πα- νωκόρμιου, αν απαιτείτο και το οποίο στηρίζονταν με κορδόνια στο λαιμό (βλέπε π.χ. αυτό στην καλούμενη «παριζιάνα»). Η ζώνη, η οποία ήταν όπως αυτή της σημερινής κρητικής παραδοσιακής φο- ρεσιάς, δηλαδή μακριά, φαρδιά και πλούσια διακοσμημένη. Δενόταν φουσκωτά ή επίπεδα γύρω από τη μέση και σφικτά, για να την τονίζει. Η ποδιά, η οποία αφενός ήταν είτε μονή είτε διπλή (μπρος πίσω) και αφετέρου έμπαινε πάνω από τη φούστα και δενόταν στη μέση με βαστάγια. Η μονή ήταν όμοια με αυτή της κρητικής παραδοσιακής φορεσιάς. Η διπλή ήταν δυο ποδιές ενωμένες στη μέση και που η μία έμπαινε μπροστά και η 'άλλη πίσω ως ουρά και προστάτευε τη φούστα στα καθίσματα, Η ποδιά ήταν πλούσια διακοσμημένες με κεντήματα. Η ανασυρίδα ή αναξυρίδα, δηλαδή η χαμηλοκάβαλη βράκα (τουρκικά σαλ- βάρι και αρχαία ελληνικά ανασυρίδα ή αναξυρίδα), η οποία ήταν κάτι όπως το σακί, που απλώς στο κάτω μέρος υπήρχαν δυο τρύπες, για να περνούν τα πόδια. Το γυναικείο κοντοβράκι, το οποίο ήταν περισκελίδα όπως τα σήμερα αθλη- τικά σορτς και που σχηματιζόταν από τη

διπλή μινωική ποδιά ενώνοντας το κέντρο της πρισινής ποδιάς με το κέντρο της μπροστινής με καβάλο (βλέπε π.χ το κοντοβράκι της καλούμενης «lady of sports» της Κνωσού).

14. ΤΑ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΜΙΝΩΙΚΑ ΚΑΠΕΛΑ, ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ, ΠΑΠΟΥΤΣΙΑ, ΚΛΠ.

Στη μινωική Κρήτη τα γυναικεία ενδύματα κατασκευάζονταν από μια μεγάλη ποικιλία υλικών, όπως από λινό, δέρμα και μαλλί και διακοσμημένα με φωτεινά χρώματα και μοτίβα, με επίρραπτες ταινίες στα τελειώματα, φιόγκους, λεπτότατα πέπλα και κοσμήματα από μέταλλο, πέτρα ή κόκαλο, που ράβονταν επάνω τους. Τα γυναικεία μινωικά υποδήματα ήταν τα σανδάλια, που προσαρμόζονταν στο πόδι με σχετικά ψηλές ταινίες και οι κοντές μπότες. Μέσα στα σπίτια και στα ιερά οι Μινωίτισες φαίνονται ξυπόλυτες.

Τα κοσμήματα κατασκευάζονταν από ένα πλήθος υλικών: από χρυσάφι και πολύτιμους ή ημιπολύτιμους λίθους, όπως άργυρο, αχάτη, αμέθυστο, κρύσταλλο, ήλεκτρο κ.α., τα περισσότερα των οποίων πρέπει να ήταν εισαγωγής. Οι σταγονό- σχημες, αμυγδαλωτές ή σφαιρικές χάντρες («ψήφοι») κατασκευάζονταν από τα πα- ραπάνω υλικά αλλά και από φαγεντιανή και μια γαλάζια υαλόμαζα, που ως φθηνό- τερο υλικό μπορούσαν να υποκαταστήσουν το χρυσό. Οι Μινωίτισες φορούσαν επίσης πολλών λογίων καπέλα, με ή χωρίς λοφία, Προφανώς θα υπήρχαν και γυναικεία πανωφόρια (παλτά) για τους χειμερινούς μήνες, που απλά δεν έχουν απεικονιστεί, επειδή στις απεικονίσεις και στα αγάλματα τα πρόσωπα φέρονται κυρίως με ελαφρύ ντύσιμο. Οι Μινωίτισες βάφονταν με καλλυντικά και επίσης είχαν πολλών λογίων κο- σμήματα: περιβραχιόνια (έμπαιναν στο μπράτσο) περιδέραια (στο λαιμό), βραχιόλια (στον καρπό του χεριού) και περισφύρια (πάνω από τους αστραγάλους) κ.α. Οι γυναικείες

κομμώσεις ήταν περίτεχνες. Άλλοτε τα μαλλιά ήταν μαζεμένα σε κότσο και έπεφταν μικρές μπούκλες στο μέτωπο και στα αυτιά. Άλλοτε οι μακριές και λεπτές μπούκλες («βόστρυχοι») στολίζονταν με χάνδρες, «σφηκωτήρες» και περόνες με ένα εξόγκωμα συχνά σε σχήμα άνθους.

15. Η ΑΝΔΡΙΚΗ ΜΙΝΩΙΚΗ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ

Από την περιγραφή του Ομήρου (Ιλιάδα, Σ), καθώς και από τις τοιχογραφίες και τα ειδώλια που έχουν βρεθεί στην Κνωσό, Θήρα κλπ, προκύπτει ότι οι Μινωίτες ήταν πιο λυτοί στην ένδυσή τους από τις Μινωίτισες, όμως και αυτοί ντυμένοι με εντυπωσιακά, κομψά και σύνθετα, ο Όμηρος τα χαρακτηρίζει ως καλογνεμένα και στιλπνά, δηλαδή λαμπρά, ενδύματα και μάλιστα κομμένα και ραμμένα στα μέτρα τους, κάτι όπως και τα σημερινά, κάτι που μέχρι τότε δε συνέβαινε. Πουθενά αλλού, Ειδικότερα τα ανδρικά μινωικά ενδύματα, αποτελούνταν τουλάχιστον από τα εξής ενδύματα: Το ζώμα, που ήταν μια φαρδιά ταινία ως η ζώνη (εξ ου και ζώμα) με κρόσσια και χάντρες στη μια άκρη και με την οποία τύλιγαν το σώμα από τη μέση και κάτω και έως τους μηρούς σχηματίζοντας φούστα (βλέπε π.χ. οινοχόους της Κνωσού). Το ζώμα, που είναι το αρχαιότερο ένδυμα του ανθρώπου, επι μινωικής εποχής φοριόταν στα γυμνάσια και γυμναστικές επιδείξεις, στο σπίτι, στο κυνήγι κλπ, δηλαδή όπου απαιτούνταν ελαφρά ενδυμασία. Ο ποδήρης και συνήθως κοντομάνικος χιτώνας, χρώματος λευκού ή και σε άλλα χρώματα, Ήταν ένα ολόσωμο φόρεμα και κάτι όπως το σημερινό ράσο και

η σημερινή πανεπιστημιακή τήβεννος, το οποίο έμπαινε στις επίσημες εμφανίσεις, τε- λετές θυσίας, στα ιερά κλπ (βλέπε π.χ. τις τοιχογραφία της Κνωσού με άνδρες και γυναίκες σε λατρευτική τελετή, τις τοιχογραφίες της σαρκοφάγου της Κνωσού κ.α.,. Υπήρχε και φολιδωτό ολόσωμο ανδρικό φόρεμα (βλέπε π.χ. τον οδηγό στο καλού- μενο βάζο των θεριστών) Ο κοντός χιτώνας > κοντόχι ή άλλως κοντογούνι, πρόγονο του σακακιού, του γιλέκου και του τζάκετ (βλέπε π.χ. τον άνδρα στη μινωική στάμνα από Αφρατί), Το ανδρικό περικόρμιο, που ήταν εφαρμοστό και κάτι όπως η σημερινή μπλούζα (βλέπε π.χ. τον άνδρα στο αγαλματίδιο « Cretan Late Minoan I 1600-1450 Metropolitan Museum of Art»), Η ανδρική υφασμάτινη ζώνη, που ήταν κάτι ως η υφαντή ζώνη της σημερινής παραδοσιακής κρητικής φορεσιάς, (βλέπε π.χ. το πήλινο αγαλματίδιο Μινωίτη, 1500 π.Χ., με μαχαίρι στη μέση (Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου). Το ανδρικό κοντοβράκι, το οποίο ήταν κοντή περισκελίδα όπως το σημερινό σορτς και η οποία φοριόταν στα γυμνάσια και γυμναστικές επιδείξεις (βλέπε π.χ. τοιχογραφία της Κνωσού με δρομείς), Σχηματιζόταν από τη διπλή μινωική ποδιά ενώνοντας , ανάμεσα από τα σκέλη, το κάτω μέρος της μια ποδιάς με το κέντρο της άλλης

Η χαμηλοκάβαλη βράκα ή τουρκικά σαλβάρι και αρχαία ελληνικά ανασυρίδα ή αναξυρίδα, η οποία ήταν και ανδρικό και γυναικείο ένδυμα. Σχηματιζόταν από μια μακρά φούστα, ενώνοντας, ανάμεσα από τα πόδια, τον πίσω ποδόγυρο με τον μπροστινό, πλην δυο σημείων, ώστε να περνούν από εκεί τα πόδια . Η ένωση γινόταν προσκολλώντας το μπροστινό ποδόγυρο μερικούς πόντους πιο πάνω από τον πίσω ποδόγυρο, έτσι ώστε να κρεμιέται ο πισινός ποδόγυρος (βλέπε π.χ. ενδυμασίες ιερείων και ιερέων στη σαρκοφάγο Αγίας Τριάδας) Επι εποχής Μινωιτών θα υπήρχαν επίσης και επανωφόρια (ανδρικοί μανδύες, κάπες) για τους χειμερινούς μήνες, που απλά δεν έχουν απεικονιστεί. Οι Μινωίτες , σύμφωνα με τον Όμηρο (Ιλιάδα Σ), όμως είναι και κάτι που φαίνεται

και στα ειδώλια που βρέθηκαν στην Κνωσό, έβαζαν στη ζώνη της μέσης μάχαιρα, κάτι που συναντάται και στην παραδοσιακή κρητική ενδυμασία. Τα κοσμήματα των Μινωιτών ήσαν τα δακτυλίδια, κυρίως από χρυσό με μυθολογικές και άλλες παραστάσεις επάνω, τα περιδέραια και τα περιλαίμια από πολύτιμους λίθους, τα περιβραχιόνια στο μπράτσο και τα περισφύρια στα πόδια (πάνω από τους αστραγάλους) κ.α. Τα υποδήματα των Μινωιτών ήσαν περίφημα στην αρχαιότητα. Οι γυναίκες και οι άνδρες της Κρήτης ήδη επι Μινωικής εποχής, όπως προκύπτει από τις τοιχογραφίες και από τις αφηγήσεις των αρχαίων, ήσαν «καλώς υποδεδημένοι» και τα κύρια υποδήματά τους ήταν τα σανδάλια και οι μπότες, Απλά μέσα στο σπίτι και στους ναούς φαίνεται να είναι ξυπόλυτοι, όπως κάνουν οι μουσουλμάνοι σήμερα. Ο γιατρός και Δ/ντης Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου Ιωσήφ Χατζιδάκης στην «Περιήγησή» του στην Κρήτη το 1881, σχετικά με τα υποδήματα των Κρητών αναφέρει: «Προς τούτοις δε μόνον εν Ηρακλείω κατασκευάζουσι τα κομψότατα και πολυτελή κρητικά υποδήματα τα καλούμενα Τσαρδήνια. Το είδος τούτο των υποδημάτων είναι αρχαιότατον και ανέκαθεν ιδιάζον εν Κρήτη, αφού και ο Ιπποκράτης λέγει τους Κρήτας καλώς υποδεδημένους ο δε Γαληνός, σχολιάζων το χωρίον τούτο του Ιπποκράτους, βεβαιοί ότι τα υποδήματα των Κρητών ανέβαινον μέχρι του ημίσεως του σκέλους και ήσαν εις πολλά μέρη διάτρητα, ίνα διαπερώσιν ιμάντας προς ακριβή εφαρμογήν... (Ιωσήφ Χατζιδάκης «Περιήγηση Κρήτης»)

16. Η ΛΕΠΤΗ ΜΕΣΗ ΤΩΝ ΜΙΝΩΙΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΓΥΜΝΟΣΤΗΘΟ

Οι Κρητικοί και οι Κρητικοί επί μινωικής εποχής εμφανίζονται στις απεικονίσεις με πολύ λεπτή μέση, κάτι που αποτελεί «καλλιτεχνική σύμβαση», η οποία έχει και την αιτία της. Παλιότερα στην ιδιαίτερη πατρίδα μου, στο

Λασίθι, οι πατεράδες, προ- έτρεπαν τα παιδιά να φορούν ζώνη, αφενός , για να μην κάνουν κοιλιά, ώστε και εμφανίσιμοι και ευκίνητοι και αφετέρου για προστασία της από τα καλούμενα «στροφίγματα» της μεσης, όπως τα έλεγαν. Σήμερα αυτά λέγονται «λουμπάγκο». Επίσης οι μανάδες υ τύλιγαν τα παιδιά τους με φασκίές προκειμένου να γίνει το κορμί τους ίσιο όπως το κυπαρίσσι. Οι Κρήτες επι μινωϊκής εποχής είχαν συνήθως ακάλυπτο το κορμί από τη μεση και πάνω, όμως όχι πάντα, όταν το επέτρεπαν οι καιρικές συνθήκες. Οι Κρητικές επι μινωϊκής εποχής κατά την περίοδο ανατροφής των παιδιών είχαν ακάλυπτα τα στήθη ή τα κάλυπταν με αραχνοῦφαντο ὕφασμα, το καλούμενο προστήθιο. Το προστήθιο συγκρατούνταν με κορδόνια στο λαιμό ή στο ανώτερο μέρος του σώματος, όπως φανερώνει η τοιχογραφία της καλούμενης «παριζιάνας». Τη μινωϊκή εποχή το να μην καλύπτει κάποια τα στήθη της δεν ήταν κάτι το επιλήψιμο. Το αυτό δε συνέβαινε μόνο στην Κρήτη, αλλά και σε άλλες περιοχές, όπως στην αρχαία Αίγυπτο, στην αρχαία Αθήνα (βλέπε π.χ. τις γυμνόστηθες χορεύτριες στη ζωφόρο του Παρ- θενώνα, 340 π.Χ.) κ.α. Οι γυμνόστηθες Μινωίτισσες φορούσαν μπούστο που στήριζε και σήκωνε επάνω τα στήθη ή το περικόρμιό τους ήταν διαμορφωμένο έτσι που να σηκώνει τα στήθη (βλέπε π.χ. την καλούμενη lady of sports). Από το περικόρμιο αυτό προέκυψε το μπούστο και το σουτιέν. Η εικόνα της μινωϊκής γυναίκας με τα σηκωμένα στήθη, τη μικροσκοπική μέση κλπ ήρθε στη μόδα κατά τα τέλη του 1800 στο Παρίσι. Τότε οι Παριζιάνες έβαζαν ανορθωτικούς στηθόδεσμούς (γαλλικά σουτιέν) όπως αυτούς που φορούσαν οι μινωίτισσες, επίσης δένονταν με στενούς κορσέδες , για να κάνουν τη μέση τους μικρή και συνάμα φορούσαν στεφάνια κάτω από τις μινωϊκού τύπου φούστες τους, για να αυξήσουν το μέγεθος τους (να τις κάνουν καμπανοειδείς = τα λεγόμενα κρινολίνο), επειδή οι μόδιστροι τότε πίστευαν ότι οι Μινωίτισσες είχαν και αυτές κάποια πλαίσια κάτω από τις

φούστες τους, για να στηρίξουν το καμπανοειδές σχήμα τους.

ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1.
http://4.bp.blogspot.com/-XKHdZQB6cXM/VgQb3AANUyl/AAAAAABxDs/HfFDhWZ6_OY/s1600/mystiria-myisi-arxaia-kriti-1.jpg
2.
<http://2.bp.blogspot.com/-bc2Oz1OmdcQ/T4U9ICCc-0I/AAAAAAAJvo/WuWp9HOIPDA/s1600/%CE%91%CE%B5%CF%81%CE%BF%CF%86%CF%89%CF%84%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%B1+%CE%9A%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%BF%CF%8D+1.jpg>
3.
[http://4.bp.blogspot.com/-ZpSWnqITNHI/T4U7uWBJKMI/AAAAAAAJvQ/FAnN0CZWVt0/s1600/%CE%91%CE%BD%CE%AC%CE%BA%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B1+\(%CE%91%CE%BD%CE%B1%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7\)+3.jpg](http://4.bp.blogspot.com/-ZpSWnqITNHI/T4U7uWBJKMI/AAAAAAAJvQ/FAnN0CZWVt0/s1600/%CE%91%CE%BD%CE%AC%CE%BA%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B1+(%CE%91%CE%BD%CE%B1%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7)+3.jpg)
4.
[http://1.bp.blogspot.com/-oIOsXXNm4rQ/T4U8GEwbY7I/AAAAAAAJvY/YiR0MU_6MR0/s1600/%CE%91%CE%BD%CE%AC%CE%BA%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B1+\(%CE%91%CE%BD%CE%B1%CF%80%CE%AC%CF%81%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7\)+1.jpg](http://1.bp.blogspot.com/-oIOsXXNm4rQ/T4U8GEwbY7I/AAAAAAAJvY/YiR0MU_6MR0/s1600/%CE%91%CE%BD%CE%AC%CE%BA%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B1+(%CE%91%CE%BD%CE%B1%CF%80%CE%AC%CF%81%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7)+1.jpg)
5.
[http://1.bp.blogspot.com/-7oqMmy8gBZA/T4U3IQIAMGI/AAAAAAAJu0/-3vCL5k6eYw/s1600/%CE%9A%CE%BD%CF%89%CF%83%CF%8C%CF%82+\(Sir+Arthur+Evans\).jpg](http://1.bp.blogspot.com/-7oqMmy8gBZA/T4U3IQIAMGI/AAAAAAAJu0/-3vCL5k6eYw/s1600/%CE%9A%CE%BD%CF%89%CF%83%CF%8C%CF%82+(Sir+Arthur+Evans).jpg)
6.
[http://4.bp.blogspot.com/-lfsZAzUOGWY/T4U6PsPtYul/AAAAAAAJvA/dHQxjzAHRV4/s1600/%CE%91%CE%BD%CE%AC%CE%BA%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B1+\(%CE%BA%CE%AC%CF%84%CE%BF%CF%88%CE%B7\)+3.jpg](http://4.bp.blogspot.com/-lfsZAzUOGWY/T4U6PsPtYul/AAAAAAAJvA/dHQxjzAHRV4/s1600/%CE%91%CE%BD%CE%AC%CE%BA%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B1+(%CE%BA%CE%AC%CF%84%CE%BF%CF%88%CE%B7)+3.jpg)
7.
http://4.bp.blogspot.com/-yE4B9BgCTug/T4VSbdamrhl/AAAAAAAJxw/5ab3Jp3GDMw/s1600/knossos_palace-.jpg
- 8.

<http://3.bp.blogspot.com/-TD2Xc6NgWKM/T4VDLqxFiul/AAAAAAAAAJxg/1kM78uDwmdU/s1600/%CE%91%CE%BD%CE%AC%CE%BA%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B1+%CE%9A%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%BF%CF%8D+4.jpg>

9.

http://1.bp.blogspot.com/-E3Qmi9VvV5g/T4VC_KVTfJI/AAAAAAAAAJxY/OAO3fjXzj3g/s1600/%CE%91%CE%AF%CE%B8%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B1+%CE%BC%CE%B5+%CF%84%CE%B9%CF%82+%CE%B1%CF%83%CF%80%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%82.jpg

10.

<http://4.bp.blogspot.com/-9cM7AI6RYSU/T4VCTL89Dtl/AAAAAAAAAJxl/reAxna3HlcM/s1600/%CE%91%CE%AF%CE%B8%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B1+%CE%B8%CF%81%CF%8C%CE%BD%CE%BF%CF%85+2.JPG>

11.

http://4.bp.blogspot.com/-QrO1Otvk5lQ/T4VCa7Mv7BI/AAAAAAAAAJxQ/R_pTyUhsUoM/s1600/%CE%91%CE%AF%CE%B8%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B1+%CE%B8%CF%81%CF%8C%CE%BD%CE%BF%CF%85.JPG

12.

http://4.bp.blogspot.com/-ZC0x_0vc9NA/T4VB4tnXTGI/AAAAAAAAAJxA/ls_ALcUIWSI/s1600/%CE%A0%CF%81%CE%AF%CE%B3%CE%BA%CE%B9%CF%80%CE%B1%CF%82+%CE%BC%CE%B5+%CF%84%CE%B1+%CE%BA%CF%81%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%97%CF%81%CE%B1%CE%BA%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85+13.jpg

13.

http://2.bp.blogspot.com/-_6jNUV9D1oQ/T4VBj6w-bUI/AAAAAAAAAJw4/vBL_cd_xXAO/s1600/%CE%9A%CE%AD%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B1+%CE%BA%CE%B1%CE%B8%CE%B1%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D.jpg

14.

<http://3.bp.blogspot.com/-MLEy976Sbt8/T4VT62LGYel/AAAAAAAAAJyl/UjPumBje7rM/s1600/%CE%91%CE%AF%CE%B8%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B1+%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%BB%CE%B9%CF%83%CF%83%CE%B1%CF%82+34.jpg>

15.

<http://1.bp.blogspot.com/-ZvGvFFpgvdo/T4VA6B2hI6I/AAAAAAAAAJwo/oOjv38ngSX8/s1600/%CE%9C%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF+%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BB%CE%AF%CF%83%CF%83%CE%B7%CF%82+1.jpg>

16.

[http://1.bp.blogspot.com/-_Wk95em_TsA/T4VBGaSxVnl/AAAAAAAAAJww/968o8llrPal/s1600/%CE%91%CF%80%CE%BF%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B5%CF%82+\(%CE%B4%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE+%CF%80%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%81%CE%AC\).jpg](http://1.bp.blogspot.com/-_Wk95em_TsA/T4VBGaSxVnl/AAAAAAAAAJww/968o8llrPal/s1600/%CE%91%CF%80%CE%BF%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B5%CF%82+(%CE%B4%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE+%CF%80%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%81%CE%AC).jpg)

17. 74

<http://4.bp.blogspot.com/-Zxi0PZsaUj8/T4VAHMefVvl/AAAAAAAAAJwg/oRxG8ND9RY4/s1600/%CE%92%CF%8C%CF%81%CE%B5%CE%B9%CE%B1+%CE%B5%CE%AF%CF%83%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%82+2.jpg>

18.

<http://www.invisiblelycans.gr/wp-content/uploads/2014/06/labirinthos-kriti.jpg>

19.

<http://www.invisiblelycans.gr/wp-content/uploads/2014/06/12.jpg>

20.

<https://www.iellada.gr/istoria/ta-koryvantika-kai-lavyrinthika-mystiria-tis-arhaias-kritis#:~:text=%CE%A4%CE%B1%20%CE%9A%CE%BF%CF%81%CF%85%CE%B2%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%9B%CE%B1%CE%B2%CF%85%CF%81%CE%B9%CE%BD%CE%B8%CE%B9%CE%BA%CE%AC%20%CE%BC%CF%85%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%AF%CE%B1%CF%82%20%CE%9A%CF%81%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%82>

21.

<http://www.esoterica.gr/articles/mystery/minoan/minoan.htm#:~:text=%CE%A4%CE%91%20%CE%9C%CE%A5%CE%A3%CE%A4%CE%97%CE%A1%CE%99%CE%91%20%CE%A4%CE%97%CE%A3%20%CE%9A%CE%A1%CE%97%CE%A4%CE%97%CE%A3>

22.

<https://omadaorfeas.blogspot.com/2017/08/krhtika-minwika-musthria.html#:~:text=%CE%9A%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%BF%2D%CE%9C%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%B9%CE%BA%CE%AC%20%CE%9C%CF%85%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%B>

23.

<http://www.ekivolos.gr/Ta%20arxaia%20ellhnika%20mysthria.htm#:~:text=%CE%A4%CE%91%20%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%91%CE%99%CE%91%20%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%97%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%91%20%CE%9C%CE%A5%CE%A3%CE%A4%CE%97%CE%A1%CE%99%CE%91>

24.

https://periergaa.blogspot.com/2017/05/blog-post_830.html#:~:text=%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CF%8C%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B5%CF%82%20%CE%BC%CF%85%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82%20%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B5%CF%82-,%CE%9A%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%BF%2D%CE%9C%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%B9%CE%BA%CE%AC%20%CE%9C%CF%85%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%B1%3A%20%CE%9F%CE%B9%20%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CF%8C%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B5%CF%82%20%CE%BC%CF%85%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82%20%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B5%CF%82,-11%3A00%20%2D

25.

<https://hikingexperience.gr/%CE%BA%CE%BD%CF%89%CF%83%CF%8C%CF%82-%CF%84%CE%BF-%CE%BC%CF%85%CE%B8%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%BA%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%BF-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CE%AF%CE%BD%CF%89%CE%B1/#:~:text=%CE%9A%CE%BD%CF%89%CF%83%CF%8C%CF%82%2C%20%CF%84%CE%BF%20%CE%BC%CF%85%CE%B8%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%BA%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%BF%20%CF%84%CE%BF%CF%85%20%CE%9C%CE%AF%CE%BD%CF%89%CE%B1>

26.

[https://strangepress.gr/2020/07/11/o-labyrinthos-tis-kritis-kai-ta-mystiria-tou-meros-b/#:~:text=%CE%9F%20%CE%9B%CE%B1%CE%B2%CF%8D%CF%81%CE%B9%CE%BD%CE%B8%CE%BF%CF%82%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%9A%CF%81%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CF%84%CE%B1%20%CE%BC%CF%85%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%AC%20%CF%84%CE%BF%CF%85%20\(%CE%9C%CE%AD%CF%81%CE%BF%CF%82%20%CE%92\)%E2%80%A6](https://strangepress.gr/2020/07/11/o-labyrinthos-tis-kritis-kai-ta-mystiria-tou-meros-b/#:~:text=%CE%9F%20%CE%9B%CE%B1%CE%B2%CF%8D%CF%81%CE%B9%CE%BD%CE%B8%CE%BF%CF%82%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%9A%CF%81%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CF%84%CE%B1%20%CE%BC%CF%85%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%AC%20%CF%84%CE%BF%CF%85%20(%CE%9C%CE%AD%CF%81%CE%BF%CF%82%20%CE%92)%E2%80%A6)

27.

<http://www.kairatos.com.gr/afieromata/lavirintoskritis.htm#:~:text=%CE%9F%20%CE%BB%CE%B1%CE%B2%CF%8D%CF%81%CE%B9%CE%BD%CE%B8%CE%BF%CF%82%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%9A%CF%81%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%82>

28.

<httpswww.cretanmagazine.gr/wp-content/uploads/2017/11/sinterospilia-lavirinthos1-e1511119706207.jpg>